

TUEN KÄSIKIRJA

Oppimisen, kehityksen ja hyvinvoinnin
tuki Iisalmessa

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	4
2. Oppimisen, kehityksen ja hyvinvoinnin tuen järjestäminen lisälmissä.....	4
3. Varhaiskasvatus ja esiopetus.....	6
3.1 Varhaiskasvatus.....	6
3.1.1 Kolmitasoinen tuki varhaiskasvatuksessa	6
3.1.2 Tuki varhaiskasvatuksen erilaisissa toimintaympäristöissä.....	10
3.1.3 Hallintopäätökset.....	11
3.1.4 Tiedonsiirtokäytänteet.....	11
3.2 Esiopetus.....	12
3.2.1 Yleinen tuki esiopetuksessa.....	12
3.2.2 Tehostettu tuki esiopetuksessa.....	13
3.2.3 Erityinen tuki esiopetuksessa.....	14
4. Perusopetus: Oppimisen ja koulunkäynnin tukeen liittyviä käytänteitä lisälmissä.....	15
4.1 Yhteistyö nivelvaiheissa.....	15
4.1.1 Esi- ja alkuopetuksen nivelvaiheen yhteistyö eli VIRTATA-toiminta	15
4.1.2 Perusopetuksen oppilaaksi.....	16
4.1.3 Alakoulusta yläkouluun	17
4.1.4 Yhteistyö toiselle asteelle siirryttäessä	19
4.2 Tehostettu henkilökohtainen oppilaanohjaus	20
4.3 Oppilasta koskevan tiedon siirto	23
4.4 Oppimisen tuen vuosikello.....	24
4.5 Oppimiskartoitukset.....	26
4.6 Kolmiportaisen tuen ja pedagogisten asiakirjojen vastuhenkilöt.....	27
4.7 Tukea tarvitsevan oppilaan arviointi.....	32
4.8 Pedagoginen kirjoittaminen	33
4.9 Valmistava opetus.....	39
4.10 S2-oppilaan tuki ja arviointi	40
4.11 Koulunkäynninohjaus.....	42
4.12 Aamu- ja iltapäivätoiminta	42
5. Perusopetus: Oppimisen ja koulunkäynnin tuki (lisälmen perusopetuksen OPS luku 7).....	43
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet.....	43
5.1.1 Ohjaus tuen aikana.....	46
5.1.2 Kodin ja koulun yhteistyö tuen aikana.....	46
5.2 Yleinen tuki.....	47
5.3 Tehostettu tuki.....	52

5.3.1	Pedagoginen arvio.....	53
5.3.2	Oppimissuunnitelma.....	54
5.3.3	Tehostettuun tukeen siirtyminen.....	54
5.4	Eriytyinen tuki.....	55
5.4.1	Pedagoginen selvitys.....	55
5.4.2	Eriytyisen tuen päätös.....	56
5.4.3	Eriytyiseen tukeen siirtyminen	57
5.4.4	Siirtyminen erityisestä tuesta tehostettuun tukeen.....	58
5.4.5	Eriytyisen tuen tarkistaminen.....	58
5.4.6	HOJKS.....	58
5.4.7	Oppiaineen oppimäärän yksilöllistäminen ja opetuksesta vapauttaminen (OPS 7.4.4)..	60
5.4.8	Pidennetty oppivelvollisuus.....	62
5.4.9	Toiminta-alueittain järjestettävä opetus.....	63
5.5	Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot (OPS 7.5.).....	66
5.5.1	Tukiopetus (OPS 7.5.1.).....	66
5.5.2	Osa-aikainen erityisopetus (OPS 7.5.2.).....	66
5.5.3	Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja apuvälineet (OPS 7.5.3.).....	68
5.6	Yksilölliset ja joustavat opetusjärjestelyt.....	69
5.6.1	Eriyttäminen.....	69
5.6.2	Eriytyiset painoalueet	70
5.6.3	Vuosiluokkiin sitomaton opetus (VSOP).....	72
5.6.4	Eriytyiset opetusjärjestelyt PoL 18 §.....	73
5.6.5	Joustavat pienryhmät	75
5.6.6	Koulun aloittaminen säädettyä aikaisemmin tai myöhemmin	76
	Lähteitä.....	78
	Liitteet.....	79
	Liite 1 PEDAGOGISEN TUEN TYÖKALUPAKKI.....	79
	Liite 2 OPPIMISEN, TYÖSKENTELYN JA KÄYTTÄYTYMISEN TUKITOIMIEN TARPEEN ARVIOINTIA.....	83
	Liite 3 PEDAGOGISTEN TUKITOIMIEN TARKISTUSLISTA.....	89
	Liite 4 ESIMERKKEJÄ ERIYTTÄMISEN KEINOISTA	93
	Liite 5 STRUKTUROINTIVINKKEJÄ.....	96
	Liite 6 OPPIMISEN TUKI -JULISTE.....	100

1. Johdanto

”Jokainen lapsi ja nuori oppii omaan tahtiinsa ja itselleen soveltuvilla menetelmillä. Oppimisen avuksi ja menetelmiksi tarvitaan laadukasta pedagogiikkaa ja myös monialaista pedagogista tukea.” (Sandberg, Erja. 2021. Pedagoginen tuki perusopetuksessa ja toisella asteella)

”Jokainen oppilas on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella on oikeus kasvaa täyteen mittaansa ihmisenä ja yhteiskunnan jäsenenä. Tässä oppilas tarvitsee kannustusta ja yksilöllistä tukea sekä kokemusta siitä, että kouluyhteisössä häntä kuunnellaan ja arvostetaan ja että hänen oppimisestaan ja hyvinvoinnistaan välitetään. Yhtä tärkeä on kokemus osallisuudesta ja siitä, että voi yhdessä toisten kanssa rakentaa yhteisönsä toimintaa ja hyvinvointia.”

(Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014)

Lapsella on oikeus saada yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää tukea. Tuen järjestämistä ohjaavat lainsäädäntö sekä varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelmat. Tukea annetaan kolmella tasolla: yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena.

Tässä käsikirjassa esitellään ja kootaan yhteen lisälmen varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa tuen järjestämistä koskevaa lainsäädäntöä ja toimintaohjeita. Näitä käytänteitä noudatetaan kaikissa lisälmen kouluissa ja varhaiskasvatuksen yksiköissä.

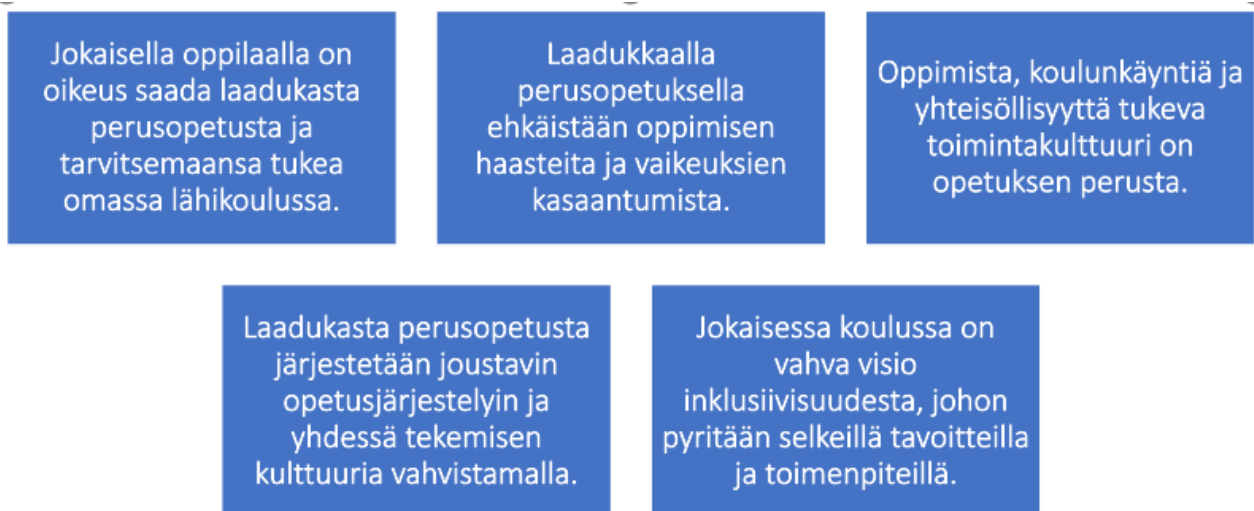
Perusopetuksen osalta käsikirjan rakenne ja otsikointi noudattelee oppimisen ja koulunkäynnin tukea kuvailevassa osassa Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) lukua 7: Oppimisen ja koulunkäynnin tuki.

2. Oppimisen, kehityksen ja hyvinvoinnin tuen järjestäminen lisälmessä

Oppimisen, kehityksen ja hyvinvoinnin tuen järjestämisen lähtökohtana on inklusiivisuus. Inklusiolla tarkoitetaan kaikkien lasten yhdenvertaista pääsyä yleisiin varhaiskasvatus- ja esiopetuspalveluihin lähelle lapsen kotia ja toisaalta kouluikäisten oppilaiden osalta oikeutta opiskella kaikille yhteisessä koulussa.

Inklusiossa tärkeää on kaikkien toimijoiden yhteistyö sekä kasvat- ja opetuskäytänteiden kehittäminen vastaamaan lasten ja ryhmien tarpeita. Lähtökohtana on laadukas ja turvallinen arki sekä tuen tarpeiden varhainen tunnistaminen ja oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisy. Lapsella ja nuorella on oikeus saada riittävää tukea heti, kun tuen tarve huomataan. Tuen tulee olla joustavaa ja suunnitelmallista, sitä tulee antaa niin kauan ja sen tasoisena, kuin lapsi tai nuori sitä tarvitsee. Tuen kolme tasoa ovat niin varhaiskasvatuksessa kuin esi- ja perusopetuksessakin yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Varhaiskasvatuksen tai koulun henkilöstö arvioi tuen tarvetta yhdessä huoltajien kanssa ja tarvittaessa mukaan pyydetään muita asiantuntijoita kuten opiskeluhoillon työntekijöitä. Varhaiskasvatuksen tai koulun erityisopettaja osallistuu tuen tarpeen arviointiin tarpeen mukaan. Tukitoimia suunnitellaan ja niiden riittävyttä ja vaikuttavuutta arvioidaan riittävän usein moniammatillisena yhteistyönä. Tukea voidaan tarpeen mukaan lisätä tai vähentää. Tuen tasoilla voidaan liikkua kohti kokonaisvaltaisempaa tukea tai vastaavasti vähentää tukitoimia.

Lähikouluperiaate lisäalnessa:

Ennaltaehkäisevä työ ja varhainen puuttuminen

Tuen tarpeiden varhainen havaitseminen sekä varhaiset tukitoimet edistävät lasten kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä. Ennaltaehkäisevään työhön kuuluvat koulussa yhteisöllinen opiskeluhoolto sekä tiivis yhteistyö perheiden, koulukuraattorin ja –psykologin, terveydenhuollon ja sosiaalitoimen kanssa. Opetuksen ja opiskeluhoollon toteuttamisessa painottuvat ennaltaehkäisevinä toimenpiteinä opetuksen eriyttäminen, joustavat

pedagogiset ryhmittelyt, tiimi- ja/tai samanaikaisopetus, tukiopetus sekä huoltajien ja koulun välinen yhteistyö ja moniammatillinen yhteistyö. Oppimisen tukitoimien seuranta ja ohjaus on jatkuvaa ja toimii opetuksen suunnittelun ja järjestämisen perustana.

3. Varhaiskasvatus ja esiopetus

3.1 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. Varhaiskasvatuksella tuetaan lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Lisäksi varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatus tukee myös huoltajia kasvatustyössä ja mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa.

lisaan varhaiskasvatusta tarjotaan kuudessa kunnallisessa päiväkodissa sekä viidessä yksityisessä päiväkodissa. Lisäksi tarjolla on sekä kunnallista että yksityistä perhepäivähoitoa. Koulujen yhteydessä olevien esiopetusryhmien esioppilaat saavat mahdollisesti tarvitsemaansa täydentävää varhaiskasvatusta samassa paikassa, missä ovat esiopetuksessa.

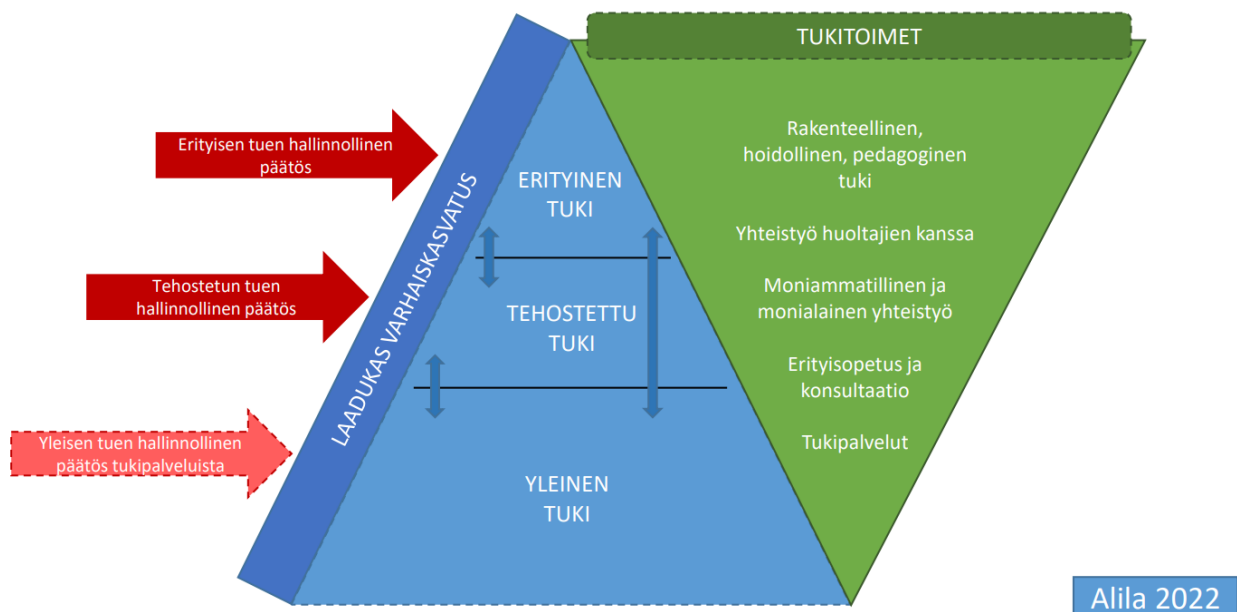
3.1.1 Kolmitasoinen tuki varhaiskasvatuksessa

Jokaisella lapsella on oikeus tarvitsemaansa tukeen. lisaan varhaiskasvatuksessa tukea järjestetään **inkluusioperiaatteen** mukaan niin, että tuki järjestetään ensisijaisesti sinne, missä lapsi on muutenkin varhaiskasvatuksessa. Lapsi voi saada tukea kolmella eri tasolla: yleisessä, tehostetussa ja erityisessä tuessa. **Kolmitasoinen tuki** muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen aikana sekä lapsen aloittaessa esiopetuksen ja siirtyessä esiopetuksesta kouluun.

Lapsen tuen tarve voi olla vaihtelevaa, tilannesidonnaista, eri tilanteissa ja eri aikoina erilaista. Tuen tarve on lähempänä ympäristön ja lapsen suhdetta kuin vain lapsen ominaisuuksia. Näin mikään tietty lapsen ominaisuus ei automaattisesti johda tuen tarpeeseen. Tuen oikea-aikaisuus, sen oikea taso ja muoto ovat ratkaisevia kasvun ja oppimisen turvaamiseksi. Lapsen saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti

suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Tuen tulee muodostaa jatkumo, joka tarvittaessa suunnitellaan ja toteutetaan monitoimijaisessa yhteistyössä, jota ohjaa lapsen edun ensisijaisuus.

Lapsen tuen tarpeen arvioinnin lähtökohtana on huoltajien ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden tekemien havaintojen yhteinen tarkastelu tai aiemmin todettu tuen tarve. Konkreettiset tukitoimet aloitetaan heti kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tukea suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa, on oleellista tunnistaa lapsen vahvuuksia ja kiinnostuksen kohteita. Oleellista on muodostaa lapsesta kokonaiskuva ja pyrkiä tukemaan lapsen myönteisen minäkuvan ja terveen itsetunnon kasvua.

Kuva: Varhaiskasvatuksen tuen tasot. Lähde: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Laadukas varhaiskasvatus muodostaa pohjan ja perustan tukitoimille kaikilla tuen tasoilla. Se on jokaisen lapsen oikeus ja tukee lapsen kasvua ja kehitystä sekä kaventaa lasten hyvinvointi- ja terveyseroja. Varhaiskasvatuksen laadukkaan perustan takaavat henkilökunnan toimiva yhteistyö, vahva perusosaamisen taso sekä lapsen kehityksen tuntemus. Laadukkaaseen perustaan kuuluvat myös mm. lapsen ikätason mukaiset lapsiryhmät ja tilat sekä toiminnan yleinen suunnittelu ja kehittäminen.

Jos laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin, otetaan ensisijaisesti käyttöön yleisen tuen keinoja. **Yleisessä tuessa** lapsen tuen tarve on lyhytaikaista ja intensiteetiltään matalampaa. Lasta pyritään tukemaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa yksittäisillä tukitoimilla. Tuki annetaan eriyttämällä toimintaa suunnitelmallisesti, muuntelemalla ryhmiä joustavasti, muokkaamalla

oppimisympäristöjä, luomalla selkeää päiväjärjestystä ja rytmittämällä päivittäisiä toimintoja erilaisin joustavin järjestelyin, kuten pienryhmä- ja yksilötyöskentelynä. Lapsen hyvä arki mahdollistuu läsnä olevien, sensitiivisten aikuisten avulla. Sensitiivinen aikuinen kohtelee lasta tasa-arvoisesti ja kunnioittavasti sekä huomioi lapsen tunnetilat ja vastaa niihin tarpeen mukaan.

lisalmen varhaiskasvatuksessa on käytössä alueellisesti laadittu **Pedagogisen tuen työkalupakki** (liite 1). Pedagogisen tuen työkalupakista löytyy erilaisia keinoja tukea lasta. Työkalupakin avulla voidaan arvioida, mitä tukikeinoja on jo käytössä, miten ne ovat toimineet ja mitä vielä voitaisiin kokeilla. Työntekijät voivat hyödyntää työkalupakkia lapsen tuen suunnittelussa ja arvioinnissa sekä ryhmän toiminnan kehittämisen tukena.

Yleinen tuki on kaikkien lasten oikeus, mutta kaikki lapset eivät sitä välttämättä tarvitse. Yleisestä tuesta ei tehdä hallinnollista päätöstä, mutta yleisessä tuessa käyttöön otetuista tukipalveluista tehdään hallintopäätös.

Kun lapsen tuen tarve lisääntyy ja moninaistuu, lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tuetaan tehostetusti. Tällöin lapsi tarvitsee enemmän ja säännöllisesti tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä. **Tehostetussa tuessa** lapsen haasteisiin vastataan erilaisin pedagogisin menetelmin, välinein ja mukauttamalla ympäristöä varhaiskasvatuksen arjessa. Lisäksi lapsen arkeen voi kuulua yksilöllistä kuntoutusta esimerkiksi puhe-, toiminta- tai fysioterapiaa sekä psykologin tutkimuksia. Tehostettu tuki on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäkestoisempaa kuin yleinen tuki. Tehostetusta tuesta tehdään hallintopäätös.

Kun lapsella on laaja-alaisia kuntoutuksellisia ja/tai kasvatuksellisia tarpeita, on kyseessä varhaiskasvatuksen **erityinen tuki**. Lapsi tarvitsee tällöin koko-aikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Tuen tarve voi johtua lapsen vaikeasta vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai sosioemotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta. Lapsella voi olla haasteita usealla kehityksen osa-alueella tai jollain alueella erittäin suuri tuen tarve. Erityisen tuen tarpeen arviointi ja tuen suunnittelu edellyttävät lapsen kehityksen tuntemusta, erilaisten ohjausmenetelmien tuntemusta, erityispedagogista osaamista sekä laajaa monialaista yhteistyötä. Erityisessä tuessa päivittäistä toimintaympäristöä ja kasvatustoimintaa mukautetaan lapsen tarpeiden mukaisesti. Lisäksi vahvistetaan jo olemassa olevia varhaiskasvatuksen kuntouttavia elementtejä: struktuuri, hyvä vuorovaikutus, lapsen oman toiminnan ohjaus ja ryhmätoiminta. Erityinen tuki ei ole erillisiä tai erityisiä toimenpiteitä vaan lapsen yksilöllisten tavoitteiden mukaista varhaiskasvatusta. Erityisestä tuesta tehdään hallintopäätös.

Tukea tarvitsevan **lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan** kirjataan tuen tarve, tuen taso (yleinen, tehostettu tai erityinen tuki), tavoitteet toiminnalle, tukitoimet sekä niiden toteuttaminen ja arviointi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan voidaan kirjata myös hoidollisina tukimuotoina lapsen terveydentilaan liittyvät välttämättömät tiedot. Suunnitelma laaditaan yhdessä huoltajien, varhaiskasvatushenkilöstön, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä mahdollisten yhteistyötahojen esim. neuvolan terveydenhoitajan, psykologin, terapeutin tai sosiaalityöntekijän kanssa. Tukea tarvitsevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja. **Varhaiskasvatuksen erityisopettaja (veo)** ohjaa henkilöstöä tuen havaitsemisessa ja tukitoimien suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Lisäksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja koordinoi monialaista yhteistyötä.

Kun käsitellään lapsen siirtymistä tuen tasolta toiselle tai viranhaltijapäätökseen pohjautuvien tukitoimien käyttöönottoa, toimitaan **moniammatillisesti** eli mukana lapsen palaverissa on aina myös lapsiryhmän ulkopuolinen toimija/toimijoita. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa tehtävä yhteistyö määritellään myös moniammatilliseksi yhteistyöksi. Lähtökohtana on, että lapsen palaverissa olisi mukana vähintään varhaiskasvatuksen erityisopettaja tai lasta hoitava tai tutkinut terapeutti, psykologi tai muu asiantuntija. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa siitä, että lapsen verkostoon kuuluvat henkilöt kutsutaan palaveriin. Huoltajia ja lasta kuullaan tukea koskevilla ratkaisuisilla.

Tuen asioissa on tärkeää tehdä yhteistyötä kaikkien tahojen kanssa. Yhteistyöstä vastaa lapsiryhmän varhaiskasvatuksen opettaja. Yhteistyöhön kaikilla tuen tasoilla osallistuu lapsen ja huoltajien kanssa koko lapsiryhmän henkilökunta. Yhteistyössä on tarpeen mukaan mukana varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

TUEN TASOT VARHAISKASVATUKSESSA

Kuva: Tuen tasot varhaiskasvatuksessa. Lähde: Iisalmen varhaiskasvatussuunnitelma

3.1.2 Tuki varhaiskasvatuksen erilaisissa toimintaympäristöissä

Jokaisella on oikeus tarvitsemaansa tukeen. Tukea tarvitsevan lapsen varhaiskasvatus voidaan järjestää joko kunnallisessa tai yksityisessä päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Vastuu tuen järjestämisestä on palvelun tuottajalla. Joissakin tilanteissa on lapsen edun mukaista vaihtaa varhaiskasvatuspaikkaa, jotta lapsi saa tarvitsemansa tuen.

Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan järjestää rakenteellisena tukitoimenpiteenä ryhmäkoon pienentäminen, erityisavustajan palveluja tai paikka integroidussa erityisryhmässä Simpukan päiväkodissa. Yksityisessä varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan myöntää korotettu palveluseteli, jonka avulla palveluntuottaja järjestää lapsen tarvitseman tuen. Palveluseteli voi olla 1,5-, 2- tai 3-kertainen. Korotetun palvelusetelin voi käyttää ryhmäkoon pienentämiseen, ylimääräisen henkilöstön palkkakuluihin, henkilöstön koulutuksiin tai materiaalien ja välineistön hankintaan. Lapsen vasuun kirjataan suunnitelma, miten palveluseteli käytetään lapsen tueksi. Iisalmissa tarjotaan tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettajien palveluita myös yksityisille toimijoille.

3.1.3 Hallintopäätökset

Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen tuesta tulee tehdä hallintopäätös tehostettuun tai erityiseen tukeen siirtyessä tai tuen päättyessä sekä yleisen tuen tukipalveluista. Tällaisia tukipalveluita voivat olla esimerkiksi säännöllinen varhaiskasvatuksen erityisopettajan työskentely kyseessä olevan lapsen kanssa, ryhmässä toimivan erityisavustajan tuki tai yksilöllisen kuvaohjauksen käyttö. Tehostetusta tuesta ja yleisen tuen tukipalveluista hallintopäätökset tekevät lisälmen kaupungin varhaiskasvatuksessa kunkin toimintayksikön johtajat. Erityisen tuen päätökset tekee varhaiskasvatusjohtaja. Yksityisen varhaiskasvatuksen osalta kaikki päätökset tekee varhaiskasvatusjohtaja.

Hallintopäätös tehdään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tehdyn tuen tarpeen arvioinnin pohjalta. Hallintopäätöksessä päätetään tuen muodoista ja tukipalveluista sekä siitä, missä varhaiskasvatuksen toimipaikassa tukea annetaan. Päätöksessä huomioidaan myös mahdollisesti vaihtuvat toimipaikat niin, että tuki on voimassa myös esimerkiksi päivystysaikoina ja varahoitopaikoissa. Huoltajat voivat hakea muutosta päätökseen ja päätöksen mukana on ohjeet muutoksenhakua varten.

3.1.4 Tiedonsiirtokäytänteet

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatusyksiköstä toiseen tai varhaiskasvatuksesta esiopetukseen huolehditaan tiedon siirrosta ja tuen jatkumisesta. Tukea tarvitsevan lapsen osalta tiedonsiirrosta vastaavat lähettävän yksikön varhaiskasvatuksen opettaja tai perhepäivähoidon ohjaaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma siirretään uuteen yksikköön sovittujen käytänteiden mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai erityisopettaja kutsuu tarvittaessa koolle tiedonsiirtopalaverin. Mikäli lapsi vaihtaa kuntaa tai aluetta, lähettävän tahon varhaiskasvatuksen erityisopettaja ottaa tarvittaessa yhteyttä vastaanottavan yksikön varhaiskasvatuksen erityisopettajaan.

Esikouluun siirryttäessä tuen tasoa arvioidaan jo edellisen kevään aikana ja tällä taataan lapsen tarvitsemaa tukea esikoulussa jo etukäteen. Tuen tason arvioinnista voidaan käyttää esiopetuksessa käytössä olevia pedagogista arviota ja selvitystä.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuen kannalta olennaisten tietojen siirtämisen oikeus yksiköstä tai ryhmästä toiseen perustuu lapsen edun toteutumiseen. Varhaiskasvatuslain mukaisesti tuen järjestämisen kannalta välttämättömiä tietoja voidaan siirtää lapsen seuraavaan varhaiskasvatuspaikkaan, vaikka

huoltajat sen kieltäisivät. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja siirtää tarpeelliset tiedot.

3.2 Esiopetus

Esiopetus on maksutonta opetusta, jota lapset saavat vuoden ajan ennen oppivelvollisuuden alkua. Se on tavoitteellista toimintaa lapsen kasvun, kehittymisen, oppimisen ja hyvinvoinnin vahvistamiseksi.

Esiopetuksesta ja sen tavoitteista määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa ja sitä täydennetään paikallisilla opetussuunnitelmilla.

lialmessa esiopetusryhmät ovat Kauppi-Heikin, Kangaslammin, Edvin Laineen, Kilpijärven ja Mansikkaniemen kouluissa. Lisäksi esiopetusryhmiä on osassa kunnallisista ja yksityisistä päiväkodeista. Esiopetusta voi täydentää varhaiskasvatuksella aamuisin ja iltapäivisin. Esioppilaat saavat mahdollisesti tarvitsemaansa täydentävää varhaiskasvatusta samassa paikassa, missä ovat esiopetuksessa.

Esiopetuksen tehtävänä on edistää lapsen kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Esiopetus on osa varhaiskasvatusta ja siinä käytetään varhaiskasvatukseen soveltuvaa pedagogiikkaa. Leikki on tärkeässä asemassa esiopetuksen toiminnassa. Toimintaa suunnitellaan lapsilähtöisesti ja sen tehtävä on vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvaa ja käsitystä itsestään oppijana. Jokaiselle lapselle tulisi olla sopivia oppimisen haasteita ja tarvittaessa kasvun ja oppimisen tuki.

3.2.1 Yleinen tuki esiopetuksessa

Kaikki esioppilaat kuuluvat yleisen tuen piiriin, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä. Lain mukaan lapsilla on oikeus saada riittävää tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Tuen tarpeen arvioinnin lähtökohtana on huoltajien ja esiopetuksen työntekijöiden tekemien havaintojen yhteinen tarkastelu tai aiemmin todettu tuen tarve. Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen ja se on huolenpitoa lapsesta päivittäisessä toiminnassa sekä hänen kasvunsa ja oppimisensa haasteisiin vastaamista. Tuki voi kohdistua lapseen, koko lapsiryhmään tai oppimisympäristöön.

Esioppilaille laaditaan yhteistyössä huoltajien ja lapsen kanssa **esiopetuksen oppimissuunnitelma**. Suunnitelman kirjaamisesta Wilmaan vastaa esiopetusryhmän varhaiskasvatuksen opettaja. Suunnitelmaan

kirjataan lapsen tarpeiden pohjalta suunnitellut pedagogisen toiminnan tavoitteet. Tavoitteiden toteutumista seurataan ja arvioidaan yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa.

Konkreettiset tukitoimet aloitetaan heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tukea suunniteltaessa, oppimissuunnitelmaan kirjattaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa, tunnistetaan lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet. Lapsesta muodostetaan kokonaiskuva ja tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan ja terveen itsetunnon kasvua.

Lapselle annettavan tuen tulee olla joustavaa, yksilöllisesti suunniteltua ja muuttuvaa. Yleisen tuen tukimuotoja käytetään lapsen tarpeen mukaan, mutta ne eivät ole toteutukseltaan pitkäkestoisia. Tuen tulee muodostaa jatkumo, joka tarvittaessa suunnitellaan ja toteutetaan moniammatillisessa yhteistyössä. Erityisesti huolehditaan tuen jatkumisesta lapsen siirtyessä esiopetuksesta perusopetukseen.

3.2.2 Tehostettu tuki esiopetuksessa

Tehostettuun tukeen siirrytään silloin, kun yleinen tuki ei riitä. Tehostetun tuen aikana tuki on vahvempaa ja pitkäkestoisempaa ja silloin on käytössä useampia tukimuotoja. Sen tehtävänä on ehkäistä ongelmien kasvamista, monimuotoistumista ja kasautumista. Tehostetun tuen aikana moniammatillinen yhteistyö lisääntyy.

Tehostetun tuen saaminen perustuu **pedagogiseen arvioon**. Arvion laatimisesta vastaa esiopetusryhmän varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Arvion laatimisessa on mukana myös muita asiantuntijoita. Yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa on tärkeää sekä tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Päätöksen tehostettuun tukeen siirtymisestä tekee pedagogisen arvion pohjalta päiväkodin johtaja.

Pedagogisen arvion laatimisessa hyödynnetään lapselle jo mahdollisesti laadittua esiopetuksen oppimissuunnitelmaa sekä varhaiskasvatussuunnitelmaa. Pedagoginen arvio sisältää kokonaisnäemyksen lapsen kehityksestä ja oppimisesta sekä lapsen vahvuuksista ja tuen tarpeista. Tehostetun tuen alkaessa lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaa täydennetään lapsen tukeen liittyvillä ratkaisuilla. Suunnitelmaan kirjataan tuen tarpeisiin liittyvät tavoitteet, keinot tavoitteiden saavuttamiseksi, seuranta, arviointi sekä tuen edellyttämä moniammatillinen yhteistyö ja palvelut.

Tehostettu tuki arvioidaan nivelvaiheessa, ennen oppilaan siirtymistä esiopetuksesta ensimmäiselle luokalle. Lapsi voi jatkaa tehostetulla tuella tai hän voi uuteen pedagogiseen arvioon perustuen siirtyä takaisin yleiseen tukeen.

3.2.3 Erityinen tuki esiopetuksessa

Erityinen tuki on lapsen kasvun, oppimisen ja koulunkäynnin tuen vahvin tukimuoto, joka muodostuu erityisopetuksesta ja lapsen tarvitsemasta muusta tuesta kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista. Erityiseen tukeen siirrytään silloin, kun lapsen kasvun ja oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu tehostetun tuen tukimuodoilla. Erityinen tuki järjestetään joko yleisen tai pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä.

Erityisestä tuesta tulee tehdä hallintopäätös. Päätös pohjautuu **pedagogiseen selvitykseen** ja mahdollisiin lapsesta tehtyihin lausuntoihin, esimerkiksi psykologin tai lääkärin lausuntoon. Selvityksen laatimisesta vastaa esiopetusryhmän varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan, lapsen huoltajien sekä moniammatillisen asiantuntijaverkoston kanssa. Lisämessä erityisestä tuesta esiopetuksessa päättää varhaiskasvatusjohtaja. Pidennetystä oppivelvollisuudesta päättää Sivistys- ja hyvinvointitoimialan johtaja. Huoltajia kuullaan ennen päätöstä ja heillä on muutoksenhakuoikeus päätökseen.

Kaikille lapsille, joille on tehty erityisen tuen päätös, laaditaan oppimissuunnitelman sijaan **henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS)**. Tämä koskee myös lapsia, joilla ei ole päätöstä pidennetystä oppivelvollisuudesta. HOJKS on erityisen tuen päätöksen suunnitelmallista toimeenpanoa ohjaava pedagoginen asiakirja. Se sisältää lapsen oppimisvalmiudet, kasvuun ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet, seurannan ja arvioinnin. HOJKS:n laadinnasta vastaavat esiopetusryhmän varhaiskasvatuksen opettajat ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä huoltajien, lapsen, erityisopettajien ja muiden tarvittavien asiantuntijoiden kanssa.

4. Perusopetus: Oppimisen ja koulunkäynnin tukeen liittyviä käytänteitä lisäalnessa

4.1 Yhteistyö nivelvaiheissa

Yhteistyö perusopetuksen sisällä sekä sitä edeltävän esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen sekä perusopetusta seuraavan koulutusvaiheen kanssa on tärkeää.

Ensimmäinen nivelvaihe on siirtymä esikoulusta perusopetukseen. Myös toisen ja kolmannen vuosiluokan välissä on nivelvaihe usein esimerkiksi uuden luokanopettajan myötä. Seuraava siirtymä on useimmilla oppilailla edessä kuudennen lukuvuoden jälkeen siirryttäessä 7. vuosiluokalle.

Tuetun siirtymän merkitys korostuu erityisesti silloin, kun oppilaalla on tuen tarpeita. Tällöin tarvitaan usein moniammatillista sekä kodin ja koulun välistä yhteistyötä.

Siirtymävaiheiden tukena toimii tiimi, johon kuuluvat esiopettaja, luokanopettaja, oppilaan huoltajat, erityisopettaja, opinto-ohjaaja ja tarvittaessa koulukuraattori, koulupsykologi sekä muut asiantuntijat.

Nivelvaiheissa oppilasta lähettävällä taholla on päävastuu yhteistyön käynnistymisestä ja tiedon siirtymisestä.

4.1.1 Esi- ja alkuopetuksen nivelvaiheen yhteistyö eli VIRTA-toiminta

Lisäalnessa nivelvaiheen yhteistyö on nimeltään VIRTA-toimintaa ja se on opetussuunnitelmatason sekä pedagogista yhteistyötä, jossa tavoitteena on 6-8-vuotiaan lapsen yksilöllisen oppimistahdin ja kypsyminen tahdin turvaaminen pedagogiikan valinnan ja yhteistyön kautta. Nivelvaiheen yhteistyötä kehitetään ja yhteisiä käytäntöjä rakennetaan jatkuvasti.

Lisäalnessa esi- ja alkuopetuksen yhteistyö on:

joko

1. joustavaa esi- ja alkuopetusta

Joustavassa esi- ja alkuopetuksessa on tavoitteena, että esikoululaiset ja 1.- 2.-luokkalaiset toimivat yhdessä päivittäin. Varhaiskasvatuksen opettajien, luokanopettajien ja erityisopettajien yhteistyössä on mahdollista suunnitella lasten tarpeista lähteviä joustavia oppimisen käytäntöjä ja kohdentaa lapsille moniammatillista tukea. Toimintamalli tukee vuosiluokkiin sitomattomuutta ja perustaitojen yksilöllistä oppimista. Luokanopettaja ja esiopettaja suunnittelevat yhdessä joustavan esi- ja alkuopetuksen sisällöt ja toteutuksen.

tai

2. toimintaa, jossa erillisissä tiloissa toimiva esi- ja alkuopetus tekevät säännöllistä yhteistyötä eli toimivat yhteistoimintamallin mukaisesti.

Sekä joustava esi- ja alkuopetus että yhteistoimintamalli perustuvat opetussuunnitelmiin sekä nivelvaiheen yhteistyön muihin ohjaaviin asiakirjoihin. Toiminnassa on käytössä esiopetuksen oppimiskokonaisuudet, joustavat heterogeeniset pienryhmät ja oppimismenetelmänä mm. leikki.

4.1.2 Perusopetuksen oppilaaksi

Toimimme perusopetuksen opetussuunnitelman mukaisesti lähikouluperiaatteella. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) mukaan tuki annetaan oppilaalle ensisijaisesti omassa opetusryhmässä ja koulussa erilaisin joustavin järjestelyin, ellei oppilaan etu tuen antamiseksi välttämättä edellytä oppilaan siirtämistä toiseen opetusryhmään tai kouluun. Erityisesti huolehditaan tuen jatkumisesta lapsen siirtyessä esiopetuksesta perusopetukseen, perusopetuksen sisällä sekä oppilaan siirtyessä perusopetuksesta toiselle asteelle.

Esiopetuksesta ensimmäiselle luokalle siirryttäessä:

Esiopetus vastaa tiedonsiirrosta perusopetukseen oppilaiden siirtyessä perusopetukseen.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ottaa yhteyttä oppilaan tulevan koulun rehtoriin, jos oppilaan koulunkäynnin tuen järjestäminen sitä vaatii.

Esiopettaja ottaa yhteyttä lapsen tulevaan kouluun, jos lapsen kohdalla on jotain opetuksen järjestämisen ja sujuvan koulun aloituksen kannalta oleellista huomioitavaa. Yhteydenotto tehdään yhteistyössä huoltajien kanssa. Ei ole tarkoituksen mukaista käydä kaikkia tulevia oppilaita läpi; vain ainoastaan ne, joiden kohdalla on jotain opetuksen järjestämisen kannalta oleellista huomioitavaa. Luokanopettajien on hyvä muistaa, että esioppimissuunnitelmassa on jokaisesta tulevasta oppilaasta tarpeellinen tieto luettavissa.

VIP-oppilaan koulunkäyntipaikasta päättäminen

Erityisen tuen pienryhmään oppilas ohjataan esiopetusvuoden aikana, jos erityistä tukea ei pystytä järjestämään oppilaan omassa lähikoulussa ja kyse on vaativan monialaisen tuen oppilaasta (VIP-oppilas).

Vaativaa ja moniammatillista tukea oppimiseensa ja kuntoutumiseensa tarvitsevat oppilaat, joilla on vakavia psyykkisiä pulmia moni- tai vaikeavammaisuutta, kehitysvammaisuutta tai autismikirjoa.

Yksilökohtainen arvio erityisen tuen oppilaan koulunkäyntipaikasta tehdään yhteistyössä huoltajien kanssa.

Mukana tilannetta arvioimassa voivat olla lapsen esiopetusryhmän opettaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, erityisen tuen vastuurehtori (Edvin Laineen koulu) sekä oppilaan lähikoulun rehtori.

Jos perusopetuksen aikana tulee tarve arvioida erityisen tuen oppilaan koulunkäyntipaikkaa uudelleen, luokanopettaja tai luokanvalvoja laatii pedagogisen selvityksen, joka käsitellään monialaisessa pedagogisen tuen ryhmässä. Pedagogisen selvityksen pohjalta sivistys- ja hyvinvointitoimialan toimialajohtaja yhteistyössä erityisen tuen koordinoivan rehtorin kanssa tekee tarvittaessa päätöksen siirtymisestä Edvin Laineen kouluun.

4.1.3 Alakoulusta yläkouluun

Vuosiluokkien 6 ja 7 välinen siirtymävaiheessa siirtyminen kuudennelta seitsemännelle luokalle edellyttää koulun tai koulujen henkilöstön suunnitelmallista yhteistyötä, opetuksen kannalta tarpeellisen tiedon siirtämistä sekä oppimisympäristöjen, toimintatapojen ja ohjaavien asiakirjojen tuntemista. Kodin ja koulun välisen vuorovaikutuksen merkitys korostuu siirtymävaiheessa. Siirtymä tarkoittaa oppilaille usein uuteen ryhmään sopeutumista, uusiin opettajiin ja ympäristöön tutustumista. Oppilaiden kuunteleminen ja arvostaminen sekä heidän osallisuutensa omista asioista ja valinnoista päättämiseen on tärkeää.

Tiedonsiirtoprosessi alakoulusta yläkouluun nivelvaiheessa lisämessä

TAMMIKUU

Nivelvaiheen tiedonkeruu aloitetaan tammikuussa. **Yläkoulun erityisopettajat sopivat palaverin alakoulujen kuudensien luokkien luokanopettajien kanssa.** Tapaamiset voidaan toteuttaa joko etäyhteydellä tai vieraillemalla alakoululla. **Tapaamiseen tulee mukaan myös yläkoulun oppilaanohjaaja sekä kunkin alakoululuokan erityisopettaja.**

HELMIKUU

Helmikuussa **käydään strukturoidusti läpi kustakin alakoulusta siirtyvät oppilaat** ja kerätään tietoa erityisesti oppimisen ja koulunkäynnin tukeen sekä muihin huomioitaviin asioihin liittyen. Siirtotietoa hyödynnetään kevään aikana luokkien muodostamisessa sekä oppimisen ja koulunkäynnin tuen järjestämisessä yläkoulussa. Lisäksi sovitaan tarvittaessa havainnointikäyntejä alakouluille. Mikäli tuen

tasoissa tapahtuu muutoksia kuudennen luokan kevään aikana tiedonsiirtopalaverien jälkeen, alakouluista ilmoitetaan asiasta opolle ja erityisopettajalle.

MAALISKUU

Erityisopettaja ja tarvittaessa oppilaanohjaaja käyvät **helmi-maaliskuussa havainnointikäynneillä** alakouluissa. Käyntejä toteutetaan, mikäli se katsotaan oppilaan tuen järjestämisen kannalta oleelliseksi.

HUHTIKUU

Jo aiemmin aloitettu luokkien muodostaminen jatkuu yläkoululla. Lisäksi huhtikuussa **oppilaanohjaajat organisoivat yhdessä tukioppilaiden kanssa tervehdyksen kuudensille luokille**. Näin oppilaanohjaaja ja tukioppilaat tuleva tutuiksi. Tervehdys toteutetaan etäyhteydellä tai vierailulla.

TOUKOKUU

Toukokuussa toteutetaan **tulevien seiskojen tutustumispäivä yläkoululle**. Tarvittaessa tämä järjestetään etäyhteyksin tai muulla soveltuvalla tavalla. Koulunuorisotyöntekijä esittäytyy luokille. Toukokuussa pidetään myös **tarvittaessa yksilökohtaisia oppilaspalavereja** siirtyvien oppilaiden kohdalta (vaativa monialainen tuki).

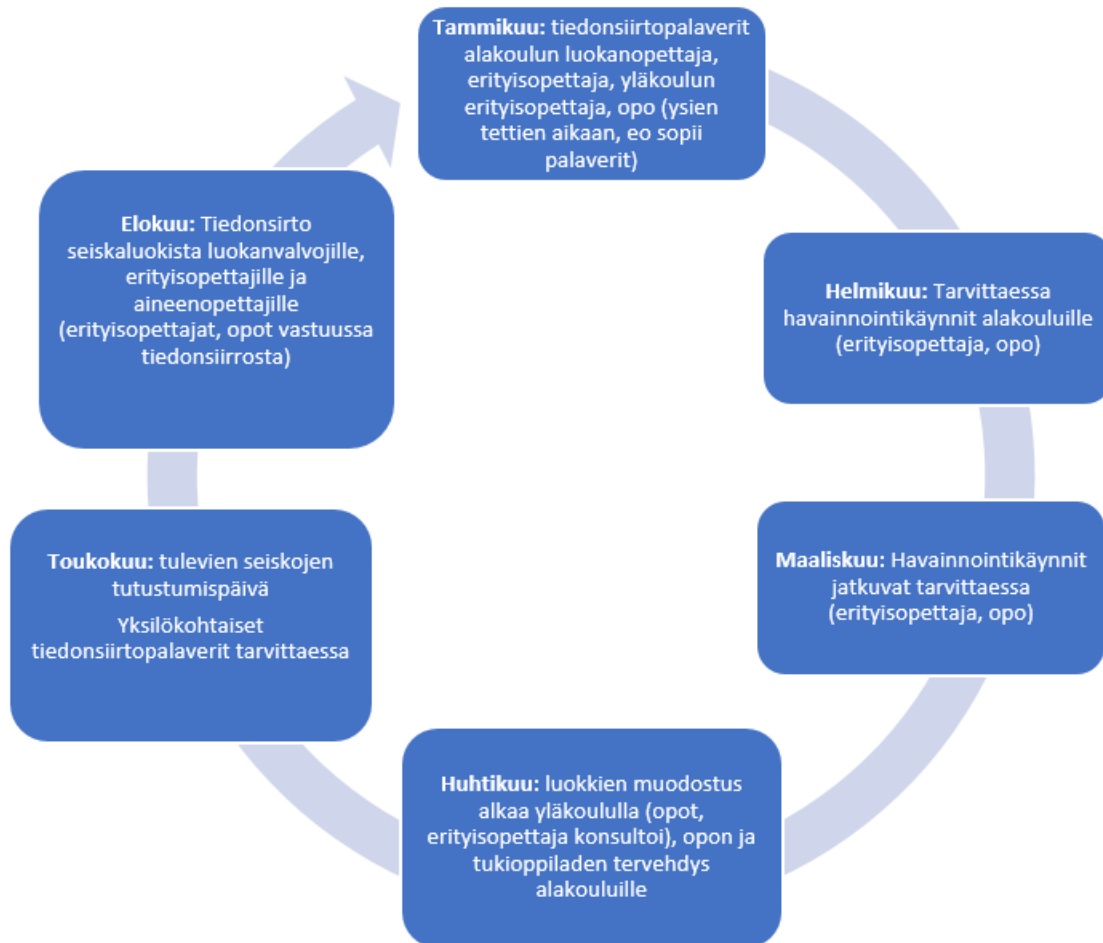
Opiskeluhuollon tuki

Nivelvaiheessa alakoulusta siirtyvä oppilas voi saada myös opiskeluhuollon tukea yläkouluun tutustumisessa. Esimerkiksi **koulukuraattori ja koulutsemppari voivat tavata oppilasta henkilökohtaisesti ja tutustuttaa koulun tiloihin**. Koulukuraattori käy myös tapaamassa kaikkia kuudensia luokkia **toukokuussa**.

ELOKUU

Tiedonsiirto yläkouluun siirtyvistä oppilaista tehdään tulevalle luokanvalvojalle toukokuussa sekä alkavan lukuvuoden elokuussa. **Luokanvalvoja saa yhteenvedon luokkansa oppilaiden tuen tarpeista**. Lisäksi **luokanvalvoja tapaa luokan oppilaanohjaajan ja erityisopettajan**.

Tiedonsiirron vuosikello

4.1.4 Yhteistyö toiselle asteelle siirryttäessä

Eryyisen tärkeä merkitys ohjauksella on koulutuksen nivelvaiheissa. Jotta siirtymät sujuisivat mahdollisimman hyvin, opetuksen ja koulutuksen järjestäjien tulee toimia tiiviissä yhteistyössä keskenään. Oppilashuollollisen yhteistyön avulla pyritään muodostamaan ohjaustyöstä nivelvaiheen ylittävä jatkumo, joka tukee oppilaan kokonaishyvintia ja elinikäisen oppimisen intoa. Tiedonsiirron tavoitteena on tukea ammatillisen oppilaitoksen ja lukion opetusjärjestelyjä sekä luoda nuoren hyvinvoinnin ylläpidolle jatkumo. Yhteistyön avulla varmistetaan toisen asteen opetuksen järjestämisen kannalta olennaisen tiedon siirtyminen.

Perusopetuksesta toiselle asteelle siirryttäessä tiedonsiirrosta vastaa lähettävä koulu. Juhani Ahon koulun opinto-ohjaajat pyytävät tiedonsiirtoluvan huoltajilta. Myös sähköistä tiedonsiirtoa voidaan hyödyntää niiltä osin kuin se oppilastietojärjestelmissä on mahdollista.

4.2 Tehostettu henkilökohtainen oppilaanohjaus

Oppivelvollisuuden laajentamisen yhteydessä (2021) säädettiin perusopetuslakiin (PoL 11 a §) oppilaalle oikeus saada opetussuunnitelman mukaisen oppilaanohjauksen lisäksi 8. ja 9. vuosiluokilla tarpeidensa mukaista henkilökohtaista oppilaanohjausta (*tehostettu henkilökohtainen oppilaanohjaus*). Oikeus koskee sellaisia perusopetuksen oppimäärää suorittavia oppilaita, jotka tarvitsevat perusopetuksen jälkeisiin jatko-opintoihin hakeutumiseen liittyvää tukea. Tehostettu henkilökohtainen oppilaanohjaus (TEHO) on siis oppilaslähtöistä tarpeen arviointia, varhaista tukea sekä uraohjausprosessi, joka kulkee jokaiselle oppilaalle kohdennetun oppilaanohjauksen rinnalla, ja jonka tavoitteena on se, että jokainen nuori löytää mielenkiintonsa ja kykijensä mukaisen jatkokoulutuspaikan peruskoulun jälkeen.

Tarpeen arviointi

Oppilaanohjauksen tehostamisen vaiheet ovat a) oppilaanohjauksen tehostamisen tarpeen arviointi, b) uraohjauksen toimeenpanon vaihtoehtojen rajaaminen ja c) ohjauksen toimeenpano ja dokumentointi. Tehostetun henkilökohtaisen oppilaanohjauksen tarpeen arvioi ensisijaisesti oppilaanohjaaja oppilaskohtaisesti oppilaanohjauksen tavoitteiden ja keskeisten sisältöalueiden näkökulmasta. Oppimisen tuen, oppilashuollon ja tehostetun henkilökohtaisen oppilaanohjauksen prosessit ovat itsenäisiä ja eri asioita jo lainsäädännön näkökulmasta. Eri ohjauksen toimijoiden tulee kuitenkin tehdä yhteistyötä. Oppilaanohjaajan tulisiikin tukeutua koulun moniammatilliseen ja -alaiseen verkostoon, huoltajiin, luokanvalvojiin, aineenopettajiin ja oppilashuollon toimijoihin, kun hän kartoittaa oppilaita, jotka mahdollisesti tarvitsevat tehostettua henkilökohtaista oppilaanohjausta.

Oppilaanohjauksen tarvetta tulee arvioida siis moniammatillisesti sekä monen tekijän avulla, koska eniten ohjausta tarvitsevat eivät välttämättä hakeudu ohjaukseen itse. Ohjaustarvetta arvioidessa huomioidaan esimerkiksi oppilaan elämän ulkoiset tekijät, oppimiseen ja vuorovaikutukseen sekä koulunkäyntiin liittyvät tekijät. Näitä ovat esimerkiksi elämäntilanne ja olosuhteet tai äkillinen muutos niissä, koulumenestys, tuen tarve opinnoissa ja elämänhallinnassa, hyvinvointi, toimijuus sekä urasuunnittelu ja työllistymistaidot.

Minkään tietyn koulumenestyksen raja-arvon ei kuitenkaan tulisi automaattisesti määrittää sitä, kuka saa tehostettua henkilökohtaista oppilaanohjausta. Hyviä ja heikkoja urapohtijoita on kaikissa opintosuoritusten keskiarvoluokissa. Myöskään se, että oppilas saa oppimisen tehostettua tai erityistä tukea tai nuori puhuu äidinkielenään jotain muuta kieltä kuin oppilaitoksen opetuskieltä ei *välttämättä* tarkoita sitä, että hän on tehostetun henkilökohtaisen oppilaanohjauksen tarpeessa.

Toimeenpano ja dokumentointi

Tehostettu henkilökohtainen oppilaanohjaus aloitetaan mahdollisimman varhain tarpeen ilmettyä.

Lain perustelujen mukaan varmistamme ohjauksellisen jatkumon, jos ainakin erityisen tuen, tehostetun tuen ja vieraskielisten oppilaiden tehostetun oppilaanohjauksen tarve arvioidaan ennen kahdeksatta luokkaa (HE 173/2020 vp, 50).

Vaikka oppilaanohjausta ja sen tehostamista tulisi tarkastella itsenäisenä pedagogisena kokonaisuutena, on tarpeen tehdä myös moniammatillista ja -alaista yhteistyötä prosessin eri vaiheissa. Keskeisiä ohjauksen ja sen tehostamisen välineitä ovat esimerkiksi henkilökohtainen ohjaus, kodin ja koulun yhteistyö, ohjauksen tehostaminen kaikille kohdennetun oppilaanohjauksen yhteydessä (esim. TET ja oppilaitosvierailut), TET-ohjaus, moniammatillinen yhteistyö (oppiminen), monialainen yhteistyö (oppilashuolto) ja oppimisen tuen palaveriinhin osallistuminen (TEHO-oppilaat). Huoltajaa tulee vähintään tiedottaa oppilaanohjausprosessista. Joissakin tapauksissa huoltajayhteistyön tehostaminen on tärkein työmuoto.

Tehostetun henkilökohtaisen oppilaanohjauksen dokumentointi tehdään *henkilökohtaiseen jatko-opintosuunnitelmaan*. Jatko-opintosuunnitelman ensisijainen tehtävä on edistää oppilaan ura- ja koulutusvalintavalmiuksien kehittymistä ja toimijuutta, eli jatko-opintosuunnitelma ja perusopetuslaissa tarkoitettu henkilökohtainen jatko-opintosuunnitelma tehdään oppilasta varten. Tämän takia siitä, mitä jatko-opintosuunnitelmaan kirjataan, sovitaan hänen kanssaan.

Suunnitelman tehtävä on edistää myös kodin ja koulun välistä yhteistyötä sekä pedagogista yhteistyötä. Oppilaanohjaajan tulee tiedottaa huoltajaa oppilaanohjausprosessista, jotta huoltaja voi osaltaan tukea lapsensa tavoitteellista toimintaa. Sekä oppilaalle että hänen huoltajalleen tulee tarjota mahdollisuuksia tutustua oppilaalle soveltuviin perusopetuksen jälkeisiin jatko-opintomahdollisuuksiin ja antaa riittävästi tietoa oppimisen ja opiskelun tuen jatkumisen mahdollisuuksista perusopetuksen jälkeisissä opinnoissa. (Opetushallitus 2021.)

Jatko-opintosuunnitelma voi muodostua kahdesta osasta, joista jälkimmäinen osa sisältää *mahdollisesti* toiselle asteelle siirrettävää tietoa. Tieto siirretään eteenpäin, jos katsotaan, että se on koulutuksen järjestämisen kannalta välttämätöntä. Jatko-opintosuunnitelman rakenne ja sisältö voi olla esimerkiksi seuraava:

Osa 1:

Vahvuudet: esim. kielitaito, erityisosaaminen

Suunnitelma ohjauksesta: työelämään tutustuminen, jatkokoulutukseen tutustuminen, oppimisen ohjaaminen, moniammatillinen yhteistyö

Tätä osaa ei siirretä toiselle asteelle. Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (24 §) säätelee henkilökohtaisten ominaisuuksien sanallisen arvioinnin salassa pidettäväksi tiedoksi ja kieltää kirjaamasta henkilökohtaisia ominaisuuksia julkiseen asiakirjaan. Myös tieto oppilaan vapaa-ajan harrastuksista tai osallistumisesta yhdistystoimintaan on salassa pidettävää tietoa. Vahvuuksilla tarkoitetaan tekijöitä, jotka tulisi huomioida ura- ja koulutusvalinnassa ja näitä ovat esimerkiksi kielitaito ja erityisosaaminen. Säännökset eivät estä kirjaamasta suunnitelmaan salassa pidettäviä tietoja, jos niiden käsittely katsotaan opetuksen yksilöllisen järjestämisen kannalta tarpeelliseksi. Jos jatko-opintosuunnitelma on yhteistyön väline, sen käsittely tulee suunnitella siten, että suunnitelman sisältämiä tietoja käsittelevät sellaiset henkilöt, jotka tarvitsevat niitä työtehtävissään.

Osa 2:

Urasuunnitelma

Jatko-opintosuunnitelma

Tämä osa voi sisältää toisen asteen ohjauksen järjestämisen kannalta välttämätöntä tietoa. Jos oppilas siirtyy esimerkiksi TUVA-koulutukseen, jatko-opintosuunnitelma saattaa sisältää opetuksen ja ohjauksen järjestämistä helpottavaa tietoa.

On tärkeää erottaa toisistaan perusopetuslain tarkoittama tehostettuun henkilökohtaiseen oppilaanohjaukseen liittyvä jatko-opintosuunnitelma muusta käytetystä ohjausmateriaalista.

Oppilaanohjaajan muistiinpanot eivät ole julkisia viranomaisen asiakirjoja (Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 5 §). Tehostetun henkilökohtaisen oppilaanohjauksen toimeenpanoon kytkeytyvä jatko-

opintosuunnitelma on taas viranomaisen asiakirja (Arkistolaki 1 §). Suunnitelma pitää arkistoida, kun se on laadittu osana tehostettua henkilökohtaista oppilaanohjausta (Perusopetuslaki 11 a §).

4.3 Oppilasta koskevan tiedon siirto

Oppilaan siirtyessä toisen kunnan kouluun tai opetuksen järjestäjän vaihtuessa

Kun huoltaja ilmoittaa huollettavansa siirtyvän toisen opetuksenjärjestäjän kouluun tai oppilas on siirtymässä toisen opetuksenjärjestäjän oppilaitokseen, pyydetään huoltajalta kirjallinen, yksilöity tiedonsiirtolupa. Kun huoltajalta pyydetään tiedonsiirtolupaa, keskustellaan, mitkä tiedot olisi oppilaan ja/tai huoltajan mielestä tärkeää siirtää uudelle opetuksen järjestäjälle (esimerkiksi tieto kiusaamisesta). Samalla tiedotetaan huoltajaa, että lain perusteella voidaan opetuksen järjestämiseksi välttämätön tieto siirtää -> tiedonsiirtoluvan kieltäminen ei siis tarkoita sitä, että mitään tietoa ei siirretä (PoL 40 §, PoL 41 §). Erityisen tuen päätös sisältöineen on perusopetuslaissa säädettyä opetuksen asianmukaisen järjestämisen kannalta välttämätöntä tietoa, joka voidaan siirtää ilman yksilöityä tiedonsiirtolupaa. Pedagogisten asiakirjojen tai muun tiedon siirtämiseksi pyydetään huoltajalta yksilöity tiedonsiirtolupa.

Huoltajan kanssa keskusteltaessa voidaan samalla selittää monta muutakin tiedonsiirtoon liittyvää asiaa, esimerkiksi:

- Tietoa siirretään aina lapsen/oppilaan parhaaksi, jotta tukea voitaisiin antaa saumattomasti ja oikeanlaatuisena.
- Luvassa yksilöidään siirrettävä tieto ja selvitetään, että tiedot eivät mene yleisesti kaikkien tiedoksi, vaan niille henkilöille, joille tieto on tarpeen opetuksen järjestämiseksi oppilaan parhaaksi.

Suostumuksen on oltava **tietoinen, informoitu ja vapaaehtoinen**.

Asiantuntijalausuntojen siirtäminen

Asiantuntijalausuntojen siirtämisestä vaaditaan huoltajan yksilöity tiedonsiirtolupa (mitä tietoja lähetetään, mihin tarkoitukseen ja kenelle lähetetään). Muussa tapauksessa lausunnot palautetaan huoltajalle.

Opiskeluhuollon tietojen siirtäminen

Jos opiskelija siirtyy toisen koulutuksen järjestäjän koulutukseen, aikaisemman koulutuksen järjestäjän on pyydettävä opiskelijan taikka, jollei hänellä ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa suostumus siihen, että uudelle koulutuksen järjestäjälle voidaan siirtää opiskeluhuollon asiakasrekisteristä sellaiset salassa pidettävät tiedot, jotka ovat tarpeellisia

opiskeluhuollon jatkuvuuden kannalta. Opiskeluhuollollisen tiedon siirtämiseen tarvitaan aina oppilaan tai huoltajan suostumus.

Koulun vaihto Iisalmen kaupungin sisällä

Erotodistusta ei tarvita. Muutosta ilmoitetaan Wilman pääkäyttäjälle, joka kopioi oppilaskortin uuteen kouluun. Vanha kortti jää arkistoon vanhaan kouluun. Paperit lähetetään sisäisessä postissa uudelle koululle.

4.4 Oppimisen tuen vuosikello

Ajankohta	Mitä tehdään	Vastuuhenkilöt
elokuu	Varmistetaan että koululla on riittävät tiedot tukea tarvitsevista oppilaista (erityisesti uudet oppilaat)	Rehtori, luokanopettaja, erityisopettaja, luokanvalvoja ja opettajat yhdessä, oppilashuolto
	Tarkistetaan tuen tarve ryhmissä ja tiedotetaan luokanopettajia ja aineenopettajia oppilaiden tuen tarpeista	Luokanopettaja, luokanvalvoja, erityisopettaja
	Varmistetaan resurssien tarkoituksenmukainen jakautuminen	Rehtori
	Aloitetaan tukitoimien suunnittelu ja kirjaaminen oppimissuunnitelmiin ja	Luokanopettaja, luokanvalvoja, erityisopettaja

	HOJKS:iin	
syyskuu	20.9. tilastointipäivä	Rehtori, koulusihteeri
lokakuu	HOJKS:t ja oppimissuunnitelmat laaditaan lokakuun loppuun mennessä	Luokanopettaja, luokanvalvoja (ainekohtaiset tavoitteet oppiainetta opettava opettaja), erityisopettajat
marraskuu	Koulukohtaisen tuen kohdentumisen ja riittävyyden arviointi sekä tarvittavien toimenpiteiden suunnittelu ja toteutus	Rehtori, erityisopettajat ja oppilashuolto yhdessä
joulukuu	Väliarviointi HOJKS:n ja oppimissuunnitelman tavoitteiden mukaisesti	Opettajat
tammi-helmikuu	2. ja 6. luokan erityisen tuen oppilaiden pedagogiset selvitykset valmiina helmikuun loppuun mennessä.	Rehtori, luokanopettaja, erityisopettaja
maaliskuu	Siirtopalaverit: tuen jatkumon varmistaminen - esiopetus -> 1. lk	tuen tarpeista koulutulokkaat: varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä vastaanottavan koulun rehtorin ja huoltajan kanssa

	- 6. lk -> 7. lk	(yksilökohtainen tapaaminen) - yläkouluun siirtyminen: luokanopettaja ja oppilaanohjaaja (koulukohtainen tapaaminen); luokanopettaja, huoltaja, erityisopettaja (oppilaskohtainen tapaaminen)
huhti-toukokuu	HOJKS:n ja oppimissuunnitelmien arviointi Tulostetaan 9. -luokkalaisten HOJKS:t ja annetaan oppilaalle	Opettajat Luokanvalvoja

4.5 Oppimiskartoitukset

Erytisopettaja voi tarvittaessa tehdä oppimiseen liittyviä tarpeellisia kartoituksia yhteistyössä luokanopettajan/-valvojan tai aineenopettajan kanssa. Kartoitukset voivat olla yksilökohtaisia tai koko vuosiluokalle yhteisiä kartoituksia. Yhteistyöhön voidaan ottaa mukaan myös koulupsykologi ja arvioida psykologin tutkimuksen tarpeellisuutta. Koulupsykologin tutkimus on perusteltua esim. silloin, jos suunnitelmallinen ja säännöllinen oppimisen tuki ei ole parantanut oppilaan tilannetta tai jos erityisopettajan kartoituksella ei ole saatu riittävästi tietoa oppimiseen vaikuttavista tekijöistä. Tarvittaessa oppilaalle suunnitellaan tukitoimet. Tukitoimet kirjataan sähköiseen järjestelmään (Wilma). Luokanopettajalla/-valvojalla on jatkuva mahdollisuus konsultoida erityisopettajaa ja oppilashuollon henkilöstöä tuen tarpeen suunnitteluun liittyvissä kysymyksissä.

Esiopetuksessa kaikkia lapsia havainnoidaan ja arvioidaan. Huolen herätessä varhaiskasvatuksen erityisopettaja on hyvissä ajoin yhteydessä lapsen tulevan koulun rehtoriin tarvittavan tuen suunnittelemiseksi. Tehostettua tai erityistä tukea saavan lapsen kouluun ohjautumisprosessi aloitetaan marras-tammikuussa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja lähikoulun rehtori tekevät tiivistä yhteistyötä.

Keväällä järjestetään verkostopalaveri, jossa perhe, varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja tuleva luokanopettaja tai rehtori tapaavat ja tarpeelliset tiedot siirretään. Tämän palaverin tiedot ja esiopetuksen oppimissuunnitelma auttavat uuden oppimissuunnitelman tai HOJKS:n laadinnassa.

4.6 Kolmiportaisen tuen ja pedagogisten asiakirjojen vastuuhenkilöt

Rehtori vastaa perusopetuksessa siitä, että kolmiportaisen tuen prosessit ja niihin liittyvät asiakirjat laaditaan asianmukaisesti ja että henkilöstö on tietoinen omista vastuistaan.

Pedagogiset asiakirjat tehdään Wilmassa, eikä niitä tarvitse tulostaa. Ainoastaan 9.-luokan oppilaan viimeisin HOJKS tulostetaan lukuvuoden päätteeksi ja annetaan oppilaalle. Vain pedagoginen selvitys allekirjoitetaan. Allekirjoittaminen tapahtuu sähköisesti.

Pedagogiset asiakirjat säilytetään Primuksessa, kunnes sähköinen arkistointi otetaan käyttöön. Säilytysaika on oppivelvollisuus + 10 vuotta.

Pedagogiset asiakirjat ovat salassa pidettäviä asiakirjoja.

Yhteistyö, vastuut ja työnjako oppimisen tuen asiakirjojen laadinnassa perusopetuksessa

Tuen taso	Asiakirja	Vastuu ja yhteistyö	Konsultointi tarvittaessa	Päätöksentekijä
yleinen tuki	oppimissuunnitelma <ul style="list-style-type: none"> - Voidaan laatia jo yleisen tuen vaiheessa. - Laadittava: <ul style="list-style-type: none"> • joustavan perusopetuksen oppilaalle • kun oppilaalle on tehty vuosiluokkiin sitomattoman opiskelun päätös (Perusopetusasetus 11§ 3 momentti) • kun oppilaalle on tehty päätös erityisistä 	Vastuu: luokanopettaja tai luokanvalvoja <p>koordinoi oppimissuunnitelman laatimista ja arviointia sekä toimii yhteyshenkilönä kodin ja koulun välillä.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tarvittavat oppilashuollon palveluiden edustajat ovat mukana tukea suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa oppimissuunnitelmaa - Laaditaan ja arvioidaan yhteistyössä oppilaan 	erityisopettaja, aineenopettaja, oppilashuolto	

	<p>opetusjärjestelyistä (Perusopetuslaki 18§)</p> <p>Laaditut asiakirjat päivitetään lokakuun loppuun mennessä ja arvioidaan keväällä.</p> <p>Uudet asiakirjat laaditaan pitkin lukuvuotta tarpeen mukaan.</p>	ja huoltajien kanssa.		
yleinen tuki	<p>pedagoginen arvio</p> <p>Laaditaan</p> <ul style="list-style-type: none"> • tehostettuun tukeen siirryttäessä • tehostetusta tuesta yleiseen tukeen siirryttäessä 	<p>Vastuu: luokanopettaja tai luokanvalvoja</p> <p>Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin käsitellään moniammatillisessa yhteistyössä. Yhteistyö oppilaan ja huoltajien kanssa on tärkeää tuen tarpeiden selvittämisen sekä tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta.</p>	erityisopettaja, aineenopettaja, oppilashuolto	rehtori
tehostettu tuki	<p>oppimissuunnitelma</p> <p>Laadittava:</p> <ul style="list-style-type: none"> • joustavan perusopetuksen oppilaalle • kun oppilaalle on tehty vuosiluokkiin sitomattoman opiskelun päätös (Perusopetusasetus 11§ 3 momentti) • kun oppilaalle on tehty päätös erityisistä opetusjärjestelyistä (Perusopetuslaki 18§) • tehostetun tuen vaiheessa 	<p>Vastuu: luokanopettaja tai luokanvalvoja</p> <p>koordinoi oppimissuunnitelman laatimista ja arviointia sekä toimii yhteyshenkilönä kodin ja koulun välillä.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tarvittavat oppilashuollon palveluiden edustajat ovat mukana tukea suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa oppimissuunnitelmaa. - Laaditaan ja arvioidaan yhteistyössä oppilaan ja huoltajien kanssa. 	erityisopettaja, aineenopettaja, oppilashuolto	

	<p>Laaditut asiakirjat päivitetään lokakuun loppuun mennessä ja arvioidaan keväällä.</p> <p>Uudet asiakirjat laaditaan pitkin lukuvuotta tarpeen mukaan.</p>			
tehostettu tuki	<p>pedagoginen selvitys</p> <p>Laaditaan aina ennen erityisen tuen päätöstä/ siirtymistä takaisin tehostettuun tukeen. Pedagogiseen selvitykseen pyydetään sekä oppilaan että huoltajien allekirjoitus aina, koska edeltää erityisen tuen päätöstä (hallinnollinen päätös), jota ennen on kuultava sekä huoltajia että oppilasta.</p>	<p>vastuu: luokanopettaja tai luokanvalvoja hankkii</p> <ul style="list-style-type: none"> - oppilaan opetuksesta vastaavilta opettajilta selvityksen oppilaan oppimisen etenemisestä - oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä tehdyn kirjallisen selvityksen oppilaan saamasta tehostetusta tai erityisestä tuesta ja oppilaan kokonaistilanteesta <p>Näiden selvitysten perusteella luokanopettaja tai luokanvalvoja yhteistyössä erityisopettajan kanssa tekee kirjallisen arvion oppilaan erityisen tuen tarpeesta.</p> <p>Oppilaan ja huoltajan kuulemisesta vastaa pedagogisen selvityksen laatimisesta vastaava henkilö.</p>	erityisopettaja aineenopettaja, oppilashuolto	sivistys- ja hyvinvointitoimialan toimialajohtaja
erityinen tuki	<p>Uusi erityisen tuen päätös laaditaan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • siirryttäessä tehostetusta tuesta 	Erityisen tuen tarkistaminen 2. vuosiluokan jälkeen sekä ennen 7. vuosiluokkaa tai tarvittaessa on		Kun oppilas siirtyy erityiseen tukeen, päätöksen tekee sivistys- ja

	<p>erityiseen tukeen</p> <ul style="list-style-type: none"> erityisen tuen päätökseen sisältyvien asioiden muuttuessa erityisen tuen päätöstä tarkistettaessa, ainakin 2. vuosiluokan lopussa sekä ennen 7. vuosiluokan alkua (mikäli ei ole tarvetta uusia erityisen tuen päätöstä näissä kohdissa, tehdään hallinnollinen päätös siirtymisestä erityisestä tuesta takaisin tehostettuun tukeen) <p>Erityisen tuen päätöksessä päätetään kaikki oppilaan oikeusturvan kannalta olennaiset asiat (pidennetty oppivelvollisuus ja siirtyminen pidennetystä yleiseen oppivelvollisuuteen, oppimäärän yksilöllistäminen ja siirtyminen yksilöllistetyn oppimäärän opiskelusta yleisen oppimäärän mukaiseen opiskeluun, avustajan tai tulkin tarve, toiminta-alueittain opiskelu, pääsääntöinen opetuksen järjestämispaikka, erityisestä tehostettuun tukeen siirtyminen jne.)</p> <p>Säilytetään allekirjoitettuna 10</p>	<p>luokanopettajan vastuulla. Erityisen tuen päätöksen tarkistaminen (määräaikaisuus) on luokanopettajan/luokanvalvojan vastuulla. Valvontavastuu on rehtorilla.</p>		<p>hyvinvointitoimialan toimialajohtaja.</p> <p>Päätöksen siirtymisestä erityisestä tehostettuun tukeen tekee sivistys- ja hyvinvointitoimialan toimialajohtaja.</p> <p>Päätöksen pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta ja siirtymisestä takaisin yleiseen oppivelvollisuuden piiriin tekee sivistys- ja hyvinvointitoimialan toimialajohtaja.</p>
--	--	---	--	---

	vuotta perusopetuksen päättymisen jälkeen			
erityinen tuki	<p>HOJKS</p> <p>Laaditaan aina, kun oppilaalle on tehty erityisen tuen päätös</p> <p>Laaditut asiakirjat päivitetään lokakuun loppuun mennessä ja arvioidaan keväällä ja tarvittaessa lukuvuoden aikana</p> <p>Uudet asiakirjat laaditaan pitkin lukuvuotta tarpeen mukaan</p>	<p>Vastuu: luokanopettaja tai luokanvalvoja</p> <ul style="list-style-type: none"> • koordinoi HOJKS:n laatimista. • kyseisen oppiaineen opettaja laatii oppiaineen/ oppiaineiden ydintavoitteet/ yksilöllistetyt tavoitteet sekä arvioinnin periaatteet. • Tarvittavat oppilashuollon palveluiden edustajat ovat mukana tukea suunniteltaessa/ toteutettaessa. • Laaditaan yhteistyössä oppilaan ja huoltajien kanssa. 	erityisopettaja, aineenopettaja, oppilashuolto	
yleinen ja tehostettu tuki	PoL 18 § erityiset opetusjärjestelyt Pedagoginen arvio	Vastuu: luokanopettaja tai luokanvalvoja	erityisopettaja, aineenopettaja, oppilashuolto	Rehtori tekee hallintopäätöksen PoL 18 § erityisistä opetusjärjestelyistä kuultuaan asiassa sivistys- ja hyvinvointitoimialan toimialajohtajaa
erityinen tuki	PoL 18 § erityiset opetusjärjestelyt Pedagoginen selvitys	Vastuu: luokanopettaja tai luokanvalvoja	erityisopettaja, aineenopettaja, oppilashuolto	Rehtori tekee hallintopäätöksen PoL 18 § erityisistä opetusjärjestelyistä kuultuaan asiassa sivistys- ja hyvinvointitoimialan toimialajohtajaa

yleinen ja tehostettu tuki	VSOP, pedagoginen arvio	Vastuu: luokanopettaja tai luokanvalvoja	erityisopettaja, aineenopettaja, oppilashuolto	Rehtori tekee hallintopäätöksen
erityinen tuki	VSOP, pedagoginen selvitys	Vastuu: luokanopettaja, luokanvalvoja	erityisopettaja, aineenopettaja, oppilashuolto	Sivistys ja hyvinvointitoimialan toimialajohtaja tekee hallintopäätöksen.

4.7 Tukea tarvitsevan oppilaan arviointi

Oppilaan oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvä tuen tarve sekä muut osaamisen osoittamista vaikeuttavat syyt tulee ottaa arvioinnissa huomioon siten, että oppilaalla on mahdollisuus erityisjärjestelyihin ja vaihtoehtoisiin tapoihin osoittaa osaamisensa. Arvioinnissa käytetään monipuolisia menetelmiä, joiden avulla oppilas kykenee mahdollisimman hyvin osoittamaan osaamisensa.

Oppilaan arvioinnista päättää kunkin oppiaineen, opintokokonaisuuden ja käyttäytymisen osalta opetuksesta vastuussa oleva opettaja tai jos opettajia on useita, opettajat yhdessä. Oppilaan mahdollisesta vuosiluokalle jättämisestä päättävät rehtori ja oppilaan opettajat yhdessä. Arvioinnin perusteista tiedotetaan oppilaita ja huoltajia.

Tukea tarvitsevan oppilaan taitoja arvioitaessa tulee oppilaalle tarvittaessa antaa mahdollisuus käyttää teknisiä apuvälineitä, avustajaa tai tulkkipalveluja. Oppimistilanteet ja kokeet järjestetään oppilaan yksilölliset tarpeet huomioon ottaen. Tukea tarvitseville oppilaille voidaan laatia yksilölliset oppimis- ja koetehtävät. Kirjallisen kokeen sijasta voidaan järjestää myös suullisia kokeita tai antaa mahdollisuus täydentää kirjallista koetta suullisesti sekä järjestää muuta tarvittavaa tukea ja

apuvälineitä kokeiden suorittamiseen. Työskentelyn ja kokeiden aikana oppilaalle annetaan tarpeen mukaan lisäaikaa, jotta hän ehtii kunnolla vastata kysymyksiin.

Oppilaan arviointi tehdään opetussuunnitelmassa määrättyjen oppiaineen yleisten tavoitteiden mukaisesti. Oppilaan suorituksia arvioidaan suhteessa yleiseen oppimäärään perustuviin opetussuunnitelmassa asetettuihin vuosiluokkakohtaisiin tavoitteisiin, vaikka oppilaalla olisi käytössään erilaisia osaamisen näyttötapoja tai oppilas opiskelee erityisten painoalueiden mukaisesti.

Ainoastaan silloin, jos erityisen tuen päätöksessä on päätetty, että oppilas opiskelee yksilöllistetyn oppimäärän mukaan yhdessä tai useammassa oppiaineessa, arvioidaan oppilaan suorituksia näissä oppiaineissa henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa (HOJKS) määriteltyihin hänelle yksilöllisesti asetettujen tavoitteiden perusteella.

lialmessa yksilöllistettyjen oppimäärien arviointi toteutetaan samoin kuin ei-yksilöllistettyjen oppimäärien arviointi:

Vuosiluokat 1-2 sanallinen arviointi ja vuosiluokat 3-9 numeroarviointi. Numeroarvosanaa voidaan täydentää kuvailevalla sanallisella arviolla, joka annetaan todistuksen liitteenä.

Oppilaille, joiden äidinkieli on muu kuin opetuksessa käytettävä kieli voidaan antaa sanallinen arvio. Päättöarvioinnissa annetaan numeroarvosana.

Toiminta-alueittain annettavassa opetuksessa annetaan sanallinen arvio koko perusopetuksen ajan.

4.8 Pedagoginen kirjoittaminen

(Lähteinä käytetty: Sandberg, E., Vitka, T., Tauriainen, M., Valteri)

Pedagogisia asiakirjat ovat arjen työkaluja, joihin kirjataan kaikki mahdolliset pedagogiset ratkaisut opetusmenetelmistä kommunikointitapoihin. Niissä kuvataan, millaisena kouluarki nähdään ja mitä henkilökunnan tulisi tehdä, jotta oppilaan taidot kehittyisivät.

- Pedagoginen arvio ja pedagoginen selvitys ovat hakuasiakirjoja siirryttäessä tuen portaalta toiselle
- Oppimissuunnitelma ja HOJKS ovat opettajien työkaluja

Pedagogiset asiakirjat tiivistäen:

Pedagogisissa asiakirjoissa näkyy, mitä on tapahtunut ja onko tavoitteet saavutettu sekä miten edetä tulevaisuudessa. Pedagogisiin asiakirjoihin kirjataan oppilaan tavoitteita ja niiden onnistumisia, erilaisia keinoja sekä toteutumista arvioidaan pitkin lukuvuotta. Myös huoltajien ja kodin merkitys on huomioitava monivaiheisen pedagogisen prosessin eri vaiheissa alusta alkaen. Hyvin suunniteltu monitoimijainen tuki ja yhteistyö auttavat lasten ja oppilaiden kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemista.

Pedagogiset asiakirjat ovat salaisia, joita lukevat vain huoltajat, oppilas ja oppilasta opettavat opettajat sekä mahdollisesti muut toimijat siltä osin, mitä esimerkiksi koulupsykologi tai kuraattori tarvitsee tietoa työssään. Monialaisuus ja monitoimijaisuus, moniammatillinen yhteistyö tuen suunnittelussa toteutuu usein myös konsultoiden. Tuen suunnittelussa ja kirjaamisessa näiden em. työntekijöiden mukana olo on aina tapauskohtaista.

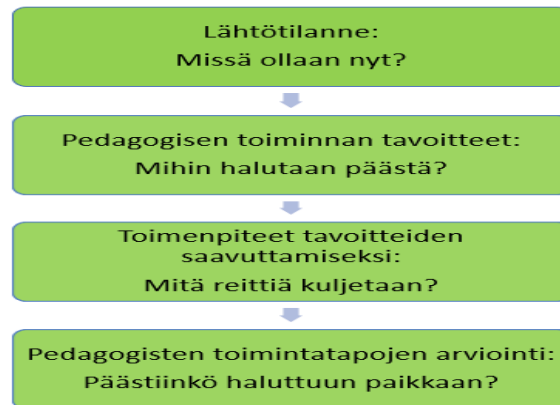
Uusi suunnitelma tehdään edellisen suunnitelman ja sen arvioinnin pohjalta, joten suunnitelman päivityksessä mietitään yhdessä, missä tilanteessa ollaan sillä hetkellä ja mitkä ovat seuraavat toimenpiteet. Tarkastelussa ja suunnitelman päivittämisessä on opettajan lisäksi mukana lapsi tai nuori, huoltajat ja mahdollisesti huoltajan luvalla myös muut ammattilaiset, jotka työskentelevät lapsen tai nuoren kanssa.

Jotta asiakirja ei olisi täytetty vain asiakirjan vuoksi, tulee pohtia:

- Muistaako oppilas, mitkä ovat hänelle asetetut tavoitteet?
- Lukeeko perhe pedagogista asiakirjaa kotona ja toteuttaako siinä suunniteltuja kodin tukitoimia?

- Muistaako opettaja, mitä tavoitteita oppilaalle on kirjattu?
- Muistaako opettaja, mitä tukitoimia oppilaalle on suunniteltu?
- Kuinka ajantasaista tieto on, jos se dokumentoidaan ja arvioidaan vain kerran vuodessa?

Pedagogisen suunnitelman tulisikin toimia karttana:

Lähde: Sandberg, E.

Kirjaamisessa huomioidaan:

- Kirjataan hyvin yksinkertaisesti ja konkreettisella tasolla asiat, miten toimitaan esimerkiksi oppitunnilla, koetilanteissa, kotona jne. **Kirjataan vain sellaista, mikä on mahdollista toteuttaa.**
- Kirjataan ja kuvataan vahvuudet, oppimisvalmiudet ja kiinnostuksen kohteet. On hyvä pohtia, mitä tehdään, jotta lapsella tai nuorella on mahdollisuus edistyä taidoissaan, oppia taitoja ja saada samalla tarvittavaa tukea toimintaansa.
- Kieli, jota käyttää asiakirjoja kirjoittaessa ja suunniteltaessa, on tärkeä olla mahdollisimman konkreettista ja selkeää. Turhaa asiaa ja epäoleellista ammattisanastoa on vältettävä.
- Henkilökohtaisia ominaisuuksia ei kirjata asiakirjoihin, vaan ainoastaan mitä oppilas osaa, miten toimii tai miten vahvuudet tulevat esiin.
- Ei kirjata diagnooseja eikä lääkitystä. Voidaan kirjata, miten näkyy toiminnassa ja miten vaikuttaa työskentelyyn.
- Asiantuntijalausuntoja ei referoida. Kirjoitetaan miten niissä mainitut asiat näkyvät arjessa.

- Voidaan kirjata, jos oppilas on ohjattu opiskeluhoollon palveluihin, mutta ei sen tarkempaa erittelyä.
- Oppilaan mahdollista kuntoutussuunnitelmaa voi hyödyntää pedagogisien asiakirjojen laadinnassa huoltajan luvalla. Huoltajan luvalla erilaiset kuntoutustahot voivat myös osallistua pedagogisten asiakirjojen kirjoittamiseen.
- Osallisuus on tärkeää jokaiselle tukea tarvitsevalle lapselle ja nuorelle, joten jokaisen lapsen ja nuoren oman äänen tulee kuulua hänen pedagogisessa suunnitelmassaan.

Tavoitteiden asettaminen:

- Asetetaan selkeät ja realistisesti saavutettavissa olevat tavoitteet: Mieti tavoitteet mahdollisimman konkreettiseksi, sillä se auttaa kaikkia lasta opettavia opettajia ohjaamaan lapsen työskentelyä/käytöstä kohti tavoitteita.
- Tavoitteiden tulisi vastata oppilaan kuvattuihin haasteisiin
- Tavoitteiden tulisi olla myös mitattavissa
- Määritellään, missä ajassa tavoitteisiin pyritään
- Tavoite pohjautuu oppilaan tunnistettuihin tuen tarpeisiin, vahvuuksiin ja mielenkiinnon kohteisiin, oppilaan mielipiteeseen ja keskusteluun vanhempien kanssa
- Oppilaan osallistaminen tavoitteiden asetteluun: Tavoite on oppilaan näkökulmasta hyödyllinen. Voiko tavoitteen kuvittaa tai kirjoittaa näkyville niin, että oppilas itsekin muistaa sen ja oppii arvioimaan toimintaansa?
- Tavoite on saavutettavissa lähitulevaisuudessa tai osatavoite isommasta tavoitteesta:
  - ✓ Pitkän aikavälin tavoitteet (lukuvuosi)
  - ✓ Lyhyen aikavälin tavoitteet (jaksokohtaisesti), jotka ovat pitkän aikavälin tavoitteiden osatavoitteita

Kun lyhyen aikavälin tavoite on saavutettu, voidaan pitkän aikavälin tavoitteista pilkkoa uusi lyhyen aikavälin tavoite.

- Maltillinen määrä tavoitteita: Älä mieti liian montaa tavoitetta, sillä tuskin kenenkään resurssit riittävät monen tavoitteen tukemiseen ja arviointiin. Siksi mieluummin **yksi hyvä ja konkreettinen**, kuin liian monta abstraktia tavoitetta.
- Tarkastellaan OPS:n tavoitteiden sanamuotoja (osaa, ymmärtää, harjoittelee, tunnistaa jne.) ja pohditaan niiden avulla, onko OPS:n tavoite mahdollista saavuttaa
- Tavoitteiden määrittelyssä voidaan hyödyntää esimerkiksi SMART-rakennetta:

Tavoite on:

- selkeästi määritelty
- mitattavissa
- saavutettavissa
- realistinen
- sidoksissa aikaan

Pedagogisten keinojen kuvaaminen:

Pedagogisten keinojen tulee olla myös riittävän konkreettisia ja niiden tulee tukea tavoitteiden saavuttamista:

- Esimerkiksi opetusmenetelmät, oppimateriaali, opetus- ja ohjaushenkilöstön yhteistyö
- Missä asioissa erityisopettaja/koulunkäynninohjaaja auttaa?
- Miten tämän aikuisen tuki vaikuttaa asetettuihin tavoitteisiin?

Annetun tuen tavoitteiden toteutumisen, vaikuttavuuden ja riittävyyden arviointi

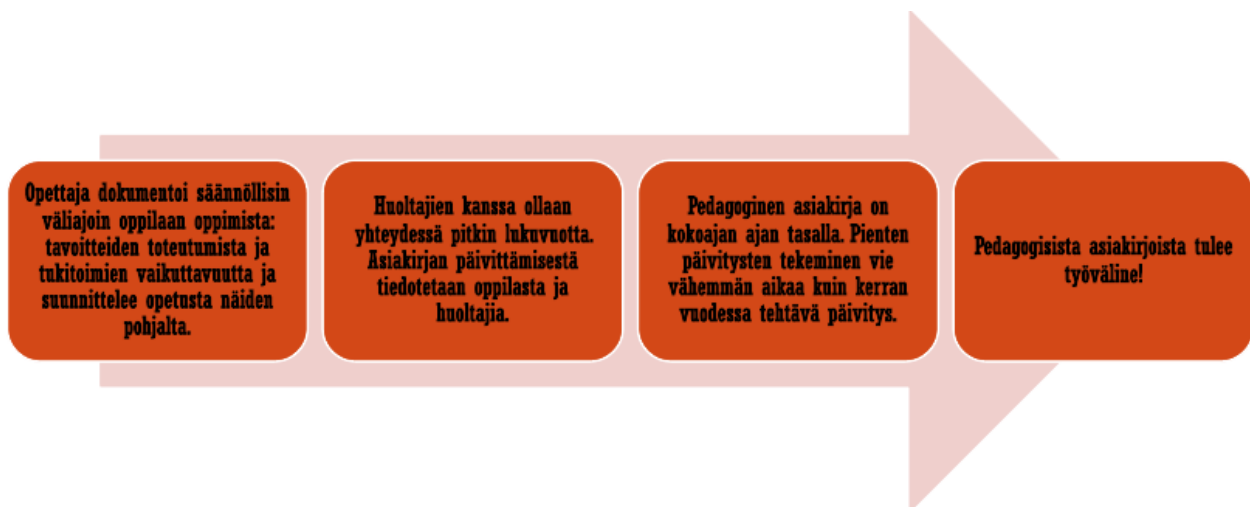
- Kun asetetut tavoitteet ovat riittävän konkreettisia, on niiden toteutumista helppo arvioida.
- Jos asetettuja tavoitteita ei saavuteta lukuvuoden aikana, on ne asetettu liian korkealle eivätkä ne hyödytä lasta/oppilasta.
- Saatavuus: Ovatko oikeat asiantuntijat, tukimuodot, koulunkäynninohjaus, oppimisympäristön rakenne käytettävissä?

- Oikea-aikaisuus: Tukimuotojen sijoittuminen mielekkäästi koulupäivään
- Riittävyys: Miten paljon oppilas tarvitsee tukea alussa ja prosessin edetessä?
- Motivaatio: Oppilaan oma motivaatio oppimisen edistämisen perusta
- Lähiympäristön asenne: Sitoutuminen tukeen ja opetukseen välttämätöntä
- Häiriötekijät: Esim. sosiaaliset ja emotionaaliset tekijät voivat heikentää oppimista ja suunnata huomiota pois oppimisesta

Apukysymyksiä:

- Miten tavoitteiden saavuttamisessa onnistuttiin? Mikä siihen vaikutti?
- Mitä voidaan muuttaa?
- Mitä voidaan lisätä/tehdä enemmän tai vähentää/tehdä vähemmän?
- Voiko tavoitteita muuttaa/pilkkoa?
- Onko ”tsekkauslistat”/”vinkkipankit” käyty uudelleen läpi? /Onko konsultaatiota hyödynnetty?
- Kuka voi/ketkä voivat tilanteeseen vaikuttaa?
- Tuleeko tuen tasoa/porrasta arvioida uudelleen? -> Mikä muuttuu?

Pedagogiset asiakirjat oppimisen suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin työkaluna (Lähde Tauriainen, M):

1. Pidetään asiakirjat ajantasalla
  - Opetukseen liittyvä olennainen tieto on viimeisimmässä asiakirjassa
  - Edellisestä asiakirjasta siirretään vain opetuksen kannalta olennainen, ajankohtainen ja merkityksellinen tieto
2. Muistetaan helppolukuisuus
  - Asiakirjan tulee olla ymmärrettävä, vältetään turhaa ammattisanastoa
  - Kirjataan tiedot niin, että ne palvelevat tarkoitustaan
3. Pedagoginen asiakirja otetaan työkaluksi
  - Kirjataan selkeitä vinkkejä ja toimintatapoja
  - Muistetaan päivittää asiakirjaa
  - Palataan asiakirjaan aina tarvittaessa
  - Hyödynnetään Wilman tukilomaketta

4.9 Valmistava opetus

Valmistavaa opetusta varten ei ole määritelty valtakunnallista tuntijakoa eikä oppimäärää, joten oppilaalle laaditaan Wilmassa oma opinto-ohjelma. Opinto-ohjelmassa määritellään oppilaan oppimisen tavoitteet, opiskeltavat oppiaineet, tuntimäärät ja sisällöt, oppilaan integroiminen ikätasoa vastaaviin esi- tai perusopetuksen opetusryhmiin sekä ohjauksen järjestäminen ja oppilaan **mahdollisesti tarvitsemat tukitoimet**. Opinto-ohjelma tehdään sähköisesti Wilmassa. Lomake löytyy Tuki -välilehdeltä, kohdasta muut lomakkeet ja sen nimi on Valmistava vaihe, opinto-ohjelma.

Perusopetukseen valmistava opetus ei ole perusopetusta, mutta sen aikana on tärkeää, että valmistavan opetuksen opettaja tekee yhteistyötä

- luokan- ja/tai aineenopettajan kanssa: opetuksen suunnittelu ja yhteisarviointi esimerkiksi taito- ja taideaineissa
- S2-opettajan kanssa: suomen kielen opetuksen suunnitelmallisuus ja jäsenyisyys
- alusta lähtien laaja-alaisen erityisopettajan kanssa: oppimisvaikeuksien varhainen tunnistaminen, erityisopetuksen menetelmien hyödyntäminen

- resurssiopettajan kanssa: katkeamaton polku valmistavasta perusopetukseen

Jokaiselle opinnoissaan jälkeen jääneelle tulee antaa tukiovetusta; myös siis valmistavassa opetuksessa olevalle oppilaalle.

Valmistavassa opetuksessa on tärkeää mahdollisen tehostetun tai erityisen tuen tarpeen varhainen tunnistaminen ja tukitoimien käynnistäminen. Moniammatillinen yhteistyö myös huoltajien kanssa on ensiarvoisen tärkeää, sillä heillä on tietoa oppilaan kasvusta ja kehityksestä sekä mahdollisista aikaisemmista oppimiseen liittyneistä haasteista.

Oppilaan siirtyminen perusopetukseen suunnitellaan yhteistyössä huoltajien sekä oppilasta opettavien opettajien, tarvittaessa koulun oppilashuollon henkilöstön sekä oppilaan perusopetuksen koulun määräytymistä koordinoivien henkilöiden kanssa. Perusopetukseen siirtyvälle oppilaalle tehdään pedagoginen arvio valmistavan opetuksen loppuvaiheessa, joten tarvittavat tukitoimet voidaan aloittaa heti perusopetuksen alussa.

Ei kuitenkaan tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöksiä, mutta voidaan antaa tuen tarpeen tasoisesti tukea ja eri tukimuotoja. Kun oppilas siirtyy perusopetuksen piiriin, voidaan hyödyntää myös valmistavan opetuksen opinto-ohjelmaa määriteltäessä virallista tuen tasoa.

Erityisopettaja voi opettaa ja antaa tukea valmistavan opetuksen oppilaalle.

4.10 S2-oppilaan tuki ja arviointi

S2-oppilaalla tarkoitetaan maahanmuuttotaustaista oppilasta, paluumuuttajaa tai Suomeen adoptoitua oppilasta, jonka suomen kielen peruskielitaidossa on puutteita jollain tai joillain kielitaidon osa-alueilla, eikä hänen osaamisensa anna edellytyksiä yhdenvertaiseen kouluyhteisön jäsenenä toimimiseen päivittäisessä vuorovaikutuksessa ja koulutyöskentelyssä. Myös oppilas, jonka toinen vanhempi puhuu äidinkielenään muuta kuin suomea, on oikeutettu saamaan tarvittaessa S2-opetusta. Kaikki S2-oppilaan opiskelu ja opetus on S2-oppimäärän suorittamista riippumatta siitä, saako hän opetuksensa kokonaan tai osittain S2-opetuksessa. S2-opetus ei ole tukiovetusta tai lisäopetusta, vaan valtioneuvoston tuntijakoasetuksessa määritelty erityinen maahanmuuttajille tarkoitettu oppimäärä. S2-opetuksen keskeinen tavoite on, että oppilas saavuttaa peruskoulun loppuun mennessä mahdollisimman hyvän suomen kielen taidon kaikilla

kielen osa-alueilla, pystyy opiskelemaan täysipainoisesti kaikkia perusopetuksen oppiaineita ja että hänen on mahdollista jatkaa opintojaan perusopetuksen jälkeen.

Yleiseenkin tukeen voidaan tehdä S2-oppilaalle oppimissuunnitelma, mikäli oppilaan suomen kielen taito oppimisen kannalta sitä edellyttää. Tehostetussa ja erityisessä tuessa huomioidaan S2- opetuksen tavoitteet, sisällöt ja seuranta.

S2-status huomioidaan kaikkien oppiaineiden arvioinnissa. Maahanmuuttotaustaisen oppilaan osaamista voidaan myös joissakin oppiaineissa tarpeen mukaan arvioida sanallisin arvioin todistuksessa, jossa muuten opetuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti annetaan numeroarvosanoja. Luokilla 3-9 todistuksessa voi siten olla sekä numeraalisesti että sanallisesti arvioituja oppiaineita. Sanallisessa arvioinnissa käytetään viisiportaista asteikkoa. Arviointia voidaan myös täydentää sanallisella kuvailevalla arvioinnilla. Numeroarvioinnista on mahdollista palata sanalliseen arviointiin. Päätösarvioinnissa käytetään numeroarviointia. Jos oppiainetta ei arvioida, sen osalta ei laiteta mitään merkintääkään. Ainoastaan kesken jääneen soveltava valinnainen aineen kohdalle voidaan merkitä osallistunut-merkintä.

S2-oppilaan arvioinnissa tulee käyttää monipuolisia, joustavia ja oppilaan tilanteeseen sovitettuja arviointimenetelmiä, jotta hän kykenee osoittamaan osaamisensa mahdollisista suomen kielen puutteista huolimatta.

Esimerkiksi:

- Suullinen arviointi
- Lähde- ja oppimateriaalin käyttö kokeissa
- Lisäaika
- Koetehtävien kääntäminen ja/tai niihin vastaaminen oppilaan omalla äidinkielellä
- Kokeen tekeminen S2-opettajan kanssa
- Perusopetuksen 9. vuosiluokalla kielen osaamisen tavoitetaso on aiemmin käytössä olleen Eurooppalaisen viitekehyksen taso B1.1-B1.2 (OPH:n tukiaineisto)

Iisalmen kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelma sisältää S2-oppimäärän keskeiset tavoitteet ja sisällöt vuosiluokittain.

4.11 Koulunkäynninohjaus

Koulunkäynninohjauksen tavoitteena on oppilaiden ohjaaminen, avustaminen ja tukeminen oppimisprosessin eri vaiheissa siten, että oppilaiden itsenäisyys ja omatoimisuus korostuvat. Koulunkäynninohjaajat toimivat moniammatillisissa työyhteisöissä tavoitteena luoda oppilaille turvallinen ja kannustava oppimisympäristö.

Koulunkäynninohjauksessa merkittävää on tiimityö, jossa suunnitellaan opetusta ja kasvatusta yhdessä opettajien ja koulun muun verkoston kanssa. Yhteisen keskustelun kautta käydään läpi oppilaiden tuen tarpeita, yhteisiä sääntöjä ja keskustelua työn tavoitteista. Koulunkäynninohjaajan työnkuvaan kuuluu edistää koulun kasvatustavoitteita, jolloin hän mm. tukee lapsen tai nuoren myönteisen minäkuvan, itsetunnon ja omatoimisuuden kehittymistä ja yhteisöllisyyden muodostumista.

4.12 Aamu- ja iltapäivätoiminta

Erytisen tuen oppilailla on oikeus aamu- ja iltapäivätoimintaan koko perusopetuksen ajaksi. Iltapäivätoiminta tapahtuu ensisijaisesti koulun muun iltapäivätoiminnan yhteydessä. Ryhmiä muodostaessa otetaan huomioon ryhmärakenne, ohjaajien riittävyys ja mahdollisuudet eriyttävään toimintaan. Iltapäivätoimintaa järjestetään lisälnessä tällä hetkellä Hernejärven, Soinlahden, Kilpijärven, Kirkonsalmen, Edvin Laineen, Kangaslammin, Kauppi - Heikin ja Partalan kouluilla. Toimintaa ohjaavat Perusopetuksen aamu – ja iltapäivätoiminnan perusteet, lisälmen kaupungin iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelma- sekä vuosisuunnitelma.

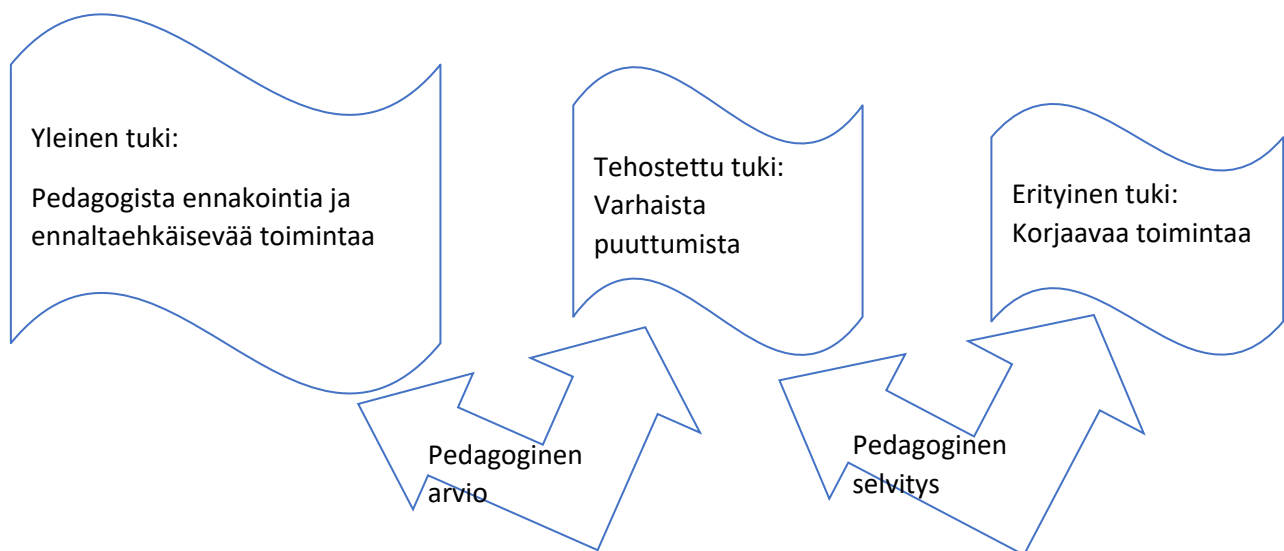
Iltapäivätoiminnassa huomioidaan erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden yksilölliset tuen tarpeet. Tarvittaessa toimintaa eriytetään pienempiin ryhmiin. Ohjaajat tulee perehdyttää oppilaiden tuen tarpeisiin sekä HOJKS:in tavoitteisiin. Oppilaiden oppimissuunnitelma tai HOJKS voivat sisältää kuvaukset osallistumisesta aamu- ja iltapäivätoimintaan sekä yhteistyöstä iltapäivätoiminnan ohjaajien kanssa. Iltapäivätoiminnassa tulee käyttää samoja menetelmiä kuin koulupäivän aikana, esimerkiksi kuvia strukturoimaan toiminnan tapahtumia, esteettömyys sekä apuvälineiden käyttö. Näin päivästä muodostuu kokonaisuus, kun päivällä opittuja taitoja voidaan soveltaa iltapäivällä.

Koulunkäynninohjausta ja iltapäivätoimintaa koordinoi Iisalmen kaupungin koulunkäynninohjauksen- ja iltapäivätoiminnan koordinaattori yhteistyössä koulujen rehtoreiden ja toimialajohtajan kanssa.

5. Perusopetus: Oppimisen ja koulunkäynnin tuki (Iisalmen perusopetuksen OPS luku 7)

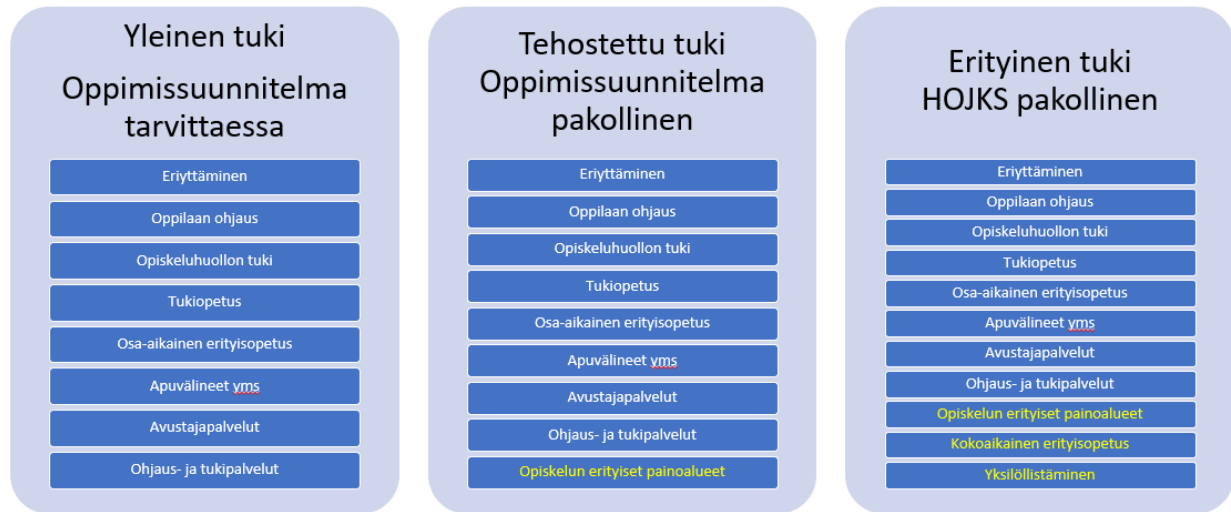
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Oppimisen ja koulunkäynnin tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki:

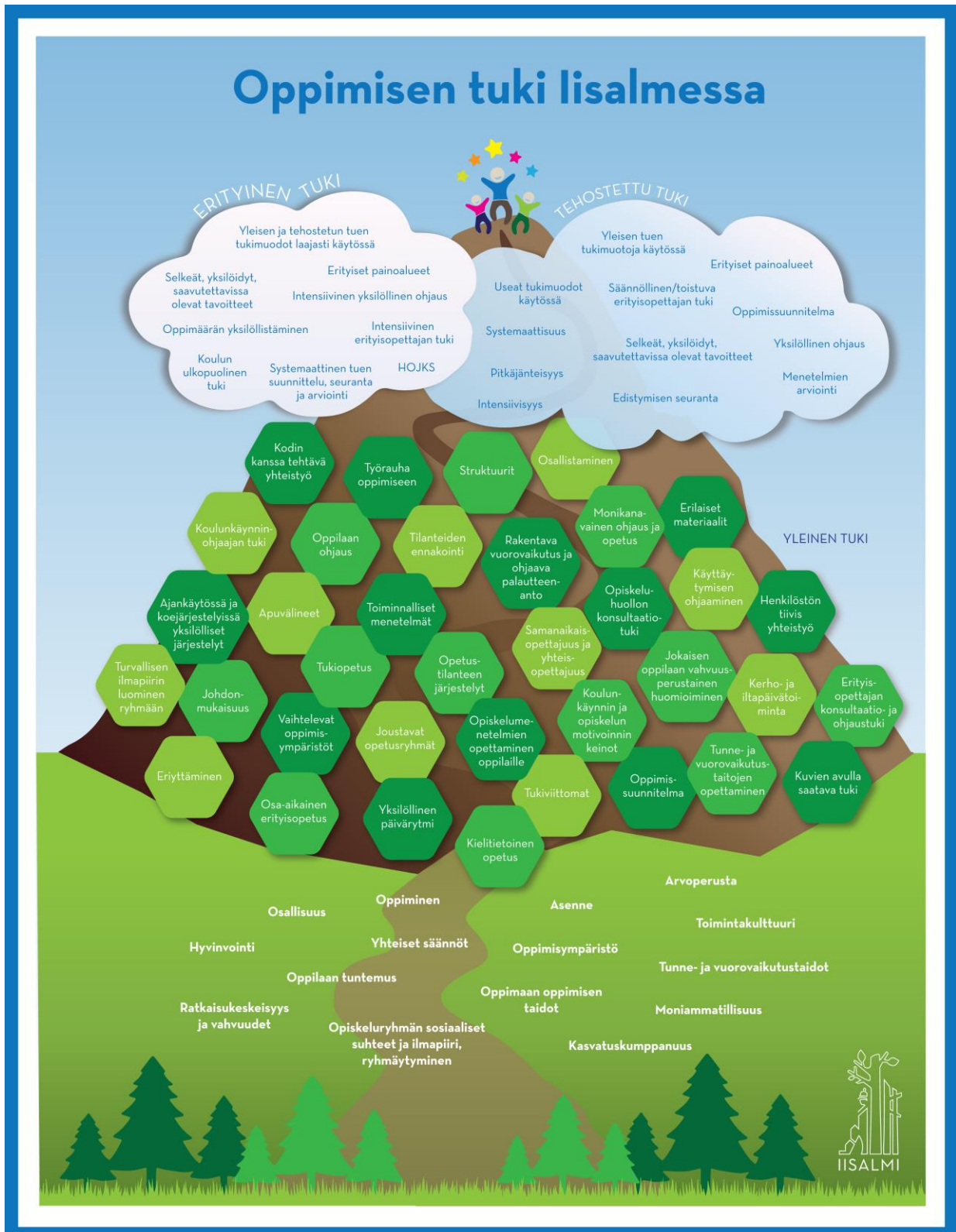

Näistä oppilas voi saada kerrallaan vain yhden tasoista tukea.

Tukimuotoja tuen tasoilla:

Seuraavassa infograafissa on erilaisia tukimuotoja, joita tuen eri vaiheissa käytetään tukemaan oppimista, kehittymistä ja hyvinvointia:

Infograafi: Oppimisen ja koulunkäynnin tuki, Iisalmi

5.1.1 Ohjaus tuen aikana

Jokaisen opettajan tehtävänä on ohjata tukea tarvitsevaa oppilasta koulunkäynnissä ja eri oppiaineiden opiskelussa. Ohjaus liittyy kaikkiin opetustilanteisiin, oppiaineisiin ja oppilaalle annettavaan arviointipalautteeseen. Ohjauksen tavoitteena on, että tukea tarvitsevan oppilaan itseluottamus, itsearviointi- ja oppimaan oppimisen taidot sekä kyky suunnitella tulevaisuuttaan vahvistuvat. Huomiota kiinnitetään oppilaan arjenhallinnassa, opintojen suunnittelu- ja opiskelutaidoissa tai yhteistyötilanteissa mahdollisesti ilmeneviin tuen tarpeisiin. Näitä taitoja vahvistetaan tarkoituksenmukaisilla ohjauksellisilla toimintatavoilla. Ohjauksella pyritään siihen, että oppilas oppii asettamaan tavoitteita oppimiselleen ja ottamaan vastuuta opiskelustaan.

Ohjauksen näkökulma otetaan huomioon arvioitaessa oppilaan tarvetta sekä tehostettuun että erityiseen tukeen. Osana pedagogista arviota tai pedagogista selvitystä arvioidaan oppilaan aikaisemmin saaman ohjauksen riittävyys ja vaikutus sekä oppilaan tarpeet ohjaukseen jatkossa. Oppimissuunnitelmaan tai HOJKS:aan kirjataan myös oppilaan ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet. Ohjauksellista tukea suunniteltaessa tehdään tiivistä yhteistyötä oppilaan ja huoltajan kanssa sekä hyödynnetään myös oppilashuollon ja oppilasta mahdollisesti avustavan henkilöstön asiantuntemusta.

Päätövaiheen ohjauksessa etsitään yhdessä oppilaalle soveltuvia jatko-opintomahdollisuuksia ja selvitetään oppilaan tarvitseman tuen jatkuminen toisella asteella. Perusopetuksen päätövaiheessa tukea tarvitsevalle oppilaalle ja hänen huoltajalleen tulee antaa tietoa ja mahdollisuus keskustella oppilaanohjaajan ja opiskeluhuollon eri asiantuntijoiden kanssa oppilaan jatkokoulutukseen liittyvistä erityisistä kysymyksistä.

5.1.2 Kodin ja koulun yhteistyö tuen aikana

Oppimisen ja koulunkäynnin tuki järjestetään yhteistyössä oppilaan ja hänen huoltajiensa kanssa. Toimiva vuoropuhelu ja yhteinen ymmärrys oppilaan kokonaistilanteesta varmistavat parhaan mahdollisen tuen oppilaan koulunkäynnille. Koulun tehtävä on aktiivisesti ja ajantasaisesti viestiä ja tiedottaa huoltajia koulunkäyntiin liittyvistä asioista. Kun oppilaalla on haasteita koulunkäynnissä, koulun ja huoltajien yhteistyön merkitys korostuu.

Koulun tulee olla tietoinen siitä, kuka tai ketkä ovat lapsen huoltajia ja kenellä on oikeus tehdä lasta koskevia päätöksiä. Asia kannattaa epäselvissä tilanteissa tarkistaa ensisijaisesti suoraan huoltajilta. Lapsen huoltajuus on mahdollista tarkistaa myös väestörekisteritiedoista. Tuolloin ollaan yhteydessä sivistys- ja hyvinvointitoimen hallintoon. Opettajat ja rehtorit voivat konsultoida koulukuraattoria,

koulupsykologia tai kouluterveydenhoitajaa, jotka voivat puolestaan tarvittaessa konsultoida sote-henkilöstöä.

Mikäli oppilas on sijoitettu asumaan kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, vanhemmat säilyvät lapsen huoltajina ja päättävät lasta koskevista asioista. Käytännössä lapsen koulunkäyntiin liittyvät asiat hoidetaan koulun ja sijaishuoltopaikan kesken, mutta koulu ja sijaishuoltopaikka eivät voi sopia lasta koskevista asioista ilman huoltajan suostumusta. Koulu huolehtii yhdessä sijaishuoltopaikan ja vanhempien kanssa, että myös sijaishuoltopaikka saa käyttöönsä Wilma-tunnukset, joiden avulla yhteydenpito koulun ja sijaishuoltopaikan välillä toimii.

Sijoitetun ja huostaanotetun oppilaan asioista päättää vastaava sosiaalityöntekijä.

5.2 Yleinen tuki

Laadukas perusopetus on perusta oppilaan oppimiselle ja hyvinvoinnille. Yleinen tuki on koulun selkäranka, sillä laadukas ja vahva yleinen tuki ja yleisen tuen eri muodot ehkäisevät ja poistavat oppimisen esteitä ja vähentävät tarvetta tehostetumpiin tukitoimiin.

Yleinen tuki kuuluu kaikille oppilaille. Se on koulun arjessa annettavaa oppimisen ja koulunkäynnin tukea. Tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä.

Yleistä tukea voidaan käyttää koko opetusryhmän tai yksittäisen oppilaan tukemiseen. Oppilaan tuen tarpeisiin vastataan tukemalla oppilaan työskentelyä, keskustelemalla oppilaan kanssa tuen tarpeista ja tekemällä yhteistyötä kodin kanssa. Tukea annetaan oppilaan omassa opetusryhmässä muun opetuksen yhteydessä yhteistyössä luokanopettajien, aineenopettajien ja erityisopettajien kesken.

Oppilaalle voidaan myös laatia yleisen tuen oppimissuunnitelma, johon kirjataan oppilaalle asetetut tavoitteet ja oppilaan saama tuki. Tällöin oppimissuunnitelma sisältää soveltuvien osien samoja osa-alueita kuin tehostettua tukea varten laadittava oppimissuunnitelma.

Yleistä tukea on tarjottava riittävän laajasti ja monipuolisesti. Annetun tuen riittävyttä arvioidaan yhteistyössä oppilaan ja huoltajien kanssa. Mikäli annettu yleinen tuki ei riitä ja oppilas tarvitsee oppimisen ja koulunkäynnin tueksi suunnitelmallista, yksilöllisempää ja säännöllistä tukea laaditaan pedagoginen arvio.

Yleinen tuki ei edellytä erityisiä asiakirjoja, mutta tuen muotoja aletaan merkitä Wilman tukivälilehdelle esimerkiksi kun:

- Huoli oppilaan koulunkäynnistä on herännyt ja opettaja on ottanut käyttöön erityisesti tiettyä oppilasta varten yleisen tuen keinoja.
- Tukea annetaan useasti saman syyn vuoksi (esim. runsaat poissaolot).
- Tuki on säännöllistä vaikkakin harvoin pidettävää (esim. 1h aina ennen koetta).
- Harkitaan, että tuen antaminen on syytä saattaa tiedoksi seuraavalle opettajalle tai annettua tukea pitäisi tehostaa.

Oppilaalle voidaan suunnitella yleisen tuen tukijakso ja tuen antamiselle asetetaan tavoitteet. Huoltajien kanssa on hyvä keskustella asiasta, mutta tiedottaminen on vähimmäisvaatimus. Tavoitteiden toteutumista ja tuen riittävyttä arvioidaan sovitun jakson päätteeksi. Yleisen tuen jakson aikana opetushenkilöstö kerää havaintoja oppilaan oppimisesta ja työskentelystä osana jokapäiväistä työskentelyään, ja kirjaa niitä ylös. Näitä muistiinpanoja voidaan käyttää myöhemmin pedagogisten asiakirjojen laadinnassa. Lisämessä on käytössä Oppimisen, työskentelyn ja käyttäytymisen tukitoimien tarpeen arviointia –kaavake sekä Pedagogisten tukitoimien tarkistuslista, joiden avulla opetushenkilöstö voi pohtia ja suunnitella tukemisen toimintatapoja. (Liite 2 ja Liite 3)

Yleisen tuen aikana voidaan käyttää kaikkia perusopetuksen tukimuotoja lukuun ottamatta tehostetun ja erityisen tuen aikana käytettävää opiskelun erityisiä painoalueita ja erityisen tuen päätöksen perusteella annettavaa erityisopetusta ja oppiaineiden oppimäärien yksilöllistämistä.

Aiemmin tässä käsikirjassa on esitetty infograafi, jossa on kuvattu erilaisia oppimisen tukimuotoja (s. 44). Seuraavassa on listattu yleisen tuen muodoista ne, joista tästä käsikirjasta löytyy lisää tietoja:

- opetuksen ja oppisisältöjen sekä oppimateriaalien alas- ja ylöspäin **eriyttäminen**: opiskelun laajuus, syvyys ja nopeus (Luku 5.6.1. ja Liite 4)
- tukiopetus (Luku 5.5.1)
- osa-aikainen erityisopetus (Luku 5.5.2)
- selkeiden **struktuurien** järjestelmällinen käyttäminen jokaisessa luokassa ja ryhmässä (Liite 5)

Erityisopettajan konsultaatio- ja ohjaustuki

Tuen intensiteetti, laatu ja siihen tarvittava aika vaihtelevat oppilaan ja luokan tarpeiden mukaan. Tarve voi muuttua tilapäisestä jatkuvaan, vähäisestä vahvempaan, yhden tukimuodon tuesta useamman tukimuodon tarpeeseen. Laaja-alainen erityisopetus on myös yleisen tuen keino ja jokaisella oppilaalla on oikeus osaaikaiseen erityisopetukseen, jos hänellä on vaikeuksia oppimisessa ja koulukäynnissä. Kuitenkin luokassa opettajan tulee ensimmäisenä tarkastella omia toimintatapoja, opetusjärjestelyjä ja oppimisympäristöjä, sillä jopa pienillä muokkauksilla ja materiaalin käytön monipuolistamisella saattaa olla suuri merkitys koko opetusryhmälle.

Koulunkäynnin ja opiskelun motivoinnin keinot

Oppilas, jolla on haasteita oppimisessa, omaa helposti heikon oppijaminäkuvan. Heikko oppijaminäkuva heikentää oppilaan suoriutumista lisää. Siksi opettajien on erityisen tärkeää huomata oppilaan onnistumiset ja antaa positiivista ja kannustavaa palautetta oppilaalle hänen taitotasoonsa kohdennetulla tavalla. Kun oppilas kokee onnistumisen tunteita, ruokkii se hänen opiskelumotivaatiotaan ja itseluottamusta vaikeassakin asiassa.

Kuvien avulla saatava tuki

Kuvien avulla saatava tuki on ajattelun ja kielen kehityksen tukea. Mikäli oppilas tarvitsee merkittävästi tavallista enemmän visuaalista tukea arkipäiväisten tilanteiden ja siirtymien hahmottamiseen, voidaan hänen oppimistaan tukea kuvien avulla erilaisia oppivälineitä ja materiaaleja hyödyntäen. Kuvamateriaalia voidaan käyttää tarkkaavuuden ja toiminnan ohjauksen tukemiseen. Lisäksi oppilaalla voi olla käytössä omaa puhetta tai kommunikaatiota tukeva kuvakansio.

Tukiviittomat

Oppilaan vuorovaikutusta ja oppimista voidaan tukea tukiviittomilla silloin, kun sanallinen kommunikaatio ei ole riittävää. Tukiviittomia käytetään puhetta tukemaan ja sitä korvaamaan.

Kielitietoinen opetus

Se huomioi:

- Jokainen opettaja on suomen kielen opettaja
- Käsitteiden avaamisen merkityksen
- Oppiaineiden oman kielen

- Oppilaan oman äidinkielen merkityksen
- Monikielisyys on rikkaus
- Kielitietoiset toimintamallit ovat käytössä
- Kielitietoisien oppimisympäristön rakentaminen

Kielitietoinen opettaja:

- ymmärtää sisältöjen ja kielen opetuksen liittyvän toisiinsa
- havainnoi oman opetuksensa kieltä ja opetettavan oppiaineen kieltä
- tekee oppilaat tietoisiksi oppiaineen kielen erityispiirteistä
- ymmärtää, että tekstitaitojen (tekstien tulkinta, analysointi, arviointi ja tuottaminen) luonnollinen oppimisympäristö on kunkin oppiaineen opetus eli niitä opetetaan kaikissa aineissa
- rakentaa vuorovaikutusta, joka takaa kaikkien oppilaiden osallisuuden
- ymmärtää, että opiskeltavien asioiden jäsentäminen, selittäminen oppilaille ja oppimista tukevien aktiviteettien luominen on opettajuutta
- pyrkii oikeudenmukaiseen opetukseen, jossa hyvin ja huonommin menestyvien oppilaiden välinen kuilu olisi mahdollisimman pieni
- tekee yhteistyötä muiden opettajien kanssa

Yksilöllinen päivärytmi

Oppilaalla on oikeus saada opetusta. Joskus sairaus voi tilapäisesti estää tai vaikeuttaa oppilaan osallistumista opetussuunnitelman mukaiseen opetukseen. Tällöin voidaan lääkärinlausunnon perusteella tukea oppilasta yksilöllisellä päivärytmillä ja/tai vähentää oppituntien määrää (PoL 18§, 3. mom.). Kyseessä on aina väliaikainen ratkaisu, ensisijaisena menettelynä on aina erilaisin järjestelyin turvata oppilaan mahdollisuus osallistua opetukseen. Yksilöllinen päivärytmi kirjataan oppimissuunnitelmaan. (Luku 5.6.4)

Ohjeiden antamisessa huomioitava

**HUOMIO
OHJEISTUKSEEN**

Anna ohjeet edestäpäin.

 Anna yksi ohje kerrallaan.

Anna aloittava ohje ensin.

 Pidä ohjeet saatavilla.

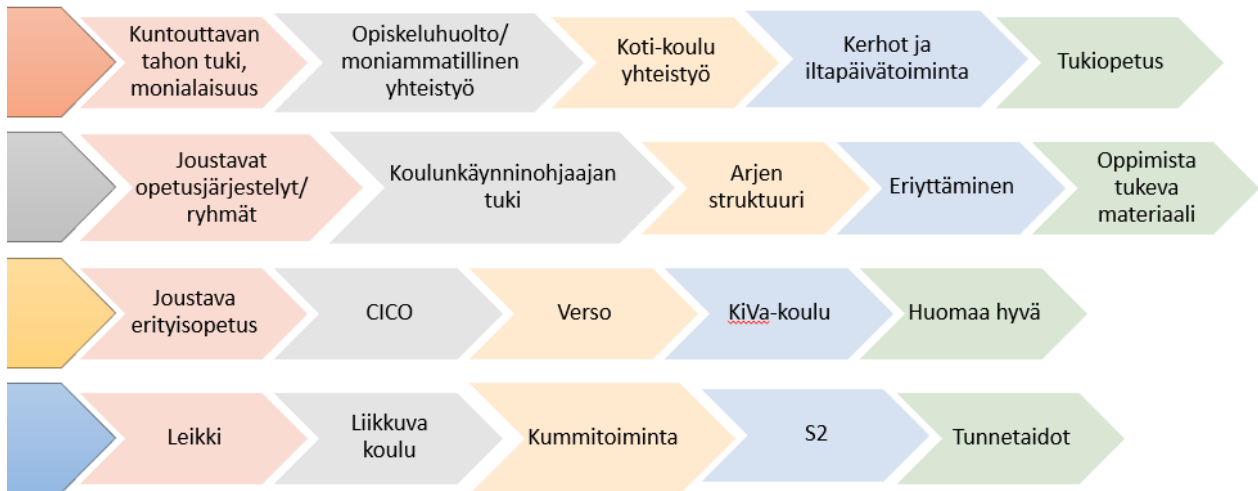
Muista visuaalisuus ohjeissa.

Varmista ohjeiden ymmärtäminen.

Työkalupakki tuen suunnittelun avuksi

5.3 Tehostettu tuki

Jos yleisen tuen tukimuodot eivät ole riittäviä, siirrytään pedagogiseen arvioon perustuen tehostettuun tukeen. Tehostetussa tuessa oppilas tarvitsee säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja oppimisensa ja koulunkäynnin sujumisensa tueksi. Tehostetun tuen avulla tuetaan oppimista ja kasvua sekä ehkäistään oppimisen, vuorovaikutustaitojen ja kehitykseen liittyvien ongelmien lisääntymistä, monimuotoistumista ja kasaantumista. Tehostetussa tuessa tuetaan oppilaan koulunkäyntiä ja oppimista suunnitelmallisesti ja tuki on vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki. Tehostettu tuki suunnitellaan yksittäistä oppilasta varten kokonaisuutena laadultaan ja määrältään oppilaan yksilölliset tarpeet ja kehitystaso huomioiden.

Tehostetussa tuessa oppilaan ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu. Oppimista ja koulunkäyntiä seurataan säännöllisesti opettajien, oppilashuollon ja kodin yhteistyönä. Tukea tarjotaan riittävän laajasti ja monipuolisesti. Tarvittaessa tukitoimia ja oppimisympäristöä muokataan oppilaan tuen tarpeen mukaiseksi. Annetun tuen ja käytettyjen tukimuotojen vaikuttavuutta ja riittävyttä, sekä oppilaalle asetettujen tavoitteiden toteutumista arvioidaan yhdessä kodin kanssa. Tehostetussa tuessa tukimuodot ovat samoja kuin yleisessä tuessa, mutta lisäksi oppilaalle voidaan laatia **opetuksen erityiset painoalueet (Luku 5.6.2.)**.

Tehostetun tuen oppilas opiskelee opetussuunnitelman yleisten tavoitteiden mukaisesti. Oppilaan suorituksia arvioidaan suhteessa yleiseen oppimäärään perustuviin opetussuunnitelmassa

asetettuihin vuosiluokakohtaisiin tavoitteisiin. Jos oppilaalla on annetusta tuesta huolimatta haasteita saavuttaa oppiaineessa oman vuosiluokan tavoitteita, hänelle voidaan laatia vuosiluokan keskeisimpiin sisältöihin perustuvat **opetuksen erityiset painoalueet (Luku 5.6.2.)**.

Tehostetun tuen aikana oppilaan oppimista ja koulunkäyntiä tulee seurata ja arvioida säännöllisesti. Jos oppilaan tilanne on muuttunut tai annettu tuki ei hyödytä oppilasta, tulee arvioinnin perusteella tarvittaessa päivittää oppimissuunnitelma vastaamaan muuttunutta tilannetta. Tehostettua tukea tulee jatkaa siihen saakka, kun oppilas sitä tarvitsee. Jos oppilas ei enää tarvitse tehostettua tukea, siirtyminen tehostetusta tuesta yleiseen tukeen käsitellään pedagogisen arvion perusteella moniammatillisessa työryhmässä yhdessä huoltajien kanssa. Mikäli annettu tehostettu tuki ei riitä ja oppilas tarvitsee kokonaisvaltaisempaa tukea oppimisen, koulunkäynnin ja kehityksen tukemiseen laaditaan oppilaalle pedagoginen selvitys.

lissalmeen muuttaville tehostetun tuen oppilaille laaditaan aina uusi pedagoginen arvio, jotta saadaan ajantasainen tieto oppilaan tuen tarpeesta.

5.3.1 Pedagoginen arvio

Tehostettuun tukeen siirryttäessä oppilaalle tulee laatia pedagoginen arvio. Pedagogisessa arviossa kuvataan oppilaan saama yleinen tuki, arvioidaan annetun tuen riittävyyttä ja kirjataan arvio oppilaan tuen tarpeesta. lissalnessa pedagogisen arvion laatimisesta vastaa luokanopettaja tai luokanvalvoja, joka tarvittaessa konsultoi erityisopettajaa, aineenopettajia tai oppilashuoltoa. Pedagoginen arvio laaditaan yhteistyössä oppilaan ja huoltajien kanssa.

Pedagoginen arvio käsitellään moniammatillisesti. Moniammatillinen ryhmä tekee arvion, jatkaako oppilas yleisessä tuessa vai siirtykö tehostettuun tukeen. Käsittely kirjataan pedagogiseen arvioon kohtaan "Käsittely moniammatillisessa ryhmässä". Rehtori tekee päätöksen moniammatillisen ryhmän arvion perusteella ja kirjaa tuen vaiheen muutoksen Primukseen. Luokanopettaja tai luokanvalvoja tiedottaa päätöksestä oppilaan huoltajia.

5.3.2 Oppimissuunnitelma

Tehostetun tuen oppilaalle laaditaan **oppimissuunnitelma**, jossa kuvataan oppilaan koulunkäynnin kokonaistilanne, oppilaan vahvuudet, oppilaalle asetetut oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät tavoitteet sekä oppilaalle suunniteltu tuki. Oppimissuunnitelman laatiminen on luokanopettajan tai luokanvalvojan vastuulla. Hän tekee yhteistyötä oppilasta / oppiainetta opettavan opettajan kanssa oppimissuunnitelman laatimiseksi.

Oppimissuunnitelma laaditaan lukuvuosittain lokakuun loppuun mennessä. Oppimissuunnitelma tehdään yhteistyössä oppilaan ja huoltajien kanssa ja siinä kuvataan myös huoltajan tarjoama tuki koulunkäynnille. Tavoitteiden saavuttamista ja tuen riittävyttä arvioidaan jatkuvasti ja luontevasti oppimiskeskustelujen tai oppimissuunnitelman arviointipalaverien yhteydessä oppilaan ja vanhempien kanssa yhteistyössä. Tuen riittävyys arvioidaan ja kirjataan säännöllisesti oppimissuunnitelmaan ennen lukuvuoden loppua. Kevätlukukaudella arvioidaan myös tuen riittävyys ja tarvittavat tukitoimet seuraavaa lukuvuotta ajatellen.

Oppimissuunnitelma tehdään Wilmassa Tuki-välilehdelle, eikä sitä tarvitse tulostaa tai allekirjoittaa. Mikäli oppilaalla on aiemmin tehty oppimissuunnitelma, sitä voidaan hyödyntää seuraavaa suunnitelmaa tehtäessä.

5.3.3 Tehostettuun tukeen siirtyminen

1. Oppilaalle annetaan tukea. Oppilasta / oppiainetta opettava opettaja kirjaa käyttämänsä tukimuodot Wilmassa Tukivälilehden Toimenpiteisiin. Yhteistyö ja tiedottaminen huoltajalle on tärkeää.
2. Oppilaan saama yleinen tuki ei riitä
→ Luokanopettaja tai luokanvalvoja laatii pedagogisen arvion yhteistyössä oppilaan ja huoltajien kanssa, sekä konsultoi tarvittaessa muita oppilasta opettavia opettajia tai oppilashuoltoa.
2. Pedagogisen arvion perusteella koulun moniammatillinen ryhmä arvioi, jatkaako oppilas yleisessä tuessa vai siirtyykö tehostettuun tukeen.
3. Mikäli oppilas siirtyy tehostettuun tukeen, rehtori kirjaa sekä Wilmaan että Primukseen tuen vaiheen muutoksen.
4. Luokanopettaja tai luokanvalvoja tiedottaa tehostettuun tukeen siirtymisestä oppilaan huoltajia Wilman välityksellä.
5. Luokanopettaja tai luokanvalvoja laatii oppilaalle tehostetun tuen oppimissuunnitelman yhteistyössä oppilaan, huoltajien ja muiden oppilasta opettavien opettajien kanssa.

6. Jos oppilaan tuen tarpeeseen tulee olennainen muutos, tehdään uusi pedagoginen arvio tai pedagoginen selvitys

5.4 Erityinen tuki

Erityistä tukea annetaan niille oppilaille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävässä määrin tehostetun tuen tukitoimilla. Erityisen tuen tehtävänä on tarjota oppilaille kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista tukea niin, että oppilas voi suorittaa oppivelvollisuutensa ja saa pohjan opintojen jatkamiselle perusopetuksen jälkeen. Oppilaan itsetuntoa, opiskelumotivaatiota ja onnistumisen ja oppimisen iloa vahvistetaan ja häntä kannustetaan ottamaan edellytystensä puitteissa vastuuta opiskelustaan.

Ennen erityisen tuen päätöstä oppilaan on pitänyt olla pääsääntöisesti tehostetun tuen piirissä. Jollei oppilas ole ollut tehostetun piirissä, erityisen tuen päätöksen tulee tällöin perustua oppilaan tilanteen uudelleen arviointiin esimerkiksi onnettomuuden tai sairauden seurauksena.

Erityisen tuen oppilaat opiskelevat opetussuunnitelman yleisten tavoitteiden mukaisesti ja heidän suorituksiaan arvioidaan suhteessa yleiseen oppimäärään perustuviin tavoitteisiin. Ainoastaan silloin, jos oppilaan erityisen tuen päätöksessä on päätetty oppiaineen yksilöllistämistä, arvioidaan oppilaan suorituksia näissä oppiaineissa HOJKS:ssa asetettujen yksilöllisten tavoitteiden mukaisesti.

Erityinen tuki muodostuu erityisen tuen päätökseen perustuvasta erityisopetuksesta sekä muista perusopetuksen tukimuodoista. Käytettävissä ovat siis myös yleisen ja tehostetun tuen tukimuodot. Tukijärjestelyt voivat sisältää mm. opetus- ja ohjaushenkilöstön, ohjaajiin ja muihin tarvittaviin palveluihin, opetusmenetelmiin ja työtapoihin, opiskelumenetelmiin sekä materiaaleihin ja välineisiin liittyviä tekijöitä. Erityinen tuki järjestetään joko yleisen tai pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä. Erityisen tuen oppilas opiskelee joko oppinaineittain tai toiminta-alueittain.

5.4.1 Pedagoginen selvitys

Erityiseen tukeen siirryttäessä oppilalle laaditaan pedagoginen selvitys, jossa kuvataan oppilaan saama tehostettu tuki, arvioidaan tuen riittävyttä sekä kirjataan arvio oppilaan tuen tarpeesta. Lisäalassa pedagogisen selvityksen laatimisesta vastaa luokanopettaja tai luokanvalvoja yhteistyössä erityisopettajan kanssa. Pedagoginen selvitys tehdään moniammatillisessa yhteistyössä oppilasta

opettavien opettajien, oppilashuollon, oppilaan ja huoltajien kanssa. Oppilaan ja huoltajien kuuleminen kirjataan pedagogiseen selvitykseen.

Pedagoginen selvitys laaditaan Wilmaan oppilaan tietoihin Tuki-välilehdelle. Pedagogisen selvityksen laatimisessa hyödynnetään oppilaasta aiemmin laadittua pedagogista arviota ja oppilaan oppimissuunnitelmaa. Mikäli oppilaalla on kuntoutussuunnitelma, myös sitä voidaan hyödyntää huoltajan luvalla.

Pedagoginen selvitys tehdään moniammatillisessa ryhmässä yhdessä huoltajan kanssa. Ryhmä tekee arvion, jatkaako oppilas tehostetussa tuessa vai siirtyykö oppilas erityiseen tukeen. Käsittely kirjataan pedagogiseen selvitykseen kohtaan "Moniammatillisen asiantuntijaryhmän käsittely". Siihen tulee kirjata selkeästi mm. arvio tuen tarpeesta, oppilaan pääasiallinen opetusryhmä, ohjaajapalveluiden tarve ja tarvittaessa yksilöllistettävät oppiaineet. Lisäksi pedagogista selvitystä on tarvittaessa täydennettävä alkuperäisellä psykologisella tai lääketieteellisellä lausunnolla tai vastaavalla sosiaalisella (sosiaalitoimen) selvityksellä. Pedagoginen selvitys allekirjoitetaan sähköisesti. Yhteishuoltajuuden ollessa kyseessä, molemmat huoltajat allekirjoittavat. Pedagoginen selvitys toimitetaan sähköisesti kirjaamoon. Hallintopäätöksen erityiseen tukeen siirtymisestä tekee sivistys- ja hyvinvointitoimialan toimialajohtaja.

Toisen ja kuudennen luokan erityisen tuen oppilaille tehdään erityisen tuen tarkistus (pedagoginen selvitys) keväällä. Myös kaikille muille oppilaille pyritään tarvittaessa tekemään tarkistus (pedagoginen selvitys). Jos koulun monialaisessa asiantuntijaryhmässä todetaan pedagogiseen selvitykseen pohjalta, että oppilas voi siirtyä tehostettuun tukeen, toimialajohtaja tekee päätöksen oppilaan siirtymisestä tehostetun tuen piiriin. Tällöin oppilaalle laaditaan jatkossa oppimissuunnitelma.

5.4.2 Erityisen tuen päätös

Pedagogisen selvityksen perusteella sivistys- ja hyvinvointitoimialan toimialajohtaja tekee päätöksen oppilaalle annettavasta erityisestä tuesta. PoL 17 § 2 mom. mukaan erityisen tuen antamiseksi opetuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös, jota tarkistetaan ainakin toisen vuosiluokan jälkeen sekä ennen seitsemännelle vuosiluokalle siirtymistä. Erityisen tuen antamista koskevassa päätöksessä on määrättävä oppilaan pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä muut 31 §:ssä tarkoitetut palvelut sekä tarvittaessa 1 momentissa tarkoitettu oppilaan opetuksen poikkeava järjestäminen.

5.4.3 Erityiseen tukeen siirtyminen

1. Jos oppilaan saama tehostettu tuki ei riitä, luokanopettaja tai luokanvalvoja laatii pedagogisen selvityksen yhteistyössä erityisopettajan, muiden oppilasta opettavien opettajien, oppilashuollon, oppilaan ja hänen huoltajiensa kanssa. Oppilaan ja huoltajan kuuleminen tulee aina kirjata pedagogiseen selvitykseen (Oppilaan ja huoltajan kuuleminen → Huoltajan näkemys). Mikäli huoltajalla on eriävä mielipide erityiseen tukeen siirtymisestä, kirjataan myös tämä pedagogiseen selvitykseen.

2. Koulun moniammatillinen asiantuntijaryhmä käsittelee pedagogisen selvityksen. Käsitteley kirjataan pedagogisen lomakkeen kohtaan "Käsitteley moniammatillisessa asiantuntijaryhmässä" (päivämäärä ja läsnäolijat).

Ryhmä tekee arvion, jatkaako oppilas tehostetussa tuessa vai esitetäänkö oppilaan siirtoa erityiseen tukeen. Arvio kirjataan kohtaan "Moniammatillisen asiantuntijaryhmän arvio erityisen tuen tarpeesta". Siihen tulee selkeästi kirjata:

- Arvio tuen tarpeesta (esim. "siirto erityisen tuen piiriin", "erityistä tukea jatketaan", "siirto erityisestä tuesta tehostettuun tukeen")

- Pääasiallinen opetusryhmä

- Tarvitseeko oppilas ohjaajapalveluita (henkilökohtainen ohjaaja/kohdennettu ohjaaja/ryhmäkohtainen ohjaaja → tarkempi tarve kirjataan lisätietoja-kenttään).

- Esitetäänkö jonkin oppiaineen tavoitteiden yksilöllistämistä (pedagogiseen selvitykseen kirjataan kaikki yksilöllistetyt oppiaineet, myös jo aiemmin yksilöllistetyt)

4. Toimialajohtaja käsittelee koululta lähetetyn pedagogisen selvityksen ja tekee hallintopäätöksen erityisestä tuesta. Primuksen pääkäyttäjä tai hallintosihteeri kirjaa päätöksen Primukseen.

5. Kun oppilaan pedagoginen selvitys on käsitelty moniammatillisessa asiantuntijaryhmässä, ryhmä lukitsee pedagogisen selvityksen merkitsemällä rastin kohtaan "muuttaminen estetty".

6. Hallintosihteeri lähettää tiedon hallintopäätöksestä koulun rehtorille ja koulusihteerille.

7. Hallintosihteeri lähettää tiedon hallintopäätöksestä huoltajille. Hallintopäätöksen liitteenä on oikaisuvaatimus ja ohjeet sen tekemiseen.

8. Erityisen tuen oppilaalle laaditaan HOJKS yhteistyössä oppilasta opettavien opettajien, oppilaan ja huoltajien kanssa.

5.4.4 Siirtyminen erityisestä tuesta tehostettuun tukeen

Jos oppilas ei enää tarvitse erityistä tukea ja hänelle haetaan päätöstä erityisen tuen lopettamiseksi, lomakkeen kohtaan *erityisen tuen tarpeet* kirjataan, että oppilas ei enää tarvitse erityistä tukea. Hänelle tulee tehdä päätös erityisen tuen lopettamisesta ja siirtymisestä tehostettuun tukeen. Perustelut erityisen tuen lopettamiseen kirjataan samaan yhteyteen. Kun toimialajohtaja on tehnyt päätöksen erityisen tuen lopettamisesta pedagogiseen selvitykseen ja tarvittaessa muuhun asiantuntijalausuntoon nojautuen, oppilaan oppimissuunnitelma päivitetään vastaamaan nykyistä tuen tarvetta.

5.4.5 Erityisen tuen tarkistaminen

Erityisen tuen päätös tarkistetaan seuraavissa tilanteissa.

- 2. vuosiluokan jälkeen ja ennen 7. vuosiluokalle siirtymistä
- oppiaineen oppimäärän yksilöllistäminen (aina kun oppiaineita on tarpeen lisätä/vähentää tehdään uusi pedagoginen selvitys)
- opetus järjestetään poiketen 11 §:ssä määritellystä oppiainejaosta
- oppilas vapautetaan jonkin oppiaineen opiskelusta
- päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta
- opiskelu toiminta-alueittain

Erityisen tuen tarkistamista varten oppilaalle laaditaan aina uusi pedagoginen selvitys.

Helmikuun loppuun mennessä kaikille toisen ja kuudennen vuosiluokan erityisen tuen oppilaille laaditaan uusi pedagoginen selvitys erityisen tuen tarkistamista varten.

lisaalmeen muuttaville erityisen tuen oppilaille laaditaan uusi pedagoginen selvitys erityisen tuen tarkistamista varten. Toimialajohtaja tekee oppilaalle pedagogisen selvityksen perusteella erityisen tuen päätöksen.

5.4.6 HOJKS

Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi oppilaalle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma = HOJKS. Suunnitelmasta tulee ilmetä oppilaan erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen sekä koulunkäynnin kokonaistilanne. HOJKS on kirjallinen opetussuunnitelmaan perustuva suunnitelma oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tavoitteista, sisällöistä, käytettävistä opetusjärjestelyistä, pedagogisista menetelmistä ja oppilaan

tarvitsemasta tuesta ja ohjauksesta. Oppilaan tarvitsema tuki ja monipuoliset tavat osoittaa osaamistaan suunnitellaan yksilöllisesti oppilasta varten. HOJKS:ssa ei kuvata oppilaan henkilökohtaisia ominaisuuksia eikä diagnooseja.

HOJKS:n laatiminen on luokanopettajan/luokanvalvojan vastuulla. HOJKS tehdään yhteistyössä oppilasta opettavien opettajien, oppilaan ja huoltajien kanssa. Tarvittaessa myös oppilashuolto osallistuu HOJKS:n laadintaan ja seurantaan. HOJKS:ssa kuvataan myös huoltajan tarjoama tuki koulunkäynnille. Oppiaineen opetuksesta vastaava opettaja vastaa HOJKS-asiakirjaan kirjattujen tavoitteiden toteutumisen päivittämisestä ja seurannasta.

Oppilaalle aiemmin tehtyä HOJKS:a voidaan hyödyntää seuraavaa HOJKS:a tehtäessä.

HOJKS on lukuvuosi-kohtainen ja se laaditaan lokakuun loppuun mennessä. HOJKS:ssa asetettujen tavoitteiden toteutumista ja tuen riittävyyttä arvioidaan viimeistään toukokuussa ennen lukuvuoden päättymistä.

HOJKS laaditaan Wilmaan oppilaan tietoihin Tuki-välilehdelle. Sitä ei tarvitse tulostaa tai allekirjoittaa. Ainoastaan yhdeksännen luokan lopussa oppilaan viimeisin HOJKS tulostetaan ja annetaan oppilaalle.

HOJKS:n tehtävänä on tukea pitkäjänteisesti oppilaan yksilöllistä oppimis- ja kasvuprosessia. HOJKS on oppilaan oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvä tavoitesuunnitelma sekä suunnitelma opetuksen sisällöistä, pedagogisista menetelmistä ja muista tarvittavista tukitoimista. Jos oppilas opiskelee yhdessä tai useammassa oppiaineessa yksilöllistetyn oppimäärän mukaan, hänelle kirjataan HOJKS-asiakirjaan tästä tarpeelliset tiedot. Jos oppilaalla on yksilöllistettyjä oppiaineita, kunkin oppiaineen opetuksesta vastaava opettaja / opettajat laativat yhdessä yksilöllistämiseen liittyvät oppiaineiden sisällöt ja tavoitteet. Erityisopettaja antaa tukea tarvittaessa HOJKS-asiakirjan laadinnassa.

Tärkeää on kuvata HOJKS:aan:

- tuen edellyttämä muiden asiantuntijoiden yhteistyö ja palvelut
- apuvälineiden ja kuntoutuspalveluiden järjestäminen
- eri toimijoiden vastuunjako
- tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut
- oppilashuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisten tulkitsemis- ja avustajapalveluiden, muiden opetuspalveluiden, apuvälineiden ja kuntoutuspalveluiden järjestäminen eri
- yhteistyön toteuttaminen oppilaan ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki

HOJKS:n tavoitteiden toteutumisen seurataan ja toimenpiteiden vaikuttavuutta arvioidaan:

- arviointi oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin kokonaistilanteesta
- oppilaan itsearviointi
- oppimisen arvioinnissa käytettävät menetelmät

HOJKS:a muutetaan aina oppilaan tuen tarpeen tai opetuksen tavoitteiden muuttuessa.

E erityisen tuen päätöksellä opiskelevan oppilaan opetus voidaan järjestää oppiainejaon sijaan toiminta-alueittain. Toiminta-alueittain opiskelevan oppilaan kunkin toiminta-alueen tavoitteet ja keskeiset sisällöt sekä edistymisen seuranta ja arviointi kuvataan HOJKS:ssa. Tavoitteet asetetaan yksilöllisesti siten, että ne ovat saavutettavissa olevia ja oppilaalle mielekkäitä.

5.4.7 Oppiaineen oppimäärän yksilöllistäminen ja opetuksesta vapauttaminen (OPS 7.4.4)

Oppiaineiden yksilöllistäminen

Oppimäärän yksilöllistäminen ei koskaan ole ensisijainen ratkaisu, vaan oppilaalle on tarjottava mahdollisimman varhain tukea esimerkiksi sisällöllisellä eriyttämisellä keskittyen vain oppiaineen erityisiin painoalueisiin. Ensisijaisena tavoitteena on tukea oppilaan opiskelua yleisen ja tehostetun tuen avulla siten, että yleisen oppimäärän mukaiset tavoitteet on mahdollista saavuttaa kaikissa oppiaineissa.

Kieli- ja kulttuuritausta, poissaolot, motivaation puute tai esimerkiksi puutteellinen opiskeluteknikka eivät sellaisenaan voi olla syynä oppimäärän yksilöllistämiseen, vaan oppilasta tulee tukea näissä asioissa muilla sopivilla tavoilla.

Oppiaineen oppimäärä voidaan yksilöllistää vasta kun oppilas ei annetusta tuesta huolimatta kykene saavuttamaan oppiaineen keskeisten sisältöjen tavoitteita hyväksytysti, ts. oppilas ei annetusta tuesta huolimatta saavuta arvosanan 5 edellyttämää osaamisen tasoa. On tärkeää varmistaa, että myös huoltajalla on ajantasainen tieto oppilaan opintojen etenemisestä suhteessa oppiaineen tavoitteisiin.

Oppimäärän yksilöllistäminen edellyttää erityisen tuen päätöstä, jossa määritellään yksilöllistetyt oppiaineet. Perustelut yksilöllistämiseksi kirjataan jokaisen oppiaineen osalta erikseen pedagogiseen selvitykseen. Pedagoginen selvitys laaditaan moniammatillisesti yhteistyössä oppilaan ja huoltajan kanssa. Huoltajan kuuleminen kirjataan pedagogiseen selvitykseen. Ennen oppimäärän yksilöllistämistä oppilaalle ja huoltajalle tulee selvittää yksilöllistämisen vaikutukset jatko-opintoihin.

Yksilöllistetyn oppimäärän tavoitteet ja sisällöt johdetaan oppiaineen luokka-asteen yleisistä tavoitteista ja niissä voidaan käyttää myös alempien vuosiluokkien tavoitteita ja sisältöjä. Oppilaalle asetetut tavoitteet, oppiaineen sisällöt ja oppilaan arviointi kuvataan selkeästi oppilaan HOJKS:ssa. Oppiaineen opetus ja arviointi toteutetaan oppilaan HOJKS:aan kirjatun perusteella. Oppilaan suorituksia arvioidaan suhteessa hänelle HOJKS:ssa asetettuihin yksilöllisiin tavoitteisiin. Oppiaineen opetuksesta vastaava opettaja laatii HOJKS:n sisällöt.

Oppiaineita opiskellaan aina ensin yleisten tavoitteiden mukaisesti, eikä niitä voida yksilöllistää etukäteen ennen kuin oppiaineen opiskelu alkaa. Esim. 6. luokan keväällä ei voida yksilöllistää oppiainetta, jonka opiskelu alkaa vasta 7. luokalla (biologia, maantieto, fysiikka, kemia).

Jos yksilöllistettyjen oppiaineiden määrää on tarve lisätä, tehdään oppilaalle uusi pedagoginen selvitys. Samoin, mikäli oppimäärän yksilöllistäminen ei jonkin oppiaineen kohdalla ole enää tarpeellista ja oppilas kykenee opiskelemaan yleisten tavoitteiden mukaisesti, laaditaan oppilaalle uusi pedagoginen selvitys.

Oppimäärän yksilöllistämispäätöksen tekee toimialajohtaja pedagogisen selvityksen ja asiantuntijalausunnon perusteella. Yksilöllistettyjen oppimäärien numeroarvosana ja sanallinen arvio varustetaan tähdellä (*) sekä opintojen aikaisessa että päättöarvioinnissa.

Opetuksesta vapauttaminen

Oppilas voidaan PoL 18 § perusteella vapauttaa oppiaineen opiskelusta. Jos vapauttaminen tehdään terveydentilaan liittyvien syiden perusteella, tarvitaan aina asiantuntijalausunto hoitavalta taholta. Ennen oppilaan vapauttamista oppimäärän suorittamisesta, oppilas on opiskellut oppiainetta hänelle yksilöllisesti asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Vapauttamiseen oppimäärän opiskelusta tulee olla erityisen painavat syyt, ja se perustuu jokaisen oppilaan kohdalla yksilölliseen harkintaan.

lissalmessa rehtori tekee hallintopäätöksen oppiaineen opiskelusta vapauttamisesta. Päätös tehdään huoltajan hakemuksen ja pedagogisen selvityksen perusteella. Pedagogisen selvityksen liitteenä tulee aina olla asiantuntijalausunto. On tärkeää varmistaa, että oppilas ja huoltaja ovat ymmärtäneet, miten oppiaineesta vapauttaminen vaikuttaa jatko-opintoihin.

Jos oppilas on vapautettu kokonaan oppiaineen opiskelusta, ei hänelle anneta todistusarviointia ko. oppiaineesta. Oppilaalle, joka on muutoin kuin tilapäisesti vapautettu jonkin oppiaineen opiskelusta,

järjestetään vastaavasti muuta opetusta tai ohjattua toimintaa. Opetusjärjestelyt kuvataan oppilaan HOJKS:ssa.

5.4.8 Pidennetty oppivelvollisuus

Pidennetty oppivelvollisuus tarkoittaa oppivelvollisuuden alkamista vuotta säädettyä aikaisemmin eli sinä vuonna, kun lapsi täyttää 6 vuotta. Yleisesti oppivelvollisuus alkaa lapsilla vuotta myöhemmin eli perusopetuksen ensimmäisellä luokalla. Pidennettyä oppivelvollisuutta suositellaan lapselle, jolla on vaikea kehitysvamma tai vakava sairaus. Pidennetyn oppivelvollisuuden tarkoituksena on vahvistaa lapsen valmiuksia niin, että hän selviytyisi opiskeluistaan perusopetuksessa mahdollisimman hyvin.

Pidennetystä oppivelvollisuudesta päättäminen

Pidennetyn oppivelvollisuuden oppilas on aina myös erityistä tukea saava oppilas. Oppilaalle on tehtävä hallintopäätökset sekä pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin ottamisesta että erityisen tuen antamisesta. Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään yleensä ennen oppivelvollisuuden alkua 5-vuotiaana. Tällöin lapsella on oikeus maksuttomaan esiopetukseen jo sen vuoden syksystä, kun lapsi täyttää 5 vuotta. Poikkeustapauksessa päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta on mahdollista tehdä myös esi- ja perusopetuksen aikana. Tällöin oppivelvollisuus ei voi kuitenkaan enää pidentyä, mutta päätös vaikuttaa oppilaan opetusryhmän kokoon ja se voi vaikuttaa myös opetettaviin aineisiin.

Pidennetyn oppivelvollisuuden ja samalla kertaa tehtävän erityisen tuen päätöksen perusteluina tulee olla psykologinen tai lääketieteellinen lausunto, josta tulisi käydä ilmi asiantuntijan näkemys vammaisuuden asteesta. Päätöksen pidennetystä oppivelvollisuudesta tekee lisämessä sivistys- ja hyvinvointitoimialan toimialajohtaja.

Hakemuslomake:

<https://bit.ly/3YgEkRw>

Pidennetyn oppivelvollisuuden käytännön toteuttaminen

lisämessä pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden opetus järjestetään jommallakummalla seuraavista tavoista:

- Lapsi aloittaa pidennettyä oppivelvollisuutta edeltävän esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää viisi, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen 7-vuotiaana.

- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.

Jos huoltaja päättää, että lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa 5-vuotiaana, lapselle annetaan heti erityistä tukea, ja hänelle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Oppivelvollisuutta edeltävä esiopetus vastaa 6-vuotiaana aloitettua esiopetusta ja se toteutetaan esiopetuksen opetussuunnitelman mukaisesti. Esiopetus järjestetään varhaiskasvatuksen esiopetusryhmissä.

Mikäli pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleva lapsi tarvitsee myös täydentävää varhaiskasvatusta ja siellä erityistä tukea, tehdään hänelle tästä varhaiskasvatustilain mukainen oma hallinnollinen päätös.

Täydentävän varhaiskasvatuksen osalta hallintopäätökset tekee varhaiskasvatusjohtaja.

Perusopetuksessa pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleva oppilas opiskelee joko oppiaineittain tai toiminta-alueittain. Toiminta-alueittaisesta opetuksesta päätetään osana erityisen tuen päätöstä.

Pidennetyn oppivelvollisuuden oppilaiden opetuspaikka perusopetuksen ajan voi olla oppilaan lähikoulu tai Edvin Laineen koulu.

Päätöksen purkaminen

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden erityisen tuen päätös tarkistetaan vähintään toisen vuosiluokan jälkeen ja ennen seitsemännelle vuosiluokalle siirtymistä. Samalla tarkistetaan se, kuuluuko oppilas edelleen pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin. Jos oppilaalla ei ole enää tarvetta pidennettyyn oppivelvollisuuteen, tehdään päätös pidennetyn oppivelvollisuuden päättämisestä. Tämä voidaan tehdä, vaikka oppilas saisi sen jälkeen edelleen erityistä tukea. Jos erityisen tuen antamisen lopettamisesta tehdään päätös, samalla tehdään päätös myös pidennetyn oppivelvollisuuden päättämisestä.

Päätökset tekee sivistys- ja hyvinvointitoimialan toimialajohtaja.

5.4.9 Toiminta-alueittain järjestettävä opetus

Vaikeasti kehitysvammaisten oppilaiden opetus voidaan järjestää oppiainejaon sijasta toiminta-alueittain. Opetuksen järjestämisestä oppiainejaon sijasta toiminta-alueittain päätetään erityisen tuen päätöksessä. Opetus järjestetään toiminta-alueittain, kun todetaan, ettei oppilas kykene opiskelemaan edes oppiaineiden yksilöllistettyjä oppimääriä. Toiminta-alueet ovat motoriset taidot, kieli ja kommunikaatio,

sosiaaliset taidot, päivittäisten toimintojen taidot ja kognitiiviset taidot.

Toiminta-alueittain järjestettävän opetuksen tavoitteena on antaa oppilaalle tiedot ja taidot, joiden avulla hän suoriutuu mahdollisimman itsenäisesti elämässään. Opetuksen suunnittelun lähtökohtana ovat oppilaan vahvuudet. Koulupäivän eri tilanteita hyödynnetään oppimisessa, ja oppimisympäristöä kehitetään toimivaksi ja oppilasta motivoivaksi. Oppilaan yksilölliset tavoitteet ja keskeiset sisällöt sekä oppilaan edistymisen arviointi kuvataan HOJKS:ssa kullekin toiminta-alueelle. Tavoitteet asetetaan siten, että ne ovat saavutettavissa olevia ja oppilaalle mielekkäitä.

Toiminta-alueet voivat sisältää jonkin yksittäisen oppiaineen tavoitteita ja sisältöjä, jos oppilaalla on vahvuuksia tässä oppiaineessa, mutta opetuksen toteuttamisessa eri toiminta-alueiden sisältöjä voidaan yhdistää. Opetuksessa tuetaan oppilaan kokonaiskehitystä sekä edistetään ja ylläpidetään oppilaan toimintakykyä. Opetus suunnitellaan ja toteutetaan opettajien, oppilaan, huoltajan sekä muiden eri asiantuntijoiden välisenä yhteistyönä.

Motoriset taidot

Motoristen taitojen oppimisen tavoitteena on vahvistaa kehotietoisuutta ja kokonaismotoristen taitojen kehittymistä. Myös fyysisen kunnon ylläpitäminen on tärkeää. Motoristen taitojen opetus sisältää motoristen toimintojen ohjauksen, tasapainon, koordinaation, rytmin ja silmä-käsiyhteistyön kehittämistä sekä havainnoimisen ja aistitietoisuuden yhdistämistä motoriikkaan. Oppilasta aktivoidaan osallistumaan oman ympäristönsä toimintaan mahdollisista fyysisistä rajoitteistaan huolimatta apuvälineiden avulla.

Kieli ja kommunikaatio

Kommunikaatio-opetuksessa tavoitteena on vuorovaikutustaitojen oppiminen ja jokaiselle oppilaalle sopivan kommunikointitavan löytäminen. Puhetta tukevia ja/tai korvaavia kommunikointitapoja (AAC) ovat olemuskieli, esineet, erilaiset kuvat, viittomat ja kommunikoinnin apuvälineet. Tärkeää kommunikaatio-opetuksessa on oppilaan motivaation herääminen. Oppilaan tulee oppia kohdentamaan viestinsä vuorovaikutuskumppanille, opittava tekemään aloitteita ja oltava sinnikäs.

Tavoitteena on, että oppilas on vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, tulee ymmärretyksi ja ymmärtää itsekin muita ryhmän oppilaita ja aikuisia.

Sosiaaliset taidot

Sosiaalisten taitojen tavoitteena on oppia toimimaan ryhmässä ja olemaan aktiivinen. Opiskelu sisältää eri ympäristöissä toimimisen ja itsehallintataitojen harjoittelua. Kannustus, positiivinen ja realistinen palaute,

onnistumisen kokemukset sekä myönteinen ilmapiiri lisäävät oppilaan oppimismotivaatiota. Osallisuuden kokemisen kautta oppilaan minäkuva ja itsetuntemus vahvistuvat.

Päivittäisten toimintojen taidot

Päivittäisten toimintojen tavoitteena on, että oppilas pystyy edellytystensä mukaisesti lisäämään aktiivista osallistumistaan ympäristönsä toimintaan ja kehittämään omatoimisuuttaan ja näiden avulla kasvamaan itsenäisemmäksi. Päivittäisten taitojen harjoittelu liitetään jokapäiväisiin arkielämän tilanteisiin (ruokailu, pukeutuminen ja hygienia) sekä arkielämän pieniin taitoihin (kodin pienet askareet, kaupassa käynti jne). Oppilasta myös ohjataan mielekkääseen vapaa-ajanviettoon. Taitoja harjoitellaan eri ympäristöissä, jotta opittu taito yleistyisi.

Kognitiiviset taidot

Tiedollisten taitojen kehittyessä oppilas oppii toimimaan ympäristössään tarkoituksenmukaisesti. Hän oppii toiminnan kautta jäsentämään hankkimaansa tietoa sekä yhdistämään asioita mielekkäällä tavalla. Opetuksen tavoitteena on, että oppilas aktivoituu ja oppii käyttämään aistejaan ympäröivän todellisuuden hahmottamiseen. Tiedolliset taidot sisältävät oppimisvalmiuksien, ongelmanratkaisutaitojen, syysseuraussuhteiden ja oman toiminnan ohjauksen opettelua. Oppilaan omien tavoitteiden mukaan harjoitellaan mm. valintojen tekoa, muistin käyttöä, jäljittelyä, luokittelua, vertailua ja ohjeiden noudattamista.

Toiminta-alueittain järjestetyssä opetuksessa arviointi tapahtuu toiminta-alueittain. Arviointi annetaan aina sanallisena. Mikäli jokin toiminta-alue sisältää yksittäisen oppiaineen tavoitteita ja sisältöjä, tämä voidaan kuvata osana sanallista arviointia tai todistuksen liitteessä.

Toiminta-alueittain opiskelevat oppilaat saavat opetusta saman vuosiviikkotuntimäärän kuin oppiaineittain opiskelevat. Jos tästä tuntimäärästä poiketaan yksittäisen oppilaan kohdalla, päätetään siitäkin erityisen tuen päätöksessä. Oppilaan vapauttamisesta jonkin oppiaineen opiskelusta tai opetuksen poikkeamisesta jonkin oppiaineen kohdalla vuosiluokan tuntimäärästä päätetään erityisen tuen päätöksellä.

5.5 Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot (OPS 7.5.)

5.5.1 Tukiopetus (OPS 7.5.1.)

Tukiopetuksen toteuttamisen lähtökohtana on oppilaan oikeus: Oppilaalla, joka on tilapäisesti jäänyt jälkeen opinnoissaan tai muutoin tarvitsee oppimisessaan lyhytaikaista tukea, on oikeus saada tukiopetusta. Tukiopetus tulee aloittaa heti, kun oppimiseen tai koulunkäyntiin liittyvät vaikeudet on havaittu, jotta oppilas ei jäisi pysyvästi jälkeen opinnoissaan. Tukiopetusta voidaan käyttää myös ennaltaehkäisevästi eriyttämisen keinona, jolloin annettu tuki ehkäisee oppimisen vaikeuksia.

Tukiopetusta tulee järjestää suunnitelmallisesti sekä niin usein kuin on tarpeen.

Tukiopetukselle on ominaista yksilöllisesti suunnitellut tehtävät, ajankäyttö ja ohjaus. Tukiopetuksen järjestämisessä tulee käyttää monipuolisia menetelmiä ja materiaaleja, joiden avulla voidaan löytää uusia tapoja lähestyä opittavaa asiaa. Ennakoivassa tukiopetuksessa uusiin opittaviin asioihin perehdytään jo etukäteen. Tukiopetuksella voidaan vastata myös poissaoloista johtuviin tuen tarpeisiin.

Koulutyö tulee suunnitella siten, että jokaisella oppilaalla on tarvittaessa mahdollisuus osallistua tukiopetukseen. Tukiopetusta annetaan joko oppilaan työjärjestyksen mukaisten, sellaisten oppituntien aikana, joihin tuen tarve liittyy, tai oppituntien ulkopuolella. Erilaisia joustavia ryhmittelyjä voidaan käyttää tukiopetuksen toteuttamisessa.

Aloitteen tukiopetuksen antamisesta oppilaalle tekee ensisijaisesti opettaja, sen voi tehdä myös oppilas tai huoltaja. Jokaisen opettajan tehtävänä on seurata oppilaan oppimista ja kasvua sekä mahdollista tuen tarpeen ilmenemistä. Tukiopetusta pyritään järjestämään yhteisymmärryksessä oppilaan ja huoltajan kanssa. Heille annetaan tietoa tukiopetuksen toteuttamistavoista ja merkityksestä oppimiselle ja koulunkäynnille, sekä oppilaan velvollisuudesta osallistua hänelle järjestettyyn tukiopetukseen.

Tukiopetusta antanut opettaja kirjaa toteutuneet tukiopetustunnit Wilman tukitoimiin ja sen toteutumista ja onnistumista arvioidaan ja toimintamalleja kehitetään jatkuvasti.

Tukiopetuksen oppilaskohtaiset tavoitteet kirjataan tehostetun tuen aikana oppimissuunnitelmaan ja erityisen tuen aikana HOJKS:aan.

5.5.2 Osa-aikainen erityisopetus (OPS 7.5.2.)

Oppilaalla, jolla on vaikeuksia oppimisessaan tai koulunkäynnissään, on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta muun opetuksen ohessa. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan oppilaille, joilla on esimerkiksi kielellisiä tai matemaattisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia, oppimisvaikeuksia yksittäisissä

oppiaineissa, vaikeuksia opiskelutaidoissa, vuorovaikutustaidoissa tai koulunkäynnissä. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteena on vahvistaa oppilaan oppimisedellytyksiä ja ehkäistä oppimisen ja koulunkäynnin vaikeuksia.

Osa-aikaisen erityisopetuksen tulee olla joustava ja aina tarpeen mukaan suunnattava resurssi, jonka käyttöä tulee tarkastella sekä lukuvuosisuunnitelmassa että jatkuvassa koulutyön suunnittelussa. Osa-aikainen erityisopetus voi olla

- pienryhmäopetusta
- periodiopetusta
- samanaikaisopetusta, jolloin ryhmän toimintaa ohjataan niin, että sen vuorovaikutus edistää kaikkien oppilaiden oppimista.
- tarvittaessa yksilöopetusta

Luonteeltaan osa-aikainen erityisopetus on ennaltaehkäisevää ja suunnitelmallista. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt nivelletään oppilaan saamaan muuhun opetukseen. Osa-aikaisen erityisopetuksen toteuttamista suunnitellaan, sen tarvetta ja vaikutuksia arvioidaan opettajien keskinäisenä yhteistyönä sekä yhdessä oppilaan ja huoltajan kanssa. Luokanopettaja, aineenopettaja ja erityisopettaja määrittelevät yhteistyössä oppimistavoitteet, menettelytavat ja erityisopetusajan. Osa-aikaisen erityisopetuksen toteuttamistavoista tiedotetaan oppilaille ja huoltajille ja sitä pyritään järjestämään yhteisymmärryksessä oppilaan ja huoltajan kanssa. Heille annetaan tietoa sen merkityksestä oppimiselle ja koulunkäynnille, sekä oppilaan velvollisuudesta osallistua siihen.

Laaja-alaisella erityisopettajalla on merkittävä rooli koulussa erityispedagogiikan asiantuntijana kaikilla tuen tasoilla. Erityisopettaja toimii konsultoiden luokan- ja aineenopettajia niin yksittäisiä oppilaita koskevissa kuin myös ryhmiä koskevissa pedagogisissa kysymyksissä. Erityisopettaja toimii yhteistyössä paitsi koulun muiden opettajien myös eri hallintokuntien edustajien, huoltajien ja oppilashuollon henkilöiden kanssa. Laaja-alainen erityisopettaja osallistuu tarvittaessa oppimissuunnitelman ja HOJKS:n laatimiseen. Laaja-alainen erityisopettaja dokumentoi antamansa tuen Wilmaan ja arvioi käyttämiään menetelmiä ja työtapoja säännöllisesti yhdessä muiden opettajien kanssa. Erityisopettaja huolehtii omalta osaltaan siitä, että huoltajat saavat riittävästi ja usein tietoa lapsensa oppimisesta.

5.5.3 Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja apuvälineet (OPS 7.5.3.)

Ohjaaja- ja tulkitsemispalvelut

Oppilaalla on oikeus tarvitsemiinsa tulkitsemis- ja ohjaajapalveluihin. Tulkitsemis- ja ohjaajapalveluiden järjestämisen tavoitteena on taata oppilaalle oppimisen ja koulunkäynnin perusedellytykset ja mahdollisimman esteetön oppimisympäristö sekä tukea oppilasta siten, että hänen olisi mahdollista osallistua opetukseen ja saavuttaa opetussuunnitelmaan kirjatut tavoitteet. Koulunkäynninohjaajan, avustajan ja tulkin antaman tuen tulee edistää oppilaan itsenäistä selviytymistä ja omatoimisuutta sekä myönteisen itsetunnon kehittymistä. Näiden palvelujen tarpeen arviointi tehdään moniammatillisesti ja tapauskohtaisesti, ottaen huomioon oppilaan tuen tarve ja opetuksen järjestäminen hänen edellytystensä mukaisesti.

Tulkitsemispalveluista päättää sivistys- ja hyvinvointitoimialan toimialajohtaja rehtorin tai jonkin asiantuntijan esityksestä.

Koulujen ohjaajaresurssien jaossa huomioidaan sekä oppilasmäärät että oppilaiden tuen tarpeet. Rehtori kohdentaa koulun ohjaajaresurssin oppilaiden tuen tarpeiden mukaisesti lukuvuosittain.

Koulunkäynninohjaajien ja avustajien antama tuki suuntautuu pääsääntöisesti koko opetusryhmälle ottaen huomioon ryhmässä opiskelevien oppilaiden yksilölliset tuentarpeet.

Koulunkäynninohjaustarpeen määrittely

1. Koulut saavat koulunkäynninohjaajaresurssin oppilasmäärän sekä oppilaiden tuen tarpeiden mukaan
2. Koulut voivat hakea lisää koulunkäynninohjaajaresurssia perustellusta syystä
3. Sivistys- ja hyvinvointitoimialan toimialajohtaja päättää lisäresurssin myöntämisestä.

Päätöksen toimeenpano

Koulun rehtori tekee päätöksen henkilöstön valinnoista ja määrittelee saadun resurssin koulukohtaisen käytön. Koulussa sovitaan myös työhön perehdyttämisestä ja ohjauksesta sekä ohjaajan/opettajan työnjaosta.

Arviointi

Myönnetyn ohjaajaresurssin käytön tarvetta on arvioitava säännöllisesti ja koulun saaman koulunkäynninohjaajaresurssin käytön tulee olla joustavaa.

Oppilaan avustamisen ja ohjaamisen toteutumista arvioidaan oppilaskohtaisesti oppimissuunnitelmassa tai HOJKS:ssa ja koulukohtaisesti kokonaisuuden toteutumista yhteisöllisessä oppilashuoltoryhmässä.

5.6 Yksilölliset ja joustavat opetusjärjestelyt

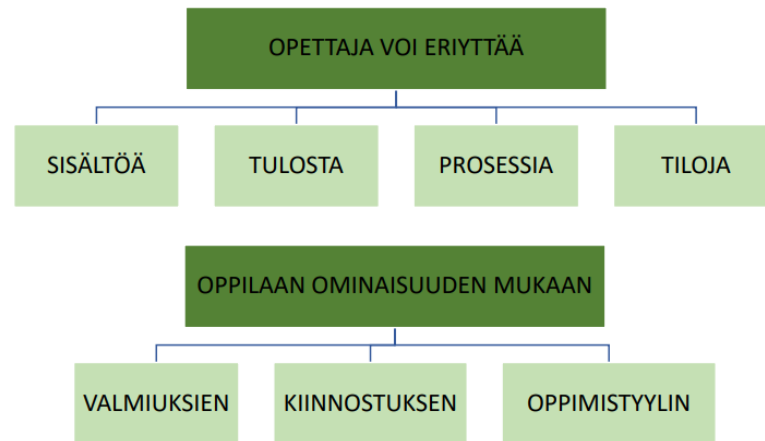
5.6.1 Eriyttäminen

Eriyttäminen on ensisijainen keino vastata oppilaan tuen tarpeeseen. Opetuksen eriyttäminen on jokaisen opettajan työhön ja kaikkeen opetukseen kuuluva keino huomioida oppilaan ja opetusryhmän tarpeet ja oppilaiden erilaisuus. Huomiota kiinnitetään oppilaille ominaisiin oppimistapoihin ja työskentelyn rytmiin, erilaisiin valmiuksiin ja kiinnostuksen kohteisiin. Eriyttäminen ei koske vain oppimisen tukemista oppimisvaikeuksissa, vaan yhtä lailla lahjakkaan ja edistyneen oppilaan tarve edetä yksilöllisemmin voidaan huomioida eriyttämisen keinoin.

Eriyttäminen tarkoittaa erilaisten oppimisen väylien tarjoamista siten, että jokaisella oppilaalla on mahdollisuus oppia niin hyvin ja nopeasti kuin mahdollista. Eriyttämisen tulee olla suunniteltu prosessi, joka sisältää jatkuvaa, vuorovaikutteista, arvioivaa ja oppilaiden edistymisen mukaista ohjausta. Tärkeää on oppimisen laatu, ei niinkään opittavan oppiaineksen määrä. Eriyttämisen avulla oppilaiden yksilölliset taipumukset ja ominaisuudet oppimisessa pääsevät nousemaan esille. Eriyttäessään opettajan on tiedostettava oppilaiden erilaiset oppimisedellytykset, jotta tasapainoilu onnistumisen kokemusten ja ponnistelun välillä toteutuu. Pääajatuksena on tasavertaisuus, joka laajentaa yksilön oppimisen mahdollisuuksia ja lisää oppilaiden oppimisen potentiaalia. Onnistuneesti suunniteltu ja toteutettu eriyttäminen antaa kaikille oppilaille mahdollisuuden hyötyä paremmin opetussuunnitelmasta.

Käytännössä eriyttäminen voi tarkoittaa esimerkiksi eriäviä oppiaineksen määriä ja/tai tehtäviä, kotitehtävien määrän vaihtelua oppilaskohtaisesti, erilaisia oppilasryhmittelyjä, monipuolisia oppimisvälineitä ja -materiaaleja, henkilökohtaisen ohjauksen määrän lisäystä, samanaikaisopettajuutta, apuvälineiden käyttöä, suullisia kokeita. Eriyttämisestä hyötyvät erityisesti oppilaat, jotka etenevät opinnoissaan nopeammin ja/tai kaipaavat lisähaastetta sekä oppilaat, jotka tarvitsevat oppimiseensa enemmän aikaa ja/tai sisällöltään erilaista oppiainesta.

ERITYTTÄMISEN TASOT

Tomlinson & Imbeau, 2010

Liite 3 sisältää lisää eriyttämiseen liittyviä keinoja.

5.6.2 Erityiset painoalueet

Tehostetun tai erityisen tuen oppilaalle voidaan yhdessä muun tuen kanssa määrittellä opiskelun erityiset painoalueet. Kun oppiminen haastaa, on puutteita sosio-emotionaalisissa taidoissa, vaikeuksia tarkkaavuuden säätelyssä, psyykkistä oireilua, heikko motivaatio koulunkäyntiä kohtaan, turvataan opintojen eteneminen esimerkiksi käyttämällä opiskelussa erityisiä painoalueita.

Painoalueittain opiskeltaessa opettaja rajaa opiskeltavasta oppiaineesta ydinsisällöt ja oppilas pyrkii edelleen oman vuosiluokkansa tavoitteisiin opiskellen oman vuosiluokan vain kaikkein keskeisimpiä sisältöjä. Erityisten painoalueiden tavoitteena on auttaa oppilasta omaksumaan opinnoissa etenemisen kannalta välttämättömät ydinsisällöt, voidakseen siirtyä seuraavalle vuosiluokalle. Yhteistyö oppilasta opettavien opettajien kesken on ensiarvoista. Oppilasta opettava ja arvioiva opettaja on myös vastuussa ja painoalueiden määrittelemisestä ja toteuttamisesta. Opiskelu erityisin painoaluein sovitaan yhdessä oppilaan ja huoltajan kanssa. Huoltajan ja oppilaan tulee tietää, mitä painoalueisiin keskittynyt opetus,

kuinka suurta osaa oppiaineen sisällöistä määritellyt painoalueet edustavat ja miten tämä vaikuttaa oppilaan arviointiin.

Painoalueittain opiskelu on useimmiten väliaikainen ratkaisu, jolla oppilas tavoittelee oppiaineen hyväksytyä arvosanaa. Oppilaan edistymistä painoalueittain opiskeltaessa tulee seurata riittävän usein, jotta voidaan arvioida painoalueiden riittävyttä ja tarpeellisuutta. Opetuksen sisältöjä lisätään oppilaan edistymisen mukaisesti, jolloin oppilaalla on mahdollisuus osoittaa laajempaa osaamistaan.

Opiskelun erityiset painoalueet muodostetaan opetussuunnitelmassa määritellyistä, oman vuosiluokan keskeisimmistä sisällöistä, eli niin kutsutuista ydinsisällöistä. Eri oppilailla voi olla erilaisia painotuksia opiskelussaan oppilaan vahvuudet ja kiinnostuksenkohteet huomioiden. Painoalueet ovat aina henkilökohtaisia. Ei ole mahdollista tehdä esim. kuntakohtaisia painoalueita eri aineista. Ydinsisältöjä voidaan yhteisesti määrittellä. Painoalueiden määrittelyssä on tärkeää löytää tavoitteiden kannalta keskeiset sisällöt. Apua tähän saa paikallisesta opetussuunnitelmasta, johon sisällöt on määritelty vuosiluokittain.

Painoalueittain opiskeltaessa oppilaan tavoitetasoa ei madalleta. Oppiainetta opiskellaan yleisten tavoitteiden mukaisesti ja oppilaan suorituksia arvioidaan suhteessa yleiseen oppimäärään. Opetuksen sisällöt ja tavoitteet kirjataan oppilaan tehostetun tuen oppimissuunnitelmaan tai erityisen tuen oppilailla HOJKS:aan. Oppimissuunnitelmassa tai HOJKS:ssa kuvataan painoalueiksi valittujen sisältöjen lisäksi mahdollisimman konkreettisesti, miten oppilas työskentelee, mitä muuta oppimisen ja koulunkäynnin tukea hän saa ja minkälaisin tavoin hän voi osoittaa osaamisensa.

Arvioinnissa oppilaan suorituksia arvioidaan suhteessa yleisen oppimäärän tavoitteisiin, mutta on tärkeä, että oppilaan arviointi on monipuolista, oppilas voi antaa erilaisia näyttöjä ja hänelle voidaan tehdä esim. kokeita, joissa keskitytään näihin painoalueisiin.

Jos oppiaineen oman vuosiluokan opiskeltavista sisällöistä ja tavoitteista jätetään pois kokonaisia osa-alueita tai on tarpeen opiskella alempien vuosiluokkien tavoitteiden ja sisältöjen mukaisesti, kyseessä on oppiaineen yksilöllistäminen, joka vaatii erityisen tuen päätöksen. Oppilaan jatko-opintojen kannalta painoalueittain opiskelu voi olla parempi vaihtoehto kuin oppiaineen oppimäärän yksilöllistäminen, joka rajaa jatko-opinto vaihtoehtoja.

Painoalueittain opiskelusta lyhyesti:

- Käytettävä ennen oppiaineen yksilöllistämistä.
- Tehostetussa tai erityisessä tuessa – ei kuitenkaan yksilöllistetyissä oppiaineissa.
- Tavoitteena on opiskella opinnoissa etenemisen kannalta välttämättömät sisällöt.
- Muodostetaan oman vuosiluokan kaikkien keskeisimmistä sisällöistä eli ns. ydinsisällöistä.
- Jokaiselle tehtävä henkilökohtaisesti – erilaiset painotukset ja laajuudet mahdollisia.
- Olennaista jatkuva arviointi ja osaamisen seuraaminen sekä nopea reagointi muutoksiin.
- Sisältöjen määrittely perustuu paikalliseen opetussuunnitelmaan ja perusopetuksen valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan.
- Pedagogista arviota tai pedagogista selvitystä tai erityisen tuen päätöstä ei erikseen tarvita, kun erityiset painoalueet otetaan käyttöön opiskelun tueksi.
- Oppimissuunnitelmassa tai HOJKS:ssa kuvataan sisällöt, työskentely/toteutus, muu oppimisen ja koulunkäynnin tuki ja arviointi.
- Huoltajan ja oppilaan on tiedettävä, miten suurta osaa oppiaineen kokonaissisällöistä painoalueet edustavat ja miten sisältöjen hallinta suhteutuu hyvän osaamisen kuvauksiin tai päättöarvioinnin kriteereihin.
- Lähtökohtaisesti tavoitellaan alimpia arvosanoja, mutta kaikki muutkin ovat mahdollisia.

Erityiset painoalueet ja arviointi

- Arvioinnin tulee perustua vuosiluokan tavoitteisiin.
- Monipuolinen osaamisen näyttäminen.
- Mahdollisuus motivoitua, ei voida etukäteen “päättää” numeroa.

5.6.3 Vuosiluokkiin sitomaton opetus (VSOP)

Oppilas voi opiskella vuosiluokkiin sitomattoman suunnitelman mukaisesti kaikilla tuen tasoilla: yleisessä, tehostetussa ja erityisessä tuessa. Vuosiluokkiin sitomaton opiskelu tekee mahdolliseksi joustavan opinnoissa etenemisen.

lissalmessa rehtori tekee pedagogisen arvion tai pedagogisen selvityksen perusteella oppilaalle määräaikaisen hallintopäätöksen perusopetuslain 18 § nojalla vuosiluokkiin sitomattomasta opetuksesta.

Päätökseen kirjataan, että oppilas opiskelee vuosiluokkiin sitomattomasti oman opinto-ohjelman mukaisesti. Vuosiluokkiin sitomattomasta opetuksesta ja sen vaikutuksista opintoihin keskustellaan yhdessä oppilaan ja huoltajan kanssa pedagogista arviota tai pedagogista selvitystä laadittaessa.

Kaikille vuosiluokkiin sitomattomaan opetukseen osallistuville oppilaille laaditaan oma opinto-ohjelma, jonka mukaan opetus toteutetaan (opinto-ohjelma merkitään myös Primuksen ops-puuhun). Yleisen ja tehostetun tuen oppilaalle laaditaan oppimissuunnitelma ja erityisen tuen oppilaalle HOJKS, johon kirjataan kaikki käytännön opetusjärjestelyt ja suunnitelma opinnoissa etenemisestä. Oppilaan oppimissuunnitelmassa tai HOJKS:ssa kuvataan opintojen tavoitteet, määritellään opintokokonaisuuksien suorittamisjärjestys, aikataulu ja mahdolliset erityistavoitteet. Oppilaan opintojen etenemistä seurataan säännöllisesti yhteistyössä oppilaan ja huoltajien kanssa. Oman opinto-ohjelman mukaan opiskeleva oppilas saa lukuvuoden päätteeksi lukuvuositoludistuksen kyseisenä lukuvuonna hyväksytysti suorittamista opinnoista ja siirtyä lukuvuoden päätyttyä opinnoissaan eteenpäin. Oman opinto-ohjelman mukaisella etenemisellä voidaan tarvittaessa välttää luokalle jättäminen, jonka myötä oppilaan kaikki opinnot kyseiseltä vuosiluokalta raukeaisivat. Oman opinto-ohjelman mukaisesti etenevä oppilas voidaan jättää vuosiluokalle vain yleisen heikon koulumenestyksen perusteella. Yhdeksännellä vuosiluokalla oleva oppilas luetaan tämän vuosiluokan oppilaaksi, kunnes hän suorittaa perusopetuksen koko oppimäärän ja saa päättötodistuksen tai eroaa koulusta.

lissalmessa ei ole erillistä todistus pohjaa VSOP-oppilaille, vaan he saavat todistuksen, jossa on arvioitu ne oppiaineet, jotka on saatu kokonaan hyväksytysti suoritettua. Kesken olevia opintokokonaisuuksia ei merkitä todistukseen. Todistuksessa mainitaan myös, että oppilas opiskelee oman opinto-ohjelman mukaisesti. Opinto-ohjelma voidaan laittaa todistuksen liitteeksi.

lissalmeen muuttavalle oppilaalle, joka on aiemmin opiskellut vuosiluokkiin sitomattomasti, laaditaan aina pedagoginen arvio tai pedagoginen selvitys tuen tarpeen arvioimista varten.

Opintokokonaisuudet: [lissalmi VSOP](#)

5.6.4 Erityiset opetusjärjestelyt PoL 18 §

Oppilaan opiskelu voidaan järjestää osittain toisin, jos:

- 1) oppilaalla katsotaan joltakin osin ennestään olevan perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot ja taidot;
- 2) perusopetuksen oppimäärän suorittaminen olisi oppilaalle olosuhteet ja aikaisemmat opinnot huomioon ottaen joltakin osin kohtuutonta; tai
- 3) se on perusteltua oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä.

Hallintopäätöksen PoL 18 § mukaisista erityisistä opetusjärjestelyistä tekee lisäalassa rehtori kuultuaan ensin asiassa sivistys- ja hyvinvointitoimialan toimialajohtajaa. Päätös tehdään aina määräajaksi, korkeintaan seuraavaan lomaan saakka eli maksimissaan

- elokuusta syyslomaan
- syyslomasta joululomaan
- joululomasta hiihtolomaan
- hiihtolomasta kesälomaan

Päätös perustuu huoltajan hakemukseen, ja oppilaalle laadittuun pedagogiseen selvitykseen, jossa on kuvattu erityisten opetusjärjestelyiden tarve ja oppilaalle jo annettu tuki. Pedagogisen selvityksen liitteeksi tarvitaan aina asiantuntijalausunto. Kun päätös erityisistä opetusjärjestelyistä on tehty, kirjataan oppilaan oppimissuunnitelmaan/ HOJKSiin, miten opetus ja opiskelu toteutetaan käytännössä.

Opetusjärjestelyjen toimivuutta ja tuen riittävyyttä tulee seurata ja arvioida riittävän usein yhteistyössä oppilaan, huoltajien, koulun ja oppilashuollon kanssa, jotta nähdään, onko tuki ollut riittävää ja toimivatko opetusjärjestelyt käytännössä.

Eryyisiä opetusjärjestelyjä voidaan toteuttaa kaikilla tuen tasoilla.

Eryyiset opetusjärjestelyt terveydentilaan liittyvät syyt

Tilapäisen vapautuksen (poissaolon) myöntämisen sijasta oppilaalle voidaan tehdä päätös erityistä opetusjärjestelyistä, jos se on perusteltua oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä (perusopetuslain 18 § 1 mom. 3 kohta). Tällöin oppilaan opetus voidaan järjestää perusopetuslainsäädännöstä osittain poiketen, esimerkiksi etäopetuksena. Tällainen järjestely voi tulla kysymykseen esimerkiksi riskiryhmiin kuuluvien, kotiin jäävien oppilaiden osalta. Päätöksenteossa voidaan hyödyntää lääkärin arviota.

Osittain tai kokonaan muualla kuin koulussa tapahtuva opiskelu

Oppilaan koulupäivää voidaan tarvittaessa lyhentää, jolloin oppilas tekee osan opinnoistaan kotona, yhdessä sovitulla tavalla. Tavoitteena on, että oppilas pystyisi mahdollisimman pian palaamaan

kouluun ja noudattamaan oman opetusryhmänsä lukujärjestystä. Siksi päätös tehdään määräajaksi.

Joissakin tapauksissa oppilas opiskelee tilapäisesti vain kotona.

Koulusta voi tulla opettaja oppilaan kotiin tai muuhun asuinpaikkaan (esim. sairaala, perhekoti tai huostaan otettujen lasten sijoituspaikkana toimiva lastensuojelulaitos) antamaan opetusta. Tällaisessa opetuksessa on kyse oppilaan opetukseen liittyvästä erityisjärjestelystä esim. terveydellisestä tai sosiaalisesta syystä, joka tekee tavallisesta koulunkäynnistä vaikeaa tai mahdotonta.

Silloin, kun oppilas on kuntoutuksessa tai terapioissa kouluaikana, näistä tehdään perusopetuslain 18 §:n mukainen hallintopäätös, jolloin oppilas vapautetaan opiskelusta ko. oppituntien ajaksi. Päätös on tärkeä tehdä mm. vastuukysymysten vuoksi.

- Erityistä tukea saavalla oppilaalla tämä päätös tehdään osana erityisen tuen päätöstä.
- Päätöstä ei tehdä, jos kuntoutus on tilapäistä ja siihen käytetty aika vähäinen.
- Asiassa ollaan yhteistyössä kuntoutusta tai terapiaa järjestävien tahojen sekä huoltajan ja mahdollisesti myös oppilaan kanssa, mikäli hän ikänsä ja kehitystasonsa puolesta voi ymmärtää asian merkityksen

Sairaalakouluopetus

Sairaalakoulun perustehtävä on järjestää opetusta oppilaille heidän ollessa potilaana tutkimus- ja hoitajaksoilla. Rehtori tekee sairaalaopetuksessa olevalle oppilaalle PoL 18 § :n mukaisen hallintopäätöksen erityisistä opetusjärjestelyistä. Oppilas säilyy oman koulunsa oppilaana myös sairaalaopetuksen ajan. Tämä tarkoittaa mm. sitä, että pedagogiset asiakirjat ja todistukset tehdään omalla koululla (toki yhteistyössä sairaalakoulun kanssa). Oppilaan opetuksessa noudatetaan lisälmen perusopetuksen opetussuunnitelmaa. Oppimateriaali (mm. kirjat) tulee omalta koululta. Omasta koulusta sovitaan vastuuopettaja yhteistyöhön sairaalan kanssa. Yhteistyön käytänteet ja opetusjärjestelyt kirjataan oppilaan oppimissuunnitelmaan tai HOJKS:aan. Opetuksen määrässä otetaan aina huomioon oppilaan terveyden tila. Sairaalakoulussa opetusta tarjotaan ensisijaisesti pienryhmäopetuksena. Tarpeen vaatiessa opetusta voidaan järjestää myös yksilöopetuksena niin koulun kuin osastonkin puolella. Sairaalakoulu ja oma koulu tekevät yhteistyötä varsinkin oppilaan nivelvaiheessa palautuessa takaisin sairaalahoidosta omaan kouluun ja omaan arkeen.

5.6.5 Joustavat pienryhmät

lissalmessa tuetaan oppilaiden opiskelua ja koulunkäyntiä ensisijaisesti omassa opetusryhmässä ja lähikoulussa, ellei oppilaan tarvitseman tuen järjestäminen välttämättä edellytä oppilaan siirtymistä toiseen opetusryhmään tai kouluun. Oppimisen ja koulunkäynnin tukea järjestetään inklusiivisesti ja

mahdollisimman laajasti yleisopetuksessa erilaisin joustavin opetusjärjestelyin. Edvin Laineen koulun erityisen tuen pienryhmä on tarkoitettu vaativan monialaisen tuen oppilaille, joiden opetusta ei ole mahdollista toteuttaa lähikoulussa.

Vaativa monialainen tuki Edvin Laineen koululla vuosiluokilla 1 - 9

Edvin Laineen koulu toimii inklusiivisesti niin, että vuosiluokkakohtainen erityisen tuen pienryhmä ja yleisopetuksen luokka toimivat pariluokkana sulautuen yhteen ns. yhteisopettajuusmallilla. Luokanopettaja ja erityisluokanopettaja muodostavat luokalle oppimisesta ja koulunkäynnin tuesta vastaavan tiimin yhdessä koulunkäynninohjaajien kanssa. Luokka toimii monenlaisissa joustavissa ryhmittelyissä, oppilaat saavat tarvitsemansa yksilöllisen tuen ja samalla myös ikäisiltään vertaistuen. Suurin osa Edvin Laineen koulun kuudennen luokan erityisen tuen oppilaista jatkaa yläkouluun Juhani Ahon kouluun.

Laaja-alaisen erityisopetuksen joustava pienryhmätoiminta

Sekä Juhani Ahon koulussa että alakouluissa lisämallissa erityisopetusta järjestetään ns. joustavissa pienryhmissä: oppilas on kirjoilla omassa luokassaan, mutta hän saa erityisopetusta pienryhmässä yhdessä tai useammassa oppiaineessa joustavasti tarvitsemansa tuen mukaan. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki räätälöidään moniammatillisessa työryhmässä yhdessä oppilaan ja huoltajien kanssa yksilöllisesti erityisen tuen oppilaan edellytysten ja tarpeiden mukaan. Laaja-alainen erityisopettaja työskentelee yhdessä koulunkäynninohjaajien kanssa tukien oppilasta joko samanaikais- tai rinnakkaisopettajana luokan- tai aineenopettajan kanssa tiiviissä yhteistyössä. Pienryhmän joustavuus tulee esiin siinä, että ryhmään on mahdollista päästä matalalla kynnyksellä ja äkillisesti, esimerkiksi elämäntilanteen muuttuessa. Ryhmän on tarkoitus myös helpottaa oppilaan paluuta kouluun pitkän poissaolojakson jälkeen. Joustava erityisen tuen pienryhmä tarjoaa tukea oppimisvaikeuksiin, käyttäytymisen ja tunne-elämän haasteisiin sekä koulupudokkaille. Ryhmä tarjoaa tuettua opiskelua, työrauhaa sekä ärsykkeistä karsitun oppimisympäristön. Joustavissa pienryhmissä toimivat erityisopettajat järjestävät myös yleistä ja tehostettua tukea tarvitsevien oppilaiden osa-aikaisen tai periodimuotoisen erityisopetuksen. Joustavissa pienryhmissä opiskelee oppilaita pitkiäkin aikoja tarvittaessa.

5.6.6 Koulun aloittaminen säädettyä aikaisemmin tai myöhemmin

Lapsella on oikeus aloittaa perusopetus vuotta säädettyä aikaisemmin, jos lapsella psykologisten ja tarvittaessa lääketieteellisten selvitysten perusteella on edellytykset suoriutua opiskelusta.

Opetuksen järjestäjä voi mainittujen selvitysten perusteella antaa lapselle luvan aloittaa perusopetus vuotta säädettyä myöhemmin. (PoL 27 §)

Perusopetuksen aloittamiseen vuotta säädettyä aikaisemmin tai vuotta säädettyä myöhemmin tarvitaan huoltajien vapaamuotoinen hakemus ja asiantuntijalausunto psykologilta. Jos huoltajat toivovat lapsensa aloittavan perusopetuksen vuotta säädettyä aikaisemmin, he hankkivat asiantuntijalausunnon itse. Hakemus osoitetaan sivistys- ja hyvinvointitoimialan toimialajohtajalle.

Lähteitä

Roiha, A. & Polso, J. 2018. Onnistu eriyttämisessä. Toimivan opetuksen opas.

Sandberg, Erja. 2021. Pedagoginen tuki perusopetuksessa ja toisella asteella.

Sandberg, Erja. 2021. Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa.

Vitka, Tiina. 2021. Laaja-alaisen erityisopetuksen käsikirja.

<https://www.liperi.fi/documents/90255/576057/Tuen+k%C3%A4sikirja.pdf/2e22a929-d61c-a36d-314e-b43e8e9cb6a0> Liperi: Tuen käsikirja. Lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tuki.

https://drive.google.com/file/d/1EZVoqeq4iu5alL8LOSekEONTSbC_xLUo/view Sipoo: Oppimisen ja koulunkäynnin tuen käsikirja.

<https://www.youtube.com/live/yutiJ5tkWGk?feature=share> : Oppijan polku osa 2. Oppimisen tuen lainsäädäntö, käytäntö ja pedagoginen kirjoittaminen: Tauriainen, Maria. 2019. Pedagogiset asiakirjat opettajan työn tukena.

<https://www.valteri.fi/oppimisen-tuen-neuvonta/>

<https://www.valteri.fi/>

<https://www.valteri.fi/pedagogisen-kirjoittamisen-abc/>

[Pedagoginen kirjoittaminen](#)

<https://vip-verkosto.fi/>

[Steps for Teachers & Site Leaders to Apply Differentiated Instruction - Illuminate Education](#)

Liitteet

Liite 1 PEDAGOGISEN TUEN TYÖKALUPAKKI

Pedagogisen tuen työkalupakki on valmistunut seutukunnallisen yhteistyön tuloksena varhaiskasvatuksen oppimisen tuen hankkeen aikana vuonna 2022. Laatumiseen on osallistunut Iisalmen, Kiuruveden ja Vieremän varhaiskasvatuksen erityisopettajat sekä Sonkajärven varhaiskasvatuksen edustajana esiopetuksessa toimiva varhaiskasvatuksen opettaja.

Pedagogisen tuen työkalupakista löytyy erilaisia keinoja tukea lasta. Työkalupakin avulla voidaan arvioida, mitä tukikeinoja on jo käytössä, miten ne ovat toimineet ja mitä vielä voitaisiin kokeilla. Työntekijät voivat hyödyntää työkalupakkia lapsen tuen suunnittelussa ja arvioinnissa sekä ryhmän toiminnan kehittämisen tukena. Työkalupakkia voidaan käyttää apuvälineenä kaikilla tuen tasoilla.

- Täytetään, kun on ajankohtaista miettiä, miten tukea yksittäistä lasta
- Ei täytetä automaattisesti kaikista lapsista
- Voidaan käyttää myös koko tiimin ja lapsiryhmässä käytössä olevien menetelmien arviointiin: mitä menetelmiä meillä on jo käytössä, mitä pitäisi kehittää
- Vastuu täyttämisestä on ryhmän henkilökunnalla
- Käytössä-sarakkeeseen voi laittaa esim. rastin tai päivämäärän, jos keino on jo käytössä
- Havainnot-sarakkeeseen voi kirjata havaintoja siitä, miten keino toimii ko. lapsen kanssa esim. ”kokeiltu, ei apua”, ”tämä toimii, otetaan käyttöön kaikissa arjen tilanteissa”
- Ohjausta ja tukea työkalupakin käyttöön saa varhaiskasvatuksen erityisopettajilta

PEDAGOGISEN TUEN TYÖKALUPAKKI

Lapsi / lapsiryhmä: _____

Päivämäärä: _____

Lomakkeen täyttäjä / täyttäjät:

_____

Toiminnan ohjauksen ja tarkkaavuuden tuki	Käytössä	Havainnot
Aikuisen lapselle antama yksilöllinen ohjaus ja tuki		
Positiivinen palaute ja kannustus		
Tehtävien pilkkominen osiin sekä ohjeiden toistaminen (sanallisesti ja tarvittaessa kuvin)		
Ennakointi ja ajan jäsentäminen esim. Time Timerin, munakellon ja kuvien tuen avulla		
Toiminnan ja tehtävien eriyttäminen lapsen taitotason mukaan		
Strukturointi kuvin: päiväjärjestys kuvin koko ryhmälle, tarvittaessa henkilökohtainen		
Sermi tai rauhallinen työskentelynurkkaus		
Aistiärsykkeiden vähentäminen esim. kuulosuojaimien käyttö		
Aktiivisyys, jumppapallo tms.		
Painotuotteet		
Mahdollisuus ja lupa liikkua tarvittaessa		
Erilaiset palkkiojärjestelmät (peukutus, hymy, nyökkäys, tarrat jne)		
Laulu tai kellonsoitto merkinä toiminnan aloituksesta tai lopetuksesta esim. siivouslaulu		
Rauhoittumisen opettaminen ja yhdessä sovittu rauhoittumispaikka		
Muu tuki:		

Oppimisympäristö	Käytössä	Havainnot
Kuvitettu oppimisympäristö esim. leikinvalintataulut, lelujen paikat kuvin		
Naulakko-, istuma-, lepo- ja ruokailupaikka etukäteen nimetty ja merkattu tarvittaessa kuvin, huomioitu esim. häiriötekijöiden sieto		
Toimintojen porrastaminen ja toiminta pienryhmissä		
Oppimisympäristö selkeästi järjestetty ja muunneltavissa		
Ryhmässä ikäkaudelle sopivat toiminnot ja välineet, materiaalit lasten saatavilla		
Mahdollisuus toiminnallisuuteen ja omatoimisuuteen esim. pukeminen, ruoan haku		
Mahdollisuus liikkumiseen esim. liikuntavälineitä lasten käytössä		
Muu tuki:		

Sosiaalisten taitojen ja käyttäytymisen tuki	Käytössä	Havainnot
Yhteisesti sovitut, kuvitetut ja selkeät säännöt		
Johdonmukaiset, yhdessä sovitut seuraamukset ei-toivotusta käytöksestä		
Sosiaalisten taitojen opettaminen ja harjoittelu esim. draama, vuorovaikutusleikki ja kirjallisuus		
Tunnetaitojen opettaminen ja harjoittelu esim. tunnekortit, tunnemittarit ja muut tunnetaitomateriaalit		
Rentoutumisharjoitukset		
Mahdollisuus pitkäkestoiseen leikkiin		
Aikuinen mukana leikissä ohjaamassa, sanallistamassa ja rikastamassa leikkiä		
Lapsen kiinnostuksen kohteiden ja vahvuuksien huomioiminen ja hyödyntäminen		
Aikuisen sensitiivisyys		
Lapsikohtainen joustavuus ohjaustavoissa		
Sosiaaliset kuvatarinat		
Apulaisena, apuopena tai viikon tähtilapsena oleminen tms.		
Muu tuki:		

Kielellisten taitojen tuki	Käytössä	Havainnot
Aikuinen toimii kielellisenä mallina, sanoittaa ja nimeää arjen tilanteissa		
Lyhyet, selkeät ja pilkotut ohjeet, tarvittaessa kuvat tukena		
Kielen oppimista tukevat menetelmät käytössä esim. kuvat, tukiviittomat, KILI-kerho		
Säännöllinen kirjojen lukeminen		
Sanavarannon laajentaminen pelien, lorujen, laulujen yms. avulla		
Käsitteiden harjoittelu		
Suujumppa		
Kielipeda-työvälineen hyödyntäminen		
Muu tuki:		

Yhteistyö	Käytössä	Havainnot
Tiivis yhteistyö kodin kanssa ja yhdessä sovitut tavoitteet		
Huoltajien kanssa sovittu tiedottamisen sisältö ja tavat		
Varhaiskasvatuksen erityisopettaja mukana yhteistyössä		
Moniammatillinen yhteistyö/konsultointi		
Yhteisten toimintatapojen ja päämäärien sopiminen tiimin kesken esim. tiimisopimuksen teko		
Yhdessä sovitut havainnointi- ja dokumentointitavat		
Muu tuki:		

Liite 2 OPPIMISEN, TYÖSKENTELYN JA KÄYTTÄYTYMISEN TUKITOIMIEN TARPEEN ARVIOINTIA

Oppilas: _____ Luokka: _____

Opettaja(t): _____ Päivämäärä: _____

Oppilaalle tulee järjestää tukitoimia, koska kyseessä on (alleiviivaa sopivat):

Oppimishuolet	Keskittymisen pulmat	Sosiaaliset pulmat
Käyttäytymishuolet	Tarkkaavaisuuden pulmat	Terveysteen liittyvät pulmat
Työskentelypulmat	Tunne-elämän pulmat	Huoli hyvinvoinnista
Muu:		

Rasti, mitä tukitoimia olette kokeilleet. Rasti myös ne, joita kannattaisi kokeilla.

Kuvaile tukitoimi tai kirjaa muita tukeen liittyviä huomioita.

Oppimisympäristö	Tukitoimi käytössä (X)	Kokeillaan jatkossa (X)	Havainnot
Istumapaikka sopiva (sijainti, häiriötekijöiden minimointi)			
Koulun käyttäytymisodotukset ja toimintaohjeet näkyvissä			
Tavaroilla omat paikat			
Tarvittavat tukivälineet käytössä ja saatavilla			
Työskentely joustavin ryhmittelyin			
Ryhmällä myös omia sovittuja sääntöjä ja ne näkyvissä			
Erilaiset työskentelytilat suunniteltu (hiljainen,			

keskustelu, ryhmätyö jne.)			
Toiminnan ohjaaminen suullista sekä visuaalisesti tuettua			
Oppilaalla mahdollisuus olla aktiivisessa osallistuvassa roolissa			
Erilaisista tehtävistä ja tekemisistä mahdollisuus valita			
Oppimisympäristö	Tukitoimi käytössä	Kokeillaan jatkossa	Havainnot
Tarkkaavaisuuden ylläpitoon käytössä yksilölliset keinot. Mitkä?			
Mahdollisuus tv:t:n hyödyntämiseen päivittäin			
Tilat suunniteltu monipuolisiksi ja innostaviksi			
Rauhoittumispaikka järjestetty			
Tehtävien suorittaminen erillisessä tilassa mahdollista			
Oppimis- ja työskentelytyylin huomioiminen			
Läksyt merkitään muistiin			
Muuta? Mitä?			

Tavoitteellisuus	Tukitoimi käytössä	Kokeillaan jatkossa	Havainnot
Viikkosuunnitelma ja sen läpikäyminen			
Päivästrukturi näkyvissä ja sen läpikäyminen			
Tunnin etenemisen suunnitelma näkyvissä ja sen läpikäyminen etukäteen			
Toiminnan tavoitteiden määrittely ja läpikäyminen oppilaan kanssa kahdestaan			
Vastuutehtäviin nimeäminen			
Toiminnan jakaminen osavaiheisiin			
Tehtävien pilkkominen			
Havaintomateriaalin käyttö			
Toimintaohjeet näkyvissä			
Tavoitteellisuus	Tukitoimi käytössä	Kokeillaan jatkossa	Havainnot
Lisätty mallintaminen ja ohjaaminen opetuksessa			
Lisäajan antaminen			
Tehtävien muokkaaminen			
Tehtävien määrän vähentäminen			
Oppilaan omat tavoitteet tiedossa ja niiden edistymistä arvioidaan			
Oppitunnin alussa ja lopussa vakiintuneet rutiinit			
Annetaan vain yksi ohje kerrallaan			
Työskentelyä suunnitellaan yhdessä			
Siirtymätilanteet valmistellaan ja tuetaan (eri tiloihin siirtymiset,			

vapaamat tilanteet, poikkeukset)			
Oppilaan vahvuudet tiedossa ja niitä hyödynnetään			
Tuntitavoite selkeästi tiedossa ja näkyvillä			
Lisätyt työskentelytautot (välitehtävät suunniteltu)			
Toiminnan aloittaminen ja lopettaminen selkeästi			
Palkkioiden järjestelmällinen käyttö			
Oppimisjakson tavoitteet tiedossa ja näkyvillä tilassa			
Työskentelyn tavoitteet tiedossa ja näkyvillä tilassa			
Käyttäytymisen tavoitteet tiedossa ja näkyvillä tilassa			
Oppimistaitoja harjoitellaan tavoitteellisesti			
Työskentelytaitoja harjoitellaan tavoitteellisesti			
Tavoitteellisuus	Tukitoimi käytössä	Kokeillaan jatkossa	Havainnot
Käyttäytymistaitoja harjoitellaan tavoitteellisesti			
Oppilaan mielenkiinnonkohteisiin vastataan			
Työskentelystä toiseen siirtyminen tuettu (esim taulukuvalla)			
Wilman tai reissuvihkon käyttö			
Yhteydenotto huoltajaan			

Palaveri huoltajan kanssa			
Kirjallisesti sovitut roolit, tavoitteet ja toimenpiteet			
Yhteydenotto ja yhteistyön käynnistäminen muihin tahoihin			
Muuta? Mitä?			
Vuorovaikutus ja ohjaus	Tukitoimi käytössä	Kokeillaan jatkossa	Havainnot
Yksilöllinen ohjaus			
Säännöllinen välitön palaute			
Toisen oppilaan tuki			
Ohjaajan tuki			
Erityisopettajan tuki			
Muun aikuisen tuki			
Yksilöllinen kohtaaminen ja kuulumisten vaihto päivittäin			
Positiivinen palaute joka tunnilla			
Arviointi monipuolista			
Itsearviointia harjoitellaan päivittäin			
Vuorovaikutus ja ohjaus	Tukitoimia käytössä	Kokeillaan jatkossa	Havainnot

Liite 3 PEDAGOGISTEN TUKITOIMIEN TARKISTUSLISTA

Pedagogisten tukitoimien tarkistuslistaan on kirjattu pedagogisia tukikeinoja lasten yleisimpiin tuen tarpeisiin. Tätä listaa voi käyttää apuna tukikeinoja pohtiessa ja tukea dokumentoidessa varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa. Varhaiskasvatuksen opettaja, luokanopettaja tai aineenopettajan ja varhaiskasvatuksen/perusopetuksen erityisopettajan tarjoaman pedagogisen tuen lisäksi lapsi voi tarvita usein muiden asiantuntijoiden tukea esim. varhaiskasvatussuunnitelman mukaiseen toimintaan osallistumiseen, kehityksen tukemiseen, koulunkäyntiin ja oppimiseen.

Vasemmassa sarakkeessa ovat osa-alueet, joiden avulla tukea voi lähestyä ja pohtia yksilön, ryhmän, yhteistyön ja ympäristön näkökulmasta.

Pedagogisten tukitoimien kooste	Yksilön tuki	Ryhmän tuki	Yhteistyö	Ympäristö
Toimintakulttuuri	Toimintakulttuuri hyväksyy erilaiset ihmiset ja tavat toimia. Jokaista yksilöä arvostetaan ja se näkyy ja kuuluu puheessa, ja siinä miten yksilöt kohtelevat toisiaan.	Aikuiset refleктоivat ja arvioivat ryhmän toimintakulttuuria jatkuvasti. Tasa-arvoiseen vuorovaikutukseen kannustetaan ja tuetaan. Toimintatapoja parannetaan ja kehitetään jatkuvasti.	Kaikkien toimijoiden kanssa käydään keskustelua toimintakulttuurista ja tiedostetaan kaikkien merkitys ja vaikutus toimintakulttuurin luomisessa.	Arvostava, avoin vuorovaikutteinen ympäristö tukee kaikkia lapsia.
Ympäristön järjestäminen ja aistiherkkyksien huomiointi	Aistiherkkyksien tunnistaminen, tiedostaminen ja huomioiminen. Mahdollisten neuropsykiatristen pulmien selvittäminen asiantuntijoiden kanssa. Mahdollisuus rauhoittumiseen ja yksin työskentelyyn	Kaikki hyötyvät aistiherkkyksien huomioimisesta toiminnassa ja ympäristön suunnittelussa. Opettaja huomioi aisteihin liittyvät ärsykkeet ja muokkaa ympäristön kaikille miellyttäväksi.	SI-terapeutti (toimintaterapeutti) päiväkotiin ja kouluun konsultoimaan ja mukaan lapsen vasukeskusteluun tai oppilaan tuen suunnitteluun.	Aistiärsykkeet, akustiikka, valaistus otetaan huomioon toiminta- ja oppimisympäristöissä. Hyödynnetään luonnon hyvinvointia tuottavaa vaikutusta myös lasten tukitoimissa. Ympäristön muunneltavuus yksin-, pari- ja ryhmätyöskentelyyn
Vahvuusperusteisuus	Minäkuvan ja itsetunnon vahvistaminen myönteisen huomion keinoin: kannustaminen, positiivinen palaute, keskustelu vahvuuksista	Ryhmään kuulumisen tunnetta vahvistetaan ja jokainen kohdataan myönteisesti ryhmässä.	Ongelmakeskeisestä puheesta vahvuuspuheeseen. Tukitoimia ei viivytellä vaan yhteistyön keinoin luodaan lapselle myönteinen kuva itsestään, kyvyistään ja osaamisestaan.	Vahvuusperustainen pedagogiikka näkyy oppimisympäristöissä. Lapset ja kasvattajat käyttävät puheessaan luonteenvahvuuksien käsitteitä.
Toiminnanohjauksen, hahmottamisen ja muistin tukeminen	Toiminnanohjauksen haasteissa tärkeimmät tukitoimet ovat koulupäivän strukturointi ja tilanteiden ennakointi. Oppilaalle kerrotaan päivän aluksi, mitä toimintoja päivä sisältää. Kuvakortit auttavat hahmottamaan tilanteita.	Kaikilla lapsilla voi olla jossain vaiheessa haasteita toiminnanohjauksessa ja hahmottamisessa, vaikka niitä ei aina havaita ja tiedosteta arjessa.	Tarvittaessa isoissa toiminnanohjauksen pulmissa käännetään koulupsykologin puoleen ja mietitään, tarvitseeko oppilas yksilöllistä tai ryhmämuotoista kuntoutusta käytössä	Toiminnanohjausta voi oppia toimintaa vaiheistamalla (Mitä pitikään tehdä?, suunnitteleminen, työskentely ja arviointi) Muistin pulmat otetaan huomioon ohjeiden

	Tapahtumien ennakointi auttaa lasta/nuorta suunnittelemaan omaa toimintaansa. Lapsen hahmottamisen pulmissa selvitetään hänen paras oppimisen osa-alueensa ja tuetaan sitä.	Kaikki ryhmässä hyötyvät strukturoinnista ja ennakoinnista, toiminnanohjauksen vahvistamisesta ja opettelusta sekä muistin tukemisesta.	olevien pedagogisten tukitoimien lisäksi.	annossa. Ohjeiden näkyvillä oleminen, kuvat ja kirjoitetut tekstit tukena. Tarvittaessa tehtävien sanallistaminen. Lyhyet, selkokieliset ohjeet ja ymmärtämisen varmistaminen on oleellista. Muistetaan ennakointi.
Tunnetaitojen tukeminen	Tunnetaidot ovat selviytymiskeino arjessa. Sanoitetaan tunteita ja ollaan tukena tunnereaktioiden käsittelyssä. Erityisesti pettymyksen sietokykyä vahvistetaan. Tunnereaktion jälkeen keskustelu oppilaan kanssa.	Tunnetaitoja harjoitellaan ryhmässä pelaamalla, keskustelemalla ja tekemällä hyviä tekoja toisille.	Huoltajien kanssa keskustellaan, miten oppilaan tunnetaitoja voidaan tukea tasapuolisesti ja johdonmukaisesti toimintaympäristöstä riippumatta.	Opettaja järjestää toiminnassa aikaa keskustelulle ja huomaa tilanteet, joissa on mahdollista opetella tunnetaitoja. Oppimisen huomaaminen.
Sosiaaliset suhteet ja tilanteet	Opettaja tunnistaa tuen tarpeet yksilöllisesti: mistä aiheutuu (esim. neurologiset vaikeudet), mihin lapsi tarvitsee aikuisen apua ja tukea (leikkiin pääseminen, tunteiden sanoittaminen, liiallinen kuormittuminen). Vuorovaikutustaitojen opettaminen ja ohjaaminen.	Kaikki lapset tarvitsevat tukea. Ryhmien kokoa ja koostumusta muuttamalla pystytään tukemaan kaikkia lapsia yksilöllisesti ryhmässä.	Tuodaan erilaisten asiantuntijoiden osaamista lapsen luonnolliseen toimintaympäristöön ja mahdollistetaan sosiaalisten taitojen harjoittelu omassa ryhmässä. Esim. musiikkiterapeuttinen tai ryhmämuotoinen toimintaryhmä	Ympäristö mahdollistaa joustavat järjestelyt ryhmien suhteen ja monenlaisen työskentelyn. Tiloissa voi leikkiä ja työskennellä erikokoisissa ryhmissä, mutta yksin olemiseen ja rauhoittumiseen on myös mahdollisuus.
Keskittymisen tukeminen	Lapselle sallitaan motorinen liike. Ikätasolle liian pitkiä keskittymisaikoja ei vaadita. Päivälepoon/rentoutumiseen tarjotaan mahdollisuus.	Ohjaus on selkeää ja lyhyttä. Vältetään koko ryhmälle kerralla annettavaa pitkää toiminnan ohjeistusta (esim. siirtymätilanteissa) ja annetaan ohjeet yksilöllisesti aina kun mahdollista.	Mahdolliset neurologiset tuen tarpeet otetaan huomioon ja hyödynnetään asiantuntijoiden osaamista.	Liikkumiseen löytyy välineistöä ja mahdollisuuksia myös sisätiloista.

<p>Positiivisen käyttäytymisen tukeminen</p>	<p>Käyttäytyminen on aina opittua. Aggressiiviseen käyttäytymiseen liittyy usein tunteiden tunnistamisen ja sanoittamisen vaikeutta. Se on lapsen/nuoren keino selvittää tilanteista, joissa hän ei osaa toimia. Aikuinen auttaa lasta sanoittamaan tilanteita ja antaa toimintamalleja. Oppilas tietää käytösodotukset. Positiivinen palaute onnistumisista on tärkeää.</p>	<p>Ryhmässä keskustellaan siitä, mikä on loukkaavaa käyttäytymistä ja millaista käyttäytymistä ei hyväksytä. Ryhmä voi tehdä yhdessä muutaman säännön/ohjeen siitä miten toisia kohtaan käyttäytytään.</p>	<p>Jos ilmenee aggressiivista käyttäytymistä toisia kohtaan, huoltajien ja oppilaan kanssa keskustellaan yhdessä, miten lasta/nuorta tuetaan kotona ja koulussa. Tilannetta arvioidaan säännöllisesti. Psykologin palveluita hyödynnetään tarvittaessa.</p>	<p>Ympäristössä toimimista ei ole tarpeen lähteä rajaamaan käyttäytymisen perusteella. Jokainen toimii johdonmukaisesti yhdessä sovittujen periaatteiden mukaisesti loukkaavan käyttäytymisen poistamiseksi.</p>
<p>Joustava esi- ja alkuopetus</p>	<p>Varhaiskasvatuksen henkilöstö huolehtii, että tuen järjestämisen kannalta oleellinen tieto siirtyy esiopetukseen lapsen siirtyessä sinne.</p> <p>Lapsen yksilöllinen oppimisen polku huomioidaan. Toiminta mahdollistaa yksilöllisen huomioimisen.</p>	<p>Toiminta mahdollistaa erilaiset joustavat pedagogiset ratkaisut kuten yhteisopettajuuden ja pienryhmätyöskentelyn.</p>	<p>Esiopetuksen ja perusopetuksen henkilöstö tekee tiivistä yhteistyötä. Yhteistyö on suunnitelmallista ja sitä arvioidaan säännöllisesti ja sitä kehitetään tavoitteiden mukaisesti.</p>	<p>Oppimisympäristö on suunniteltu muokkautuvaksi ja se innostaa monipuoliseen työskentelyyn ja leikkiin.</p>

Liite 4 ESIMERKKEJÄ ERIYTTÄMISEN KEINOISTA

https://youtu.be/o9y_ZgxGge8

<https://www.ps-kustannus.fi/onnistueriittamisessaliitteet>

SISÄLTÖJEN ERIYTTÄMINEN

- Opittavan määrää vähennetään koko ryhmältä. Laatu on tärkeää, ei opittavan asian määrä.
- Tehtäviä selkiytetään ja vaikeita käsitteitä avataan suullisesti.
- Tehtävät pilkotaan pieniin osiin.
- Opetetaan OPS:n tavoitteiden mukaan eikä kilpailla kirjan kanssa.
- Lahjakkaille annetaan lisähaasteita.
- Osalle oppilaista riittää, että he hallitsevat keskeiset pääsisällöt. Kaikkea ei tarvitse osata. Tällöin tehdään oppimissuunnitelma.
- Annetaan aikaa valmistautua vastaamaan ja varmistetaan, että jokainen on ymmärtänyt asian tai tehtävät.
- Jaetaan materiaali oppilaalle ennakkoon.
- Vaihdellaan tehtävään käytettyä aikaa eli palautusaikaa.
- Huomioidaan oppimisympäristö.

OPPIMATERIAALIN ERIYTTÄMINEN

- Hyödynnetään eriyttäviä materiaaleja ja erilaisia oppimisympäristöjä, kuten eri oppikirjoja, monisteita, verkkomateriaaleja, videoita ja tablettityöskentelyä.

- Eriytetään yksittäisiä tehtäviä niin, että osa oppilaista voi tehdä laajemmin ja osa suppeammin.
- Selkiytetään oppimateriaalia varmistamalla sisällön ja ulkoasun selkeys (fonttikoko, riviväli, värillinen paperi). Tästä hyötyvät monenlaiset oppilaat.
- Hyödynnetään apuvälineitä, kuten laskimia, lukiviivaimia, valmiita muistiinpanoja, tietokonetta kirjoittaessa, matematiikan välineistöä ja äänikirjoja.
- Käytetään sanaselityslistoja tai käsitelystoja lukuaineissa.
- Tehdään sisällöstä selkokieleisiä tiivistelmiä.

OPETUSMENETELMIEN ERIYTTÄMINEN

- Hyödynnetään samanaikaisopetusta ja yhteisopettajuutta.
- Oppilaat opettavat toisilleen.
- Kehitetään erilaisia oppimispolkuja, esim. punainen ja vihreä polku.
- Otetaan toiminnallisuus osaksi opetusta.
- Käytetään yhteistoiminnallista oppimista.
- Tehdään projekteja. Näissäkin opettaja voi valmiiksi rajata roolit ja jokainen saa omia kykyjä vastaavia tehtäviä.
- Käytetään urakkamenetelmiä ja niiden sovelluksia, jolloin oppilaiden oma vastuunotto on tärkeää.
- Annetaan yksilöllisiä urakkatehtäviä.
- Hyödynnetään pistetyöskentelyä niin, että luokassa on eritasoisia tehtäväpisteitä.

MUU ERIYTTÄMINEN

- Hyödynnetään koulunkäynninohjaajaa.
- Käytetään oppilasta apuopettajana.

- Tarjotaan läksytukea.
- Annetaan erilaisille oppilaille eri kotitehtäviä.

LISÄKSI

- Hyödynnetään joustavia opetusjärjestelyjä.
- Opettaja suhtautuu välittävästi ja myönteisesti kaikkiin oppilaisiin.
- Tiivistetään pääkohdat tunnin lopussa. Yhteenveto käsitellystä asiasta auttaa muistamista.
- Luetaan tehtäviä ääneen ja tarvittaessa sanotaan toisin sanoin.
- Annetaan reaaliaineen teksti tai matematiikan teoriaosan lukeminen etukäteen kotiläksyksi.
- Jaetaan kielten kuuntelutekstit etukäteen luettaviksi kotiin.

Liite 5 STRUKTUROINTIVINKKEJÄ

- <https://youtu.be/1OthyMNgSHU>
- **Huolehdi oppituntien rutiineista ja selkeydestä:**

Anna oppilaille selkeä viesti tunnin aloituksesta. Kerro tunnin tavoitteet.

Merkitse oppitunnin rakenne taululle.

OPPITUNNIN STRUKTUROINTI

- 01 MIKÄ ON OPPITUNNIN TAVOITE?
- 02 KUINKA KAUAN OPETAN/TEHDÄÄN
TEHTÄVIÄ/KESKUSTELLAAN?
- 03 KUINKA ERIYTÄN TEHTÄVIÄ/ASIAA
(LAAJUUS/SYVYYS)?
- 04 MILLAISISSA KOKOONPANOISSA TYÖSKENELLÄÄN?
- 05 MISSÄ TILOISSA OPISKELLAAN?
- 06 MITÄ MATERIAALEJA KÄYTETÄÄN?
- 07 MITÄ TUKEA TARVITAAN OPPITUNTIIN?
- 08 JOS TYÖSKENTELY JÄÄ KESKEN, KOSKA SITÄ
JATKETAAN?
- 09 KUINKA PALJON TEHDÄÄN KOTONA/ITSENÄISESTI?

- **Selkeä oppitunnin lopetus:**

Järjestä hiljaisuus ja lyhyt kertaus opituista asioista. Merkitse kotitehtävät näkyviin.

- **Mieti istumajärjestys.**

- **Pidä tehtävänannot selkeinä ja lyhyinä.**

- **Kerro oppilaille etukäteen, mitä tehdä, jos opettaja ei ehdi heti auttamaan.**

- **Merkitse asiat taululle selkeästi ja samaan paikkaan.**

- **Käytä selkeitä ja lyhyitä ohjeita.**

Anna mielellään yksi ohje kerrallaan hyödyntäen oppimisen eri kanavia, esim. auditiivisuutta ja visuaalisuutta.

- **Muodosta ryhmät pedagogisin perustein.**

- **Käytä yksinkertaisia ja selkeitä käsitteitä:** "Kirjoita, keksi, mieti, selitä, kerro, tee..."

- **Käytä konkreettista kieltä.**

- **Vältä puhumasta samaan aikaan, kun oppilaat kirjoittavat.**

- **Anna kannustavaa palautetta johdonmukaisesti, selkeästi ja välittömästi**

tilanteessa.

- **Ennakoi siirtymätilanteita ja muutoksia.**
- **Pidä kiinni selkeistä säännöistä, sopimuksista ja seuraamuksista.**
- **Hyödynnä palkkiojärjestelmiä.**
- **Anna nopeille tekijöille takataskutehtäviä, ettei joutoaikaa jää liikaa.**
- **Noudata johdonmukaisuutta, selkeyttä ja järjestelmällisyyttä kaikissa toiminnoissa, esim. avun pyytämisessä, puheenvuoron pyytämisessä, musiikin kuuntelussa ja kännykän käytössä.**
- **Käytä monipuolisia työskentelytapoja.** Hyödynnä auditiivisuutta ja visuaalisuutta ja järjestä vuorotellen yksilö-, pari- ja ryhmätöitä.

Liite 6 OPPIMISEN TUKI -JULISTE

OPPIMISEN TUKEA

Oppilaat ovat aktiivisesti mukana oppimisen ja opetusjärjestelyjen suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Tukimuotojen sopivuutta ja riittävyyttä arvioidaan säännöllisesti oppilaiden, huoltajien, opettajien ja muun henkilökunnan yhteistyönä. Tuen tarve voi vaihdella tilapäisestä jatkuvaan, vähäisestä vahvempaan tai yhden tukimuodon tarpeesta useamman tukimuodon tarpeeseen. Näitä tukimuotoja käytetään sekä yleisen, tehostetun että erityisen tuen aikana.

- osa koulun arkea
- jokaisen opettajan työtä
- toimitaan heti, kun tuen tarve huomataan
- ehkäisee oppimisen ja koulunkäynnin vaikeuksia

Opetuksen eriyttäminen ja joustavat ryhmittelyt

Yhteistyö

Opetuksen strukturointi

Ohjaus

Ryhmässä käytetään monipuolisia työtapoja, esim. toiminnallisuutta, eri aistien käyttöä, kokemusallisuutta ja vuorovaikutteisuuksia.

Ryhmän opetus suunnitellaan ryhmän vahvuuksia ja yksilöllisyyttä oppilaittemusta hyödyntäen, esim. seurantatiedot.

Eriytetään opiskeltavan teeman laajuutta ja/tai syvyyttä esim. erikseen tehtävät/kohde tehtävät.

Eriytetään opiskelun rytmiä ja/tai etenemistä.

Eriytetään osaamisen näyttömahdollisuuksia; esim. lisäaika kokeissa, suulliset kokeet, kokeiden suorittaminen erillisessä tilassa tai muut vaihtoehtoiset tavat osoittaa osaamistaan.

Ryhmitellään oppilaat joustavasti esim. rinnakkaisluokkien kesken. Käytetään apuna työjärjestysten paljottamista.

Kokopetusta toteutetaan huomioimalla monipuoliset ja yksilölliset menetelmät, materiaalit, ajankäyttö ja ohjaus.

Omaehtoiset opettajat tukevat luokassa, pienryhmissä tai yksilöllisesti.

Oppilaanohjaaja ohjaa luokassa, pienryhmissä ja yksilöllisesti.

Eriysopettaja tukee monimuotoisesti luokassa, pienryhmissä ja yksilöllisesti.

Avistaja tukee ja kannustaa omatoimisuuteen luokassa, pienryhmissä ja yksilöllisesti.

Toteutetaan ennaltähtäviä ja suunnitelmallista koulun oppilashuoltotyötä, johon osallistuvat omalta osaltaan kaikki koulussa työskentelevät.

Oppilaan oppimisen ja koulun käytännön liittyviä asioita käsitellään aina ensisijaisesti oppilaan kanssa.

Wilma-viestintää käytetään monipuolisesti kannustamaan ja tukemaan oppimista. Viestintä perustuu pedagogiseen harjoitteluun. Kinnitetään jatkuvasti huomiota oppilaan säännölliseen koulunkäyntiin.

Liivitetään yhteistyötä kodin kanssa määräjaksiksi.

Eriytetään huoltaja – oppilaspalaveri, jossa sovitetaan oppilaskohtaiset tavoitteet, toimenpiteet, vastaukset ja seuranta.

Kannustetaan vertaisuuteen; toinen oppilas, tukiohjaaja tai oma pienryhmä luokassa.

Arvioidaan oppilaan tilannetta toisten oppilasta opettajien kanssa.

Konsultoidaan erityisopettajaa.

Toteutetaan yhteisopettajuutta monipuolisesti.

Opettaja konsultoi oppilashuollon asiantuntijoita (lutaatitoni, lääkäri, psykologi, terveydenhoitaja).

Oppilas saa tukea oppilashuollon asiantuntijalta.

Tunnin/päivän/jakson ohjelma ja tavoitteet käydään läpi oppilaiden kanssa.

Luodaan oppimisympäristö, joka tukee keskeytymättä oppimisen.

Luovutetaan oppitunteja monipuolisesti.

Oppitunteja asioita mallinnetaan, konkretisoidaan ja liitetään aikaisemmin opittua.

Toimintatavoitteita yksinkertaistetaan ja tehtäviä pilkotaan.

Luokitellaan työskentelytavoitteita.

Läskyt merkitään taululle tai Wilmaan.

Opettaja tai avustaja auttaa läsköjen merkitsemisessä esim. läsköyväkseen.

Tarkistetaan k kirjojen ja opiskeluvälineiden mukanaolo päivän päätteeksi.

Käytetään oppimissuunnitelmaa soveltuvin osin esim. tavoitteiden, vastuiden, sopimusten yms. selkiyttämiseksi.

Oppimissuunnitelmassa voi kuvata myös pidemmälle edistyneen oppilaan oppimistilanteen syventämistä ja laajentamista.

Vahvistetaan ryhmän yhteisöllistä toimintaa, yhteenkuuluvuutta ja kaikkien osallisuutta luokan/koulun toimintaan.

Yksikentelyn tukea sovitetaan oppilaiden kanssa yhteistyössä selkeitä sääntöjä. Sääntöistä pidetään kiinni ja niiden sopivuutta arvioidaan säännöllisesti.

Ryhmässä kinnitetään huomiota kannustamiseen ja hyväksyttyään ilmapäivien.

Oppilaiden vahvuudet nostetaan esiin. Opettaja tukee oppimista ja motivaatiota kannustamalla palautteen ja ohjauksen avulla.

Oppilaat arvioivat oppimaan oppimisen taitojaan ja oppimisensa edistymistä.

Opettaja ohjaa, opettaa, tukee ja vahvistaa.

Opettaja ohjaa ryhmää toimimaan niin, että sen sisäinen vuorovaikutus edistää oppimista.

Opetellaan kannustavaa vertaisuutta ja arvioidaan säännöllisesti myös opetusjärjestelyjä.

Keskustellaan oppilaan kanssa kahden kesken koulunkäynnin tavoitteista, oppilaan oppimiseen liittyneistä vahvuuksista ja kehiytymisestä.

Eriytetään ensiainoa tukipetusta muun tukipetoksen ohella.

Omaehtoiset opettajat ohjaavat.

Ohjataan oppilasta läsköyväkseen tai muuhun läsköyväkseen luokassa.

Eriysopettaja ohjaa kannustavasti ja monimuotoisesti.

Eriytetään kaveritukikeskustelua.